AZ ESZTERGOMI EGYHÁZ FÉL ÉVSZÁZADA

ÉLMÉNYEK, ÉRZÉSEK, ÉRTESÜLÉSEK

Az Esztergomi Egyház FÉL ÉVSZÁZADA

ÉLMÉNYEK, ÉRZÉSEK, ÉRTESÜLÉSEK

Egyháztörténeti Segédkönyv

HITOKTATÁSI KIADÓ BT
2001

A könyv nem kívánja hasonló témájú könyvek anyagát újból előadni, csak utal rájuk:

Mindszenty: Emlékirataim
Havasy: A Magyar Katolikus Egyház
Dr. Mészáros: Mindszenty és Ortutay
Dr. Mészáros: Mindszenty a történetírásban
Dr. Mészáros: Állok Istenért
Központista kispapok: Opus Pacis

KEZDETEK

Lóhalálban vágtat Erdélyországból haza V. István király. Jelen akar lenni szeretve-szeretett húgának, Boldog Margitnak temetésén a Szigeten. A ravatalról magához emeli, csókolja, szereti. Szenttéavatását is kezdeményezi 1271-ben.

1943-ban, januárban a pesti Domonkosoknál ünneplik Margit szenttéavatását. Remény csillan: talán lesz az országnak megmentője. Igaz, teste nincs köztünk, mert a török közeledtére Pozsonyba mentették; II. József elől pedig a klarissza apácák templomának falaiba.

Még mindig 1943-ban vagyunk.

Külügyminiszterünk, gr. Kállay Miklós Konstantinápolyban tapogatódzik a Szövetségeseknél: Lehetséges-e különbéke? És az angolok a Balkánon keresztül jöhetnének-e, még az oroszok előtt megszállni az országot? Különben...

Nem jöhetnek! Az oroszé vagyunk!

A szenttéavatás után egy héttel a románok és az olaszok árulásával az oroszok átkelnek a Donon és a második magyar hadsereg 200 000 katonája ott vész a Kanyarban.

A politika iránya Moszkva! Balogh Páter, eléggé baloldali beállítottságú szegedi pap a Kormányzó megbízásából Besztercebányáról startol. Az orosz követelés pedig: Azonnal kilépni a háborúból, a határok ismét a trianoniak!

Alig egy év, a gőzhenger a Kárpátokhoz ér. A románok ismét árulnak és megnyitják előttük Erdély hágóit...

Istenem, ha Szent Margit képe ott lenne valamelyik főpapunk címerében!

ÍRNI KELL!

Az Esztergomi Főegyházmegye életének elmúlt fél évszázada ezeréves történetének egyik legnehezebb korszaka. A tatárjárás, törökdúlás és a reformáció korszakával hasonlítható össze. A lét és a nemlét határán, hívő hősök és hitetlen külső-belső árulók küzdelmei. Sokszor nem is látszik köztük választóvonal. Csak az alapelv világos: a történelem sok mindent igazol, de hazugságot, gyávaságot, „túlfélelmet", haszonlesést soha! Sokkal inkább hűséget, bátorságot, szenvedésvállalást, lelkierőt.

Ennek ellenére a történelem igyekszik megérteni minden érthetőt.

Félévszázad kezdetén élte a magyarság az Eucharisztikus Világkongresszus idejének vallási reneszánszát, a végén pedig tengődik a vallási közömbösség lagymatagsága miatt. Közben hitvallás és aposztázia korszakát éli. Nagy egyéniségek és törpécske szereplők kora korszakunk.

Aki csak hallotta, hogy készül a kommunista és posztkommunista idők egyfajta története, egyértelműen biztatott a munkára; az idősebbek, hogy rendszerezve lássák az eseményeket, melyeket megéltek, a fiatalabbak pedig, hogy ismerjék a múltat és megértsék a jelent.

Kezdődik 1944. április 25-én, amikor Mindszenty Józsefet püspökké szentelik és címerében ott van Szent Margit. Végződik 1999 decemberében, amikor második utóda átveszi az elődjének adott kitüntetést.

Írószerszámhoz nyúlhat-e bárki is, hogy erről a korszakról feljegyezze véleményét?

Mint ijesztő kérdőjelek tornyosulnak az ember előtt a kérdések:
Ki tett engem bíróvá köztetek? (Lk 12,14)
Kinek használsz, ha bemutatod a hibákat?
Ha hasonló körülmények közé kerültél volna, te mit tettél volna?

Egyik főpapunk mondta: „Hála Istennek, hogy nem odahaza éltem át ezeket az éveket! Mi lett volna velem?"

Döntőek számunkra a Szentatya a zsidósághoz intézett szavai, melyekkel a Szentévben Jeruzsálemben bocsánatot kért azokért a bűnökért, melyek a történelem folyamán részünkről érték őket. Mintha túl is ment volna felelősségünk és bánatunk hangoztatásában. Mindenesetre kötelességet teljesített: a bánat mélységes fokát bizonyította.

És a magyar békepapok, meg az értük felelős püspökök, vagyis az Opus Pacis, hogyan állnak a bocsánatkérés ügyében? Volt-e valami látható jele a bánatnak? Mit kíván a keresztény igazságosság, mit kíván népünk, melynek oly sok botrányt okoztak? Hogyan lehetne ezeket jóvá tenni? Semmi esetre sem azzal, hogy egymásra mutogatunk. Bíráskodni nem akarunk, csak a bűnbánatért kiáltunk. Elsősorban azokhoz, akiknek önbírálata hiányzik. Mert ki meri azt mondani, hogy volt ilyesmi? Emődi atya temetésén – ő a papok és főpapok áldozata is – Szepesdi helynök úr egy negyedíves fecniről felolvasott valamit. A következőkben még a fecnik is hiányoztak!

A HÁRMAS PÜSPÖKSZENTELÉS

Tragédiától fázott a levegő 1944. március 19-én.

A reggeli elmélkedés előtt, remegő, majdnem síró hangon, imát kérve jelenti be a rektor úr: a németek ma hajnaltól fogva megszállják Magyarországot. (Az angol rádióból tudta.) A motorkerékpáros alakulatokat repülőgépek kísérik. Az egyik gép a Strázsának (a Pilis nyugati vége) ütődve lezuhant. Az esztergomi laktanyákat német fegyveresek őrzik.

Hadban álló országnak számítunk. Isten legyen nekünk irgalmas!

A német motorkerékpáros alakulat átvonul Táton. Az egyik katona – talán vízért – leszáll és belép a házba. Éppen disznóölés van.

– Heil Hitler!– köszön.

– Der Schwein ist gestorben – köszön a böllér jövendölve vissza.

Az oroszok az Árpád-vonal megkerülésével, a románok árulása folytán átkeltek a Kárpátokon és Erdélyben harcolnak...

Az esztergomi Bazilika nagyharangja mégis örömünnepet jelez. Hangja a Felvidéken 25 km-re is elhallatszik. Jelzi, hogy Magyarország katolikus híveinek jelentős része új püspököket vár. Gondolják, hogyha a püspök a helyén, közöttük van, akkor az igen nagy baj sem lehet olyan nagy.

Ünnep is van: március 25. Gyümölcsoltó Boldogasszony.

A Bazilika főkapuja tárva. A padsorok előtt tiszti-iskolások (Zőglereknek hívják őket) állnak díszsorfalat. Fa a puskájuk, vagy igazi, messzebbről nem látni. A „kis bajtársak", a tábori püspök – akit tartalék társszentelőnek kértek fel – beszélget velük szokásos stílusában: „Tudjátok, kisbajtársak...."

A társszentelők: Shvoy Lajos székesfehérvári és Pétery József váci püspökök már a sekrestyében. Az asszisztencia, – köztük a szentelendők – ott áll a sekrestyeajtóban. A rendkívüli nagyszámú segédkezőt kiegészíti az új püspököt váró egyházmegyékből jött segítség. A szóban forgó egyházmegyék a csanádi (püspökük Hamvas Endre, a prímás jelöltje), a veszprémi (Mindszenty József, a Pápai Nuncius jelöltje) és a szombathelyi (Kovács Sándor, a Kormányzó jelöltje) .

A szépen folyó szertartás feltétele a többszöri próba.

Lépjünk vissza egy napot a szentelési próbára. A nagysekrestyében a két püspökjelöltet kanonokok és a jövendő beosztottaik veszik körül.

Kovács Sándor nagyhangú öleléssel paxolja kispapjait. „Borulj a keblemre!", köszönti őket, fogadja a gratulációkat. A szekrénynek támaszkodik Bocskai-zsinóros, kopottas szürke télikabátjában, egyedül gondolataival valaki. A sekrestyeigazgató, Béres tanár úr megszólítja: „Maga, ki tetszik lenni?" „Én vagyok, kérem a veszprémi püspök". A tanár úr nagyot bámul, a közelben levők is.

A szentelőkkel együtt hat püspöknek külön-külön asszisztencia jár. Az éneket a Bazilika kórusa adja, így majd minden kispapot beoszthatnak. A veszprémi püspök kérése volt, hogy gyertyása vigyázzon majd a csepegésre. Sikerült is. Évtizedek múlva is hálásan emlegette. Csodálatos memóriája volt. A hetvenes években, Bécsben, nevükön nevezte egykori esztergomi kispap ministránsait.

A liturgikus reform előtti szertartás jóval hosszabb volt a mainál. Például a felajánlásra szerepelt az ezüstszínű cipó és a hordócska bor adományozása is.

A szertartáson Kovács püspök úr daliás termetével, szép hangjával „remekül szerepelt". Gondolták, ő lesz a következő prímás. Mindszenty jellegzetes gyenge hangja miatt szóba se került a jóslatokban. Amikor a végén „ad multos annos", a szentelést megköszönte, akkor sem nagyon imponált.

A szertartás alatt a Bazilika kórusán jelen volt néhány német katonatiszt. Már folytak a letartóztatások.

KÖZBEN...

A prímás Veszprémben folytatta[1], amiben a szombathelyi egyházmegyében papként, apátként igen nagy volt. Hasznos másfél esztendő elég neki templomok, plébániák, iskolák építésére. Mintegy tucatnyit szervezett és épített. Néhány még élő papja lelkesedéssel emlegeti.

Az oroszok már a Dunánál jártak, amikor 1944. október 15-én a Kormányzó úr fegyverszünetet kérve, felmondta a németekkel való közös hadviselést. A szövetséges hatalmak a maguk részéről egyértelműen a szovjetekre bízták az ügyet, akik a trianoni helyzet visszaállítását kívánták. A békéből azonban, Szálasiék uralomra jutása miatt, sajnos, semmi sem lett. A Dunántúl is hadszíntér. Sajnos. Jobb lett volna szót fogadni a Hadúrnak.

A Kormányzó a jogfolytonosság érdekében fogadta Szálasit, és a fürdőszobában aláírta saját lemondását. Ezután családjával együtt Bajorországba deportálták.

Ott, a rövidesen győztes amerikaiak előtt csak mint tanú tisztázta egykori szerepét a háborúval és zsidó-deportálásokkal kapcsolatban. Ugyanis az volt nálunk a jog, hogy a törvény csak a Kormányzó ellenjegyzésével válik érvényessé, ez hiányzott. A Nürnbergi Törvényszék nem is foglalkozott személyével. Idővel Bajorországból Lisszabonba költözködött, ott is halt meg. XII. Piusz mindvégig támogatta. Holttestét a rendszerváltozás után hazahozták és a kenderesi kúrián temették el.

HÁROM PÜSPÖK TILTAKOZIK

1944. nyarán Magyarországon megkezdődött a vidéki zsidók internálása, és legnagyobbrészt Auschwitzba történő elszállítása. Igen sok megkeresztelkedett volt köztük. Országúton meneteltek. Sokan meghaltak közülük. Aranyfogat viselő halottak szájából a helyszínen kirugdalták a fogakat.

A jobb érzésű emberek élelmiszerrel segítették őket. Borzalom volt látni, ahogy néhány katonai teherautó a szélső sort és az elmaradottakat elcsapta, s holtan otthagyta őket. Sorsukon segíteni tényleg keresztény feladat volt. Mégpedig intézményesen.

De hogyan?

1 Emlékirataim 36. o.

Ügyük legelkötelezettebb képviselője, Apor Vilmos győri püspök volt. Látogatta az internálótáborokat. Mentette, védte a zsidókat. Ugyanígy tett a pápai nuncius is. A nyilas vezetők gúnyosan kérdezték Apor püspököt: „Ha püspök úr kerülne hasonló helyzetbe, gondolja, hogy a zsidók látogatnák és segítenék?" „Tudom, hogy nem" – felelte. A püspök valami nagy, lázadásra szólító, népi ellenállást szeretett volna. E célból a gerecsei nyaralóban találkoztak. Serédi Jusztinián, a Prímás viszont tudta, hogy hatékony társadalmi ellenállásra nem számíthatunk. Szervezett tömegeink nincsenek. Ismerte a hitleri véres megtorlást a hasonló ügyben szervezkedő holland egyház ellen (Edith Stein). Azon túl, hogy a Parlamentben 1944. júniusában tiltakozott a deportálások ellen és körlevelet adott ki, mást nem tehetett.

XII. Piusz pápa felszólítására a Kormányzó leállíttatta a pesti zsidóság elszállítását. „A háborút elveszítik. A háború utáni számonkérésnél senki nem kel védelmére!" (A zsidók a Dob utca – Dohány utcai gettóban valóban megérték felszabadulásukat.) A Prímás tudta, hogy a szerzetesházak, szemináriumok tele vannak eldugott és egyházi ruhákba öltözött zsidókkal. Tudott a pápai és svéd követség hamis iratokat kiállító akcióiról. A védett házakból is számított a keresztény emberek segítségére.

Látták, hogy a szemináriumban bujkált Katona Jenő, Boldizsár Iván és Vigíliás írótársai, Boér Miklós baráti köre, majd Nyugat felé indulnak, mint modern katolikusok.

Nyár és kora ősz folyamán a veszprémi, a fehérvári és a győri püspök utolsó próbálkozása következett. (Esztergom és Pécs a harcok miatt megközelíthetetlen volt.)[2] Felszólították a nyilas kormányt, hogy Magyarország lépjen ki a háborúból. Legalább Dunántúl kerülje el a teljes pusztulást. Szálasi miniszterelnöknek írásban is átnyújtották a követelést.

Ezt követte karácsonyra Mindszenty letartóztatása és soproni fogsága: Kísérője a titkára, Luncz (Lékai) László.

2 Emlékirataim 40. o.

ESZTERGOM OROSZ KÉZEN

A hadiesemények úgy alakultak, hogy az oroszok 1944. decemberében Székesfehérvártól a Móri-hasadékon előretörve karácsony böjtjére elfoglalták Esztergomot, a Dunáig jutva bekerítették a fővárost. Ezen éjen a németek felrobbantották a párkányi hidat, ekkor szakadt be a Vízivárosi templom boltozata. A hídrobbantás célja, hogy megakadályozzák az oroszok Felvidékre jutását. Ott a németek a Garamnál ásták be magukat. Mellettük a hegy már orosz volt.

A Budapestet bekerítő belső gyűrűben Pesthidegkút szintén szovjet kézen. Páncélos ékeik a mai Hidegkúti úton a sellőszoborig nyomultak, de félve az esetleges cseltől, visszafordultak. Ha értesülnek a németek erejéről, Buda nagy részét könnyűszerrel elfoglalhatták volna. Erre később került sor. Akkor a németek csak a Várat tarthatták február 11-ig.

Esztergomnak kegyetlen karácsonya és oktávája volt újévig. Ez időben rabolták ki a palota éléskamráit, vitték el a Prímás sötétzöld Horch gépkocsiját. (Ez a kocsi később még emlékezetes lesz).

A palota lakói főleg a füstölt hús elzabrálását sajnálták. (A párkánynánai prímási uradalom utolsó szállítmánya volt). A város lakói közül sokan igazságosnak tartották a dolgot. Főleg mert az elmúlt ősszel a Prímás a párkányi állomáson veszteglő erdélyi menekültvonatnak csak a kerékpár csomagtartóján elférő kenyeret küldtek. (Zakar András volt a kerékpáros.) A Prímás ugyanis, és az erdélyi püspök is mindenáron otthonmaradásra akarták rávenni a lakosságot. (Ezért volt a menekülők támogatása oly gyenge.)

Újévkor a németek megnyomták a frontot és az oroszok a Búbánat-patakig vonultak vissza. Esztergom frontváros lett. Párkány többször cserélt gazdát (Az Ipoly és Garam menti községekben egész télen harc volt.)

A frontváros nehéz sorsát főleg gyöngyszeme, a Bazilika szenvedte. A Kovács-patak feletti hegyen volt valami orosz aknavető iskola. Célpontjuk a kupola. 5 liter bor járt egy találatért.

1945. nyarán találkoztunk egy Bazilikát látogató orosz pilótatiszt-küldöttséggel. Egyikük hangosan elsírta magát. Repülőbombájával ő találta el a kupolát. Nagyboldogasszonykor (1945) tartott Bazilika-búcsún Lepold prelátus arról prédikált, hogy a Bazilika miként védte a várost: az aknák belecsapódva, nem érték el amazt.

SERÉDI JUSZTINIÁN HERCEGPRÍMÁS HALÁLA

Ősszel, esti sétája közben a kertből észrevette, hogy a kispapi szobák egyikéből a rossz elsötétítés miatt kilátszik a fény. Feljött és botjával idegesen kopogva figyelmeztetett. „A németek úgyis figyelnek, ne adjanak okot a támadásra!".

Tavaszra ágyban fekvő lett. Betegszobája a földszinti palotabejárat melletti kis helyiség. Betegsége súlyos cukorbaj. Hiába kérték a fontos gyógyszert, senki sem tudott inzulint szerezni. Lehetetlen volt fronton keresztül Szentendrére vagy Pestre jutni.

Halála előtt Mátray kanonok úr provideálta. A lépcsőházban ravatalozták fel. Csak egyetlen némileg elfogadható kész koporsó volt raktáron. Mumifikálásról szó se lehetett. Nővérek és kispapok imádkoztak ravatalánál. (Rossz nyelvek szerint megkapta a Debreceni Ideiglenes Kormány földosztó törvényét, ez okozta halálát. A törvény – Nagy Imre műve – tényleg tragikus volt).

A MÁV Császárfürdőtől induló első járata hozta a pesti gyászolókat. A vonathoz Pestről a Manci nevű pontonhídon át lehetett eljutni. Ezzel a vonattal jött Angelo Rotta pápai nuncius, Pétery József váci és Shvoy Lajos fehérvári püspök. Meszlényi Zoltán segédpüspök helyben volt. Az ötös abszolúció 5. tagja Drahos János volt, az újonnan megválasztott káptalani helynök. (Bemutatkozó körlevelében gyenge vállait emlegette, amelyekre ilyen nagy feladat hárult. Ezért lett a neve Gyengevállú János.)

Serédit mindenki igen becsülte. Felsőházi felszólalásai a zsidókérdésről, a földosztásról eseményszámba mentek. A nyilasoknak határozottan megtagadta, hogy elhagyja Esztergomot; félő volt, hogy a lakosság is követi. Ősszel még Pesten járt Szálasinál. Talán ekkor intézte el, hogy a kispapokat nem hívták be katonának. (Szálasi esküjénél a Szent Korona mellett Zadravecz I. szerepelt.) Egyetlenegyszer vezényelték ki a kispapokat a Szentléleki út néminemű rendbehozására.

Serédi végrendelete emlékezetesen szép.[3] Hálát ad Istennek, hogy Deákiból, felvidéki magyar faluból származott. A magyar föld és az iskolák ízig-vérig magyarrá tették. A kispapok emlékezetében leginkább megmaradt igen szép hangú baritonjának emléke, ahogy karácsony éjszakáján a matutinum I. nocturnusának olvasmányát énekelte az izajási jövendölést:

3 Emlékirataim 65. o.

„Fiú adatik nekünk, gyermek születik nekünk." A hang körbejárta a Bazilika kupoláját, emberszívekbe hatolt, és felszállt az égbe...

A körlevél lehozta ezt a végrendeletet. Imádságos és emberszerető szívének írásos emlékét: „Soha el nem múló hálát adok gondviselő Istenemnek, hogy magyar nyelvterületen fekvő Pozsony megyei Deáki községben tizenegy gyermekes, szegény de szorgalmas, becsületes és vallásos katolikus magyar szülők gyermekének születtem. A pozsonyi Királyi Katolikus Főgimnáziumért, a szerzetesi és papi hivatásért, a pannonhalmi Szt. Benedek Rendjéért, a Római Szent Anzelm bencés egyetemért... Gasparri bíboros meghívásáért a kánonjogi kodifikáló bizottságba... stb, stb."

Aláírásának címei között szerepel: a Pannonhalmi Szt. Benedek Rend ünnepélyes fogadalmas tagja.

KISPAPOK SZOVJET FOGSÁGBAN

A Prímás teste még ravatalon fekszik, s közel a Virágvasárnap.

Az orosz csapatok főhadiszállása rövid időre a Szeminárium földszintje. Ünnepi liturgiára a nagy ebédlőt szemelték ki, csak barka hiányzott. A szedőhely pedig öt kilométerre, Basaharc környékén. A túlsó félen még németek. Az útszél teljesen elaknásított. Amikor nagy nehezen odaértünk, láttuk, hogy sok száz halott van ott. Magyarok, oroszok, németek, civilek. Feküdtek, négerfekete arccal, villogó fogakkal. Búbánat-patak völgye volt a tűzvonal. Az egyik halott keze a télikabát belső zsebében. Valóban, levél van ott, a kispapok kézbe veszik: Kedves szüleim... Az egyik kispap küldte még karácsonykor a bácsival Szentendrére. A postás itt halt meg, mielőtt kézbesíteni tudta volna.

Csak egyetlen lény élte túl a frontvonalat: az erdészház tehene, a szénáspajtában. Hol a németek, hol az oroszok fejték. Mikor, melyik fél volt bátrabb.

A Szamárhegy oldalában bódék. A falaikon felirat: „Istenem, segíts!" Talán az utolsó pillanatok gyónásai.

Lázkereszt alatt, ahol a Duna Szobnak fordul, most a szovjet hadihajók kikötve. A legénység az országúton sétálgat. Németül kérdezgették őket: „Pesti hidak a Dunában, hogyan tudtak átjönni Pesten?" „Nem lehetne hajón eljutni Pestre?" Pont elég, hogy kémeknek nézzék, és letartóztassák őket. Meg is történt. Mi lesz a sorsuk? Voltak, akik örültek, hogy félév után hazajutnak Pestre! Élnek-e, halnak-e az otthoniak? Az a hír járta, hogy Pesten lángszórókkal

égették ki a pincéket, az óvóhelyeket. „Egyébként," – gondolták – „Pesten azonnal igazolnak majd minket." Gondolták...

Mácsady Pistának eszébe jutott, hogy a szemináriumban van Malinovszkij marsall főhadiszállása. Engedélyt kért és kapott a főparancsnokhoz menni.

A szeminárium földszintjén, Lenci bácsi szobájában, vidám az élet. A tisztek között a ház elöljárói ültek. Ki volt vendég, ki a meghívó? Eléggé féltek. Az oroszok ittak. Széles jókedvükben a csiszolt kristálypoharakat maguk mögé dobálva törték össze. Orosz szokás, hogy amiből barátságot ittak, abból már soha senki ne igyék.

Pista bátran előadta az ügyet. Egy telefon, és kispapok szabadok lettek.

Soha ilyen Virágvasárnapot!

ALMA, MEG A KÖVETKEZMÉNYE

Az „alma" szó egyúttal latin szó is. A szép Mária-ének első szava, jóságosat, kegyest jelent. Mikor énekelték, a gyümölcs jutott a kispapok eszébe és elkezdtek kuncogni néha még a kápolnában is.

A dolog úgy kezdődött, hogy az első orosz megszállás idején egy szovjet tank megállott a Sötét kapu egyik pincebejáratánál. Hatalmas pincerendszer van ott. A tankot körülpakolták tele almásládákkal.

Később kiderült, hogy a gyümölcs a Káptalan Boldogasszony-pusztai gyümölcsöséből származott. A kispapok látva az orosz pakolást, ugyancsak jó néhány ládával hoztak ők is. Felülről dugig megtöltötték az éjjeliszekrényeket almával. Bizonyára a bőséges almaevés segítette elő, hogy a pinceélet és koszt nem okozott betegséget.

Egyébként fura élet volt a pincében. A boroshordók és az almás szekrények közi ágyakon éltek a kispapok. A többi pincehelyiségekben a szentgyörgy-mezeiek és más menekültek voltak. Ahol még hely adódott, ott a tanárok tartották az órákat. Az alkalmi világító tákolmány fényvetője az előadót világította, így a teljes sötétben maradt kispapok nyugodtan sétálhattak át más órákra is. Közben egy-egy belövés a házra. Bírta. A félénk tanárt biztosították, hogy csak kilövés volt.

Mosdóvizet az udvarról behozott hó leve adott. Dunára menni vízért életveszélyt jelentett. A németek Párkányból lőttek.

Papszentelés is történt a hordók között.

Visszatérve az almához, Meszlényi püspök úr, a jószágkormányzó, igazságtalannak tartotta, ahogyan a Szemináriumba került a gyümölcs. Követelte, az alma árát. Hiába argumentáltak az elöljárók: ha a kispapok nem viszik, viszi más. Ügy lett az almából.

Így, amikor az esti ima után intonálták az antifónát: „Alma", kitört a nevetés... Fáradtak voltak az idegek is.

A MÁSODIK TEMETÉS

Nem szenttéavatással kapcsolatos agnoszkálásról van szó. Inkább egy századfordulón meghalt és a Bazilika kriptájában eltemetett kanonok holttestének visszatemetéséről. A kriptában kincset kereső oroszok alázták meg. A Keresztény Múzeumban és Bazilika kincstárában elhelyezett értékek elrejtésének kérdése jóval a megszállás előtt felvetődött. A kripta sírüregeiben meg is történt, de a munkákat végző kőműves a kocsmában elfecsegte a dolgot. Így újból kellett az elrejtést – most már kispapokkal – elvégeztetni. Kincset keresni jöttek le az orosz katonák is. Szerencsére, csak az említett kanonok nyugalmát „zavarták meg".

Nem megörökítésre való a téma. A kriptába temetett holttestet nem fogadja be a föld, nem is mumifikálódik. Lila színű birétuma festi csak oly lehetetlenül semmilyenre. Tehát Vajda úr vezetésével ment le két kispap seprűvel és lapáttal felfegyverkezve és teljesítette kötelességét.

A Bazilikában egyszer volt csak látható orosz lovas katona, amint onnét fekete temetőpalástban, kezében egy kisebb szentségmutatóval távozott. A sekrestyében találta zsákmányát.

HÁBORÚSDI ÉS A HÁBORÚ VÉGE

A kispapok egyébként igen gyorsan kitanulták a harci eszközök ismeretét. Sütöttek tojásrántottát repülőbombából hidegvágóval kiszedett robbanótölteten. A Kis-Dunában robbantottak halat befőttesüvegbe zárt ilyenféle puskaporral! A kézigránáthoz gyutacsot bőven lehetett találni a kanonoksoron.

Az intézetben talált fegyverekből háborús múzeuma is volt a szemináriumnak. Aligha hihető, a fegyvereket ki is próbálták. A Sötétkapu tetejére az intézet kapujából jelt adó spirituális intésére dobtak le aknákat. Csodák csodája semmi baj nem történt.

A szünidő másnapján Szentendrén aknát szerelő kispap elveszítette fél szeme világát. (Megengedték neki, hogy a 8. osztályt a kispapok között elvégezve érettségizhessen.)

Az oroszok tudomást szerezve az „arzenálról" beparancsoltak minden harci eszközt, még a leventepuskákat is. Igaz, rádiókészülékeket is gyűjtöttek. A város minden rádióját be kellett volna szolgáltatni.

A tanár urak nagy vevőkészülékeiket elrejtették a Szeminárium értékei között.

A rádióhallgatás azután vezetékes hangszórók felszerelésével indult meg. Esetleg rádiószerelő ismerősök otthon készült amatőr készülékeivel. Ez volt a helyzet még 1951-ben is.

Visszatérve a háborús Esztergomba, a város elfoglalása után a harcok nyomban folytatódtak nyugat felé. Néhány nap múlva, Győr elestével, vértanúhalált hoztak Apor Vilmos püspöknek és szabadulást a Sopronba internált Mindszenty Józsefnek.[4]

A kispapok ezekről mit sem tudva, leszerelték a Bazilika keresztjéből a kriptába vezető német telefonkábelt. Kötelek segítségével a bazilika padlásán található döglött bombákat lehordták, az aknákat szintén. Egyik sem volt döglött. Csak a csapszeg nem csapódott a gyutacsra...

Istenem, milyen jó voltál hozzájuk!

Dr. DRAHOS JÁNOS KÁPTALÁNI HELYNÖK ELSŐ SZOLGÁLATI IDEJE

Bemutatkozó körlevelében közölte Serédi hercegprímás úr végrendeletét. Kérte a háborús károk jelentését. (Ez azután számtalanszor ismétlődött.) Megpróbálta a kormányzást, de posta nélkül, vonatok nélkül, a Felvidékre vezető hidak nélkül nehezen ment. A palotával szemben volt egy pontonhíd a Dunán. Ezen át, de ladikokon is feltűnnek a menekült magyar papok. Ez a folyamat kb. egy éven át ftartott.

Az új földbirtoktörvény először 300, majd 100 hold birtokot engedélyez. Megindul a földosztás. Állatok hiányában, sokszor szakértelem nélkül. Az emberek új osztást, sokszor utána még újabbat kérnek. Így volt ez a szovjetben is annak idején, mint lépés a kolhoz felé.

Feltűnnek a falujárók, mint kolhozosítás és a párt propagandistái. A lapokban fényképek láthatók, amint a katolikus pap hálálkodik munkájukért (templom-helyreállítás, harangöntés).

Összeszedik, közmunkára küldik, vagy internálótáborba irányítják a régi nyilasokat. Közülük az első belépők lettek az „igazi" első kommunisták.

4 Emlékirataim 52. o.

A papok, tanítók és egyesületek politikai igazoltatásra vannak kényszerítve. Ki-ki számoljon be a múltról. Egyelőre, még minden katolikus egyesületet engedélyeznek. Faluhelyen ismét megindul a Kalász és a Kalot. A baloldali pártok új ifjúsági szervezete az „R" Gárda.

Virágzik a csereforgalom, a csencselés Pest és vidék között. Kinek mije van, azt viszi a marhavagon tetején. A Pilisvörösvári, Esztergom–Budapest közötti alagútnál hosszan fütyül a mozdony. Jaj annak, aki nem fekszik le idejében! Sok áldozata volt ennek az alagútnak. Az egyházi életbe is bevonul a csere: Nehéz idők!

A Bazilika szerepét a belvárosi templom tölti be. Itt szentelték föl azokat a diakónusokat, akiket nem szenteltek a pincében.

Az esztergomi két Kis-Duna-híd a vízben. Felfogják a lefelé úszó vízbehalt katonákat és sportcsónakokat. A tovaris levágja a halott tovaris oldaláról a pisztolyt, s a volt tulajdonost továbblöki. A szeminárium 3 db kétpárevezőse nincs sehol. Még a télen tűnhettek el a bencés csónakházból. A közlekedés a szigeti kertbe csónakpénzért, vagy ingyen a híd roncsain. Feltűnnek a kerti szerszámok a szigetre menő kispapok kezében. Dolgozni kell, hogy zöldség legyen a konyhán. Ugyanezért a vakációt „begyűjtéssel" töltik a kispapok, Szigetköztől kezdve az Ipoly melletti magyarországi falvakig házról házra járva húzzák a kiskocsit. Kéregetnek. Krumpli, tojás, liszt stb. kerül a zsákjaikba. Isten fizesse meg! Egész évben élni fog a szeminárium a hívek adományából. A gyüjtés 1960-ig tartott.

Az egyházi életbe is bevonul a cseregazdálkodás. 1 mise stipendiuma =1 liter tej. Ilyesmiket hirdetnek a szószékről is.

1945. szeptember 17-re megérkezik Mindszenty József veszprémi püspök érseki kinevezése.[5]

5 Emlékirataim 74. o.

ÜNNEPÉLYES BEIKTATÁS

Az új hercegprímás jól ismerte és értelmezte a magyar történelmet. Ahogy szokta volt mondani, nemes passziója volt. Tudta, hogy egykori elődе Rátót nembeli Mátyás a tatárjárás idején Mohimezőn halt meg. Utóda, Váncsa István, milyen lélekkel ülhetett az érseki székbe! Bár Esztergom akkor ellenállt a tatároknak, de az ország teljesen elpusztult. Váncsa ezért elmenekült Magyarországról.

Mindszenty prímás nem menekülhetett, sőt küldetéstudattal jött.

Székesegyháza, melynek elődeiről egykor a legszebbeket írták, bírta az ostromot, de belerokkant. Bronzkupolája majdnem teljesen tönkrement, belül süvöltött a szél. Orgonájában akna robbant. Duna felőli oldalán több ezer belövés helye, az előcsarnok egyik oszlopa is súlyosan sérült. (Ekkor tudták meg, hogy az oszlopok tömörek. Ugyanis belül üregesnek hitték őket). De áll Magyarok Nagyasszonyának szobra. A harangok, melyek húsvéthétfőn az Elődöt siratták, most is hibátlanul zengenek a magyar Felvidék felé, mely már nem a magyaroké. (Jó széllel még a 25 km-re lévő Nagyölveden is hangzanak). Igaz, április 4-én a „felszabadulás ünnepén" Debrecenből jött kormányfutár harangozást parancsolt.

A Prímás kíséretében legközelebbi munkatársai, akiket átvett elődjétől. Szertartója Zakar András viszi a bíborosi öltözék uszályát. Ispánki Béla a titkár. Az asszisztencia kb. 36 fő.

Legelgondolkodtatóbb az „Emlékirataimban"[6] leközölt prédikációjának mottója: „József érsek, mi végre jöttél?" – Megható volt a békecsók alkalmával, amikor kb. 100 kispapját mind megölelte, természetesen felszenteltek is igen szép számban voltak.

A miséről hazamenet feltűnt a bíboros elődjének HORCH gyártmányú sötétzöld kocsija. Annak idején, megszálláskor, az oroszok zabrálták el a palotából, és az ideiglenes magyar nemzetgyűlés elnökének utalták ki, aki éppen ezzel jött Esztergomba a beiktatásra. Igencsak morbid eset volt.

A prímás rövidesen a pesti Szt. István Bazilikában is bemutatkozott. Óriási hívő- tömeg fogadta, és itta a magyar életért, lélekért aggódó szavait. „Az egész világ legárvább nemzetének" nevezte népét. Az összmagyarság fizikai és lelki megmentésének feladata körül jártak gondolatai. Az emberek már akkor igen megszerették Főpásztorukat.

6 Emlékirataim 82. o.

AZ ELSŐ ÉVEK

Országos méretű szociális tevékenységének természetesen ő maga adta meg arany- fedezetét.[7] „Irodaigazgató úr, zsíros a leves!". Így utasította vissza a környezete törekvését, hogy a reggeli rántottlevest egy kissé feljavítsák. Ebédre karácsonykor sem fogyasztott kalácsot. „Amíg minden magyar családnak nem jut kalács, a magyar prímás sem eszik ilyent".

„Csak egy csomagot a pesti éhezőknek!" a jeligéje annak a mozgalomnak, melyet a fővároslakóknak egy kicsit jobb ellátásáért indított, vidékről kérve támogatást. Igen nagy eredmény volt, amikor közös konyhák tucatjait szervezte meg. Az élelmezéssel együtt a gyógyszerellátás volt a másik törekvése. A patikaszer mindig drága volt, pláne a nagy hiány idején. A külföldi ismerős főpapok és jómódú amerikai magyarok dolláradományaiból tudták megvenni. A hatóságok természetesen tudtak ezekről a folyamatokról, sőt örültek is neki.

Feltűnt, sőt lakott is a Szemináriumban a felette elegáns viseletű szlovák pap. Magyarul is tudott. Zsebei tele cukorkával (legutoljára 3 éve láttak ott cukrot). A pap járta a szlovákajkú falvakat, kivándorlásra bíztatva – nem nagy sikerrel – a lakosságot, még a kassai nyilatkozat előtt. Akkoriban már tömegestől telepítették át vagy deportálták a felvidéki magyarságot.

Egyúttal Benes elnök is meghirdette hírhedt kassai nyilatkozatát: „Minden Csehszlovákiában élő magyar és német lakos – akár kiskorú is – kollektíve felelős az ott történt háborús atrocitásokért". A kitelepítési hullám vagyonelkobzással is járt. Százezer magyar és 3 millió szudéta német lett az áldozata.

A Prímás Mácsady István és Havasy Gyula által értesült az eseményekről. Körlevelekben és a világ vezető politikusaihoz írt rimánkodó leveleiben értesítette a hazai lakosságot, ill. fordult a világhoz. Egyes-egyedül ő adott hangot a tragédiának. A hazai kommunista sajtó hallgatott. Nem kapott támogatást a csehszlovák püspöki kartól sem. Pedig akkor még volt szavuk. Beran érsek még megtartotta a kommunista Klement Gottwald elnök beiktatásán a TeDeumot székesegyházában. A magyarok kitelepítését a Felvidékről a svábok kitelepítése követte Magyarországról. Hét család került egy marhavagonba fekvőhelynyi szalma nélkül. Odakint, az éhező Németországban, mint magyar cigányokat fogadták őket. Az ország szíve jajdult fel a szenvedőkért. A Felvidékről kiutasított papok legalább jó Főpásztort és jó barátokat találtak, de népüket sajnos el kellett hagyniok.

7 Emlékirataim 86., 91. o. s köv.

A történelem fintorához tartozik, hogy Masaryk cseh külügyminisztert egy év multán originál cseh módszerrel likvidálták. A Hradzsin emeleti termében nyitott ablaknál, addig verték, míg kiugrott. Egyházuk pedig sokkal szomorúbban, mint a miénk, a kommunisták szolgája és áldozata lett.

A LELKIPÁSZTOR

A magyar utakon megjelenik egy eléggé használt Fiat. A régebben római taxit XII. Piusz ajándékozta a magyar Prímásnak. Rendszáma fölött bíborosi kalapot ábrázoló tábla. Még Serédi prímás kocsijának volt a jele.

Akkoriban közlekedés nem lévén, ezt a kocsit is stoppolták. „Milyen rendkívüli élmény lesz ilyen nagy emberrel utazni" – gondolták. Csalódtak. A prímás végigaludta az egész utat! Ez volt a pihenése.

Most éppen egy plébániára tart. Első megálló a község temetője. Felfogása ugyanis: amilyen a temető, olyan a papja. A plébániavizsgálatot a halottak anyakönyvénél kezdi: X.Y. miért nem lett provideálva?! A kereszteltek anyakönyvével folytatta: „Kevés a születés! Tartottak jegyesoktatást?" „Prédikált az abortuszról?" Stb.

A nemrégi harcok miatt sok plébánián nem volt ép ablak. Helyette deszkázás, szalma kitöméssel. Amikor a Főpásztor az anyakönyvi másodpéldányok felől érdeklődött, a plébános mentegetődzve a nagy hidegre hivatkozott: „így nem lehet másolni". A Prímás hazaérve pénzt küldött az ablakjavításra.

Volt látogatás, melynek nyugdíjazás lett a vége. Azt az esperest, aki déli pihenése idején nem engedte be „az úton levő papot", csak nővérével üzente, hogy most pihen – noha a vándor kétszer is kérte a fogadást –, az anonim „pap" tüstént lenyugdíjazta.

Nyugdíjba került az a plébános is, aki a bérmálási beszédét így kezdte: „Itt a Főpásztor, most nyíltan elmondom neki, milyenek vagytok". A prímás Zakar titkárral üzente fel a szószékre: „hagyja abba", de az tovább mondta. A mise után ugyancsak nyugdíjazta.

Szécsényi bérmálás alkalmával, egy keresztapa kérésre sem vette le a kommunista pártjelvényt. „Amand atya – mondta a Prímás a plébánosnak – tegye kezét a fiú vállára, Ön lesz a keresztapa!"

A Prímás általában szerette a nagy külső eredményeket felmutató pasztorációt, a sok intézményt és egyesületet. Valaki Érsekvadkerten ilyesmiről számolt be. Rövidesen aulista lett.

Elég gyakran mint negatívumot emlegetnek természetében bizonyos keménységet, rámenősséget, erőszakot, a gyengéden érző szív hiányát. Bár az ellenkezőre is sok a példa, meg kell gondolnunk, hogy csak kemény és határozott természettel lehetett elviselni a megaláztatásokat, a fizikai és lelki kínzásokat. Az acéliparban a felületi kéreg edzésénél beszélnek ilyesféléről. Emlékezetes a kis Jóska gyereknek megfigyelése a mindszenti kovács műhelyénél, – amikor a „ráverő" kovácsokat leste – „nem az a legény aki adja, hanem, aki állja".

Sikeresnek mondható részéről az új esperesek kinevezése. Ezekkel is elérte célját, a vallási élet fellendítését. Alig volt köztük néhány, aki később elárulta. Az egyik „áruló" pl. a békeügyben maga elé idézett káplánok előtt dicsekedve mondta, azt hitte hatást ér el vele: „Engem is a Prímás nevezett ki."

A vallási életben új ájtatosságok születtek. Így a népmissziók újjáéledtek, a szentórák is, új litániák lettek a hadifoglyokért stb.

A Prímás szakított a régi hagyományokkal is. A karácsony-éjféli misét, a feltámadási körmenetet a pesti munkásplébániákon tartotta. A beteg papokat látogatta, és a halott papjait rendszerint maga temette el.

ÚJÉVI BESZÉD – MEGINDULNAK A TÁMADÁSOK

Hazánkban az oroszok fegyveres hatalma tapasztalható módon jelen van. Hadifoglyaink legnagyobb része még Keleten, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke orosz. Érdekszférájukba engedett bennünket a Nyugat. Mégis sokan reménykedtek, hogy a helyzet elviselhető lesz. Sajnos, nem így történt. Sőt, egyre rosszabb lett. Nyomor és politikai terror.

Ez adta a témát a Prímás 1946-os újévi rádiós beszédéhez.

A kötelező beszolgáltatás a háborús jóvátétel része (pl. 1 tojást–1 fillér értékben számítottak be). Elhurcolások, letartóztatások, a bontakozó demokratikus életbe való durva beavatkozás, a nyomor, a betegségek, a keresztény napisajtó megtagadása kapott panaszos hangot ebben a beszédben.

A válasz: megindultak a támadások a Prímás ellen. Előszedték az első kommunizmus (1919) idejéből való antikommunista írásait és működését. A katolikus egyesületeket rendszerellenesnek ítélték. Állították, hogy az Egyház visszaköveteli birtokait. A földosztás kudarcáért az Egyházat okolták.

(Valójában a földet új gazdái nem gondozták, állatok nem voltak. Legtöbbször szakértelem sem volt).

A Prímásnak – mint felbujtónak – számlájára írták a lakosság alkalmi visszavágásait, mellyel az oroszok gyakori atrocitására válaszolt.

Elkezdődtek a támadások a hitvallásos iskolák – az összes katolikus iskola – kb. 70 %-a ellen.[8] Nem demokratikus a nevelés, korszerűtlenek a könyvek, a szertárak, nincs mindenütt 8. osztály. A szülők válasza impozáns országos méretű tiltakozás volt. Tudták, miről van szó. Az Új Ember adott hangot az országos –még a protestánsok részéről elhangzó – tiltakozásnak is.

A prímás 1947 tavaszán bíboros lett. Mint ilyent, több bíborossal együtt hívták meg nyárra az ottawai Mária-kongresszusra.[9] Ezt még idehaza megelőzte székesfehérvári Prohászka-ünnepély, a püspök halálának 20. Évfordulóján.
Látszott, mekkora erő van a keresztény tömegekben.
A Prímás amerikai útját missziós útnak tekintette. Meglátogatta a magyar plébániákat, zárdákat, egyesületeket. Diadalút lett. A hitvallás és a hűség útja. Alkalom volt karitatív célú gyűjtésre is. Ugyanekkor érlelődött meg a Prímásban: a Szabadságharc jubileumi évét, 1948-at, egyúttal Boldogasszony évének is nyilvánítani és meghirdetni. Ezt kívánta szembeállítani a kommunizmus mindent elsöpréssel fenyegető áramlatával.

A Boldogasszony éve 1947. augusztus 15-én kezdődött.

1947. őszére írták ki az országgyűlési képviselő-választásokat is. A Prímás nem állt egyik jobboldali párt mellé sem. Ezt sokan rossz néven vették, mert legalább a keresztény nemzeti erőket kellett volna összefognia. Esztergomból csak egy inspiráció-féle jött: a Keresztény Női Tábor ajánlása. Schlachta Margit, a Szociális Missziós Társulat nővére volt az elnöke. Amiatt is sokan botránkoztak, hogy a Prímás bányászvidéken egy apáca pártját támogatja. Nagy meglepetésre Esztergom környékén, ez mint győztes párt futott be.

Egyébként a Kisgazda Párt abszolút győztes lett. A baloldal 15, 17 és 5%-ot kapott. Pedig például Dorog vidékén – vasárnap délután mindenki láthatta – a teherautókon érkező, faluról falura járó kékcédulás kommunista választók munkálkodtak. A kék cédula lehetőséget nyújtott a lakóhelyen kívüli, sőt a többszöri szavazásra. A nyomda ugyanis az övék volt. Rövidesen elkezdődött a 2 munkáspárt: a kommunista és a szocdem egyesítése. Sok áldozat-

8 Ortutay 49., 127., 159. o..

9 Emlékirataim 194. o.

tal, börtönnel, a régi vezetők elmenekülésével járt. Ez már 1919-ben is megtörtént, ezért nem kívánnak a szocdemek manapság sem egyesülni a kommunistákkal.

A Kisgazdák a választási sikerek ellenére sem kapták meg – orosz nyomásra– a belügyminiszteri tárcát. Miniszterelnöknek is csak jellegtelen embert fogadtak el. Ezzel megkezdődött a Kisgazda Párt szétmorzsolása. Letartóztatás, internálás és elhurcolás szinte napirenden voltak. Értékes tagjaikat mind elveszítették.

Ijesztő jelek mutatkoztak a papság körében is.

Tilos volt a stencilezéssel készült körleveleket – melyeket a legtöbbnyire kispapok, tanárok személyesen kézbesítettek – felbontani. Csak a vasárnapi mise előtt egy órával.

Egy papi rekollekcióra kézbesített példányokat egyes papok, a kézbesítő fiatal pap óvása ellenére nevetve nyitották fel és vitatták meg.

A körlevél szövegét egyébként mindenki olvashatta a Szabad Nép szombati számában. Több papról tudvalevő volt, hogy áruló. (Pl. Balogh István akkoriban jött Szegedről Budapestre, akkoriban tűntek fel a németek által Hollandiából kidobott gyökértelen magyar papok, például Vitányi György.)

A HERCEGPRÍMÁS ÖRÖME

Azért ilyesmi is volt. A legelső talán a Boldogasszony évének igehirdető szolgálata. A Prímás szeretett és tudott prédikálni. Egy-, másfél órás beszéd tele idézetekkel, történelmi adatokkal és dátumokkal. Fejből, jegyzet nélkül! Akkor még ez a prédikálási mód volt érvényben a Zsinati Határozatokban. A Prímás ahova ment, például bérmálási helyein, de még Amerikában is megtalálta a helyi aktualitást.

Hangsúlyozása talán egy kicsit furcsa volt, mégis mindig akadtak fiatal papok, a „kis Mindszentyk", akik utánozták.

Öröme telt az átszervezett A.C. munkájában. Az A.C. vezette a karitászügyet, a hitbuzgalmi és egyetemi sajtót és rendezte a gyűléseket.

Öröme és büszkesége volt édesanyja, Borbála néni. Gyakran jött Esztergomba karkosarával, melyben kis hazait is hozott. Ilyenkor a fia miséjén mindig ott volt. A kispapok innét ismerték.

A Prímás kívánsága volt ugyanis, hogy a 3., 4., 5. éves kispapok reggelenként ministráljanak neki. A papra és püspökre is jellemző, hogyan misézik. Esetében ez teljesen igaz volt. Hálaadás utáni néhány percben ismerkedett a kispapokkal. Érdeklődött reggeli elmélkedésük tárgyáról, szüleikről, családjukról, tanulmányaikról.

Szokása volt, hogy Úrfelmutatáskor megcsókolta a kehely talpazatát. A szemtelen, de aranyos kispap megkérdezte, hogy honnét van erre engedélye? Talán a Rítus kongregációtól? A kehelycsók másnaptól elmaradt.

Szerette a szemináriumot. A vizsgákat, ünnepélyeket megtisztelte jelenlétével. Egy egyháztörténet-vizsgán Konsztantinosz Kopronimosz került szóba. A Prímás kérdezte a kispapot: tudod-e, mit jelent a neve? Tudta. Mindketten elmosolyodtak.

VIHAR ELŐTT ÉS A VIHARBAN

1948 év elején az ország katolikus része élte az augusztus 15-én elkezdődött Boldogasszony évét: lelkigyakorlatait, ünnepségeit, zarándoklatait. Mintha visszajött volna 1938. a Kongresszus éve: nemcsak Budapest, hanem az egész ország ünnepelt és imádkozott. A búcsújáró helyek visszhangzottak a tömegek hitvalló imájától és énekétől.[10]

A párt részéről viszont elkezdődött a búcsúsok zavarása, igazoltatása, vallásosságuk megakadályozása. Pedig sehol sem volt pártellenes tüntetés. Bár mindenki tudta, miről van szó: a mi oldalunkon iskoláinkról, egyesületeinkről, keresztény, magyar hitünkről. Az iskolák helyzete is aggasztó lett. Elkezdték például a házkutatásokat, a plébániák, iskolák, intézmények könyvtáraiban. A tulajdonos, a plébános, a rendfőnök, az igazgatók figyelmét elterelve, fegyvert, dollárt rejtettek el a könyvek között, amit majd a következő kutatás során fognak megtalálni. Azonnali letartóztatás, per, rágalomhadjárat és bírósági ítélet járt érte.

Megdöbbentő, hogyan rimánkodtak térdre esve a rendőrök, az ávósok, amikor a pap vagy igazgató gyanítva a dolgot, előbb találta meg és dobta a kútba, vagy égette el a bűnjelet. „Életünkbe kerül, börtönbe jutunk, kidobnak, ha nem tudjuk a bűnjelet visszaadni. Isten nevében kérjük, adja vissza!" A rendszernek nem ez volt az egyetlen korruptsága.

10 Emlékirataim 195. o.

A könyvtárkutatás miatt bénára verték az Esztergomi Képző fiatal prefektusát, Szentei Ferencet!

A sajtó meg teljes erővel harsogta Ortutay Gyula, a renegát kultuszminiszter rágalmait. „Az Egyház még-csak tárgyalni sem akar."

Az államosítás kitűzött napjára, amikor az országgyűlés majd törvénybe iktatja az államosítást, a Prímás országos harangozást kívánt. Jöttek a rendőrök a plébániákra. „Ne próbáljanak harangozni!" Az ellenzéki pártok képviselőit akkorra már elhallgattatták, így az országgyűlés minimális ellenszavazattal kimondta a törvényt.

„Mitévők legyünk most?[11] Menjünk tanítani, ne menjünk? Veszítsük el teljesen az ifjúságot, melyet Isten és szülők ránk bíztak?" – kérdezte a szerzetestanárok egy része.

„Ne menjünk, ne tegyük ki magunkat, hogy azután teljesen elnémítva, kényszerítsenek még az ateizmus tanítására is. Vagy hallgassuk, mikor beszélni kellene?"– vélte másik részük.

Igen nagy volt a gond a szerzetes tanárok és tanárnők között. A Prímás már előzőleg döntött. „Nem szabad a kommunistákkal egyezkedni semmiben!"

Ideológiailag semleges tárgyat (matematikát, fizikát) tanító néhány szerzetes mégis vállalta a tanítást.

Az iskolákban, gyárakban és bányáknál röpgyűléseken rendszeresen tiltakoztak, sőt aláírásokat gyűjtve kérték a Prímás bíróság elé állítását. A politikusok már tudtak is bűnét, amit független bíróságnak kell majd kimondania: összeesküvés, hazaárulás, kémkedés, nagymértékű valutáris károkozás stb.

A pártiskolások menetgyakortalaikat a templomtéren végezték. Délben, a harangszó előtt egy perccel elkezdték.

„Jóska, Jóska, jól vigyázz magadra, mert különben kötelet kötünk a nyakadra. Húzd meg!" És megkondult a harang.

Novemberre egy papírdarabkára gépelve és sokszorosítva kapták meg a hívek Prímás válaszát: Ismerve a kényszerítő körülményeket, mindenki lelkiismeret-furdalás nélkül aláírhat a Prímás ellen irányuló támadást. Kivéve a papokat és szerzeteseket.

A Prímás tudta, hogy gond lesz a körlevelek kinyomatása. Egyre több nyomda dolgozói „tagadták" ezt meg. Ezért nyomdagépeket vásárolt. Ezeket a Vízivárosi plébánia félszerében deponálták. Előzőleg Vajda József a

11 Emlékirataim 207. o.

Buzárovits nyomda üzemében kitanulta a nyomdászatot, ő lett volna a vezető. Munkára azonban nem került sor, mert az események rohantak. A rendőrség később elvitette a gépeket.

A püspökök tavaszi, Vácott tartott gyűlésükön, ugyancsak egyhangúan a Prímás mellé állanak.

Augusztusban, Szt. István-napi állami (alkotmány) ünnep alkalmával a szónokoktól ilyen állásfoglalás hallatszott a Szent Királyról: „Véreskezű tömeggyilkos, tömjénfüstbe áporodott kezű gazember".

A papok ellen folytatódtak a feljelentések és elítélések: lázítás, titkos gyülekezés, összeesküvésre való felbujtás (hittanóra) címén, esetleg homoszexualitás ürügyén. Voltak papok, akiket eltiltottak a hittantanítástól, mert állítólag Sallait vagy Fürstöt (fiatal kommunista vezetők) szidalmazták. A hamis tanúk díjazása 5 forint volt.

A papoknak, akiknek üzemi lakásuk volt, felmondták a lakást. A Prímás ilyenkor megengedte, hogy a sekrestyében lakjanak, akár 2x2 méter legyen is az.

Szóbeszéd és a néphit várta, hogy az amerikaiak közbelépnek. Dátum után dátumra várták érkezésüket. Szent István napra azt ígérték a jövendölések, hogy az ég olyan lesz az ejtőernyősök érkezésétől, mintha dunnát bontottak volna szét odafönn.

Biztos, nem a legmagasabb szinten, hanem az alacsonyabb rangú követségi tisztviselők száján hangzottak el ilyen ígéretek. Vannak, akik tudnak a nagykövet ígéretéről is.

Egyszer az amerikai Nagykövetség is tett pozitív ígéretet: Diplomata autóban kiszökteti a Prímást és titkárát. A Prímás ezt határozottan visszautasította, Zakarnak tetszésére bízta a dolgot. Ő is lemondta. Helyettük Barankovics István szökött ki, azután a külföldre távozott Prímás egyik katolikus ellenfele lett.

Novemberben a palotába belépő papok láthatták a letartóztatott és tönkrement idegzetű Zakar Andrást, mikor az nevetgélve összevissza futkosott a folyosókon (helyszíni szemlére vitték ki). Elmaradt a karácsony éjféli és ünnepi mise a Bazilikában.

December 26-án este azután letartóztatták és elvitték a Prímást. A rádió ezt másnap, vasárnap reggel jelentette be.

Újév napján két talpig lilába öltözött főpap: Witz Béla és Tarnóczy János járt Dobi Istvánnál, az államfőnél, újévi jókívánságukat elmondani. A fényképük a lapok címoldalán volt.

Mit gondolhatott az ország, mely látta ezt a képet?!

Beszéltek – persze csak elméletileg rágódva a lehetőségen – a Prímás hazai ellenőrzéséről is, jobban tudták, mit kellett volna tennie. Általában a Vigíliához tartozó írókról van szó. Modern katolikusoknak, baloldaliaknak, haladó katolikusnak nevezték magukat. Gyónó és áldozó hívekről van szó. Mostanában így jellemzik őket. „Éltek a katolicizmusból, de nem a katolicizmusért.". Hovatartásukat ma is sokan vitatják. Biztos, hogy hajlékonyabbak voltak a Prímásnál, és sokat tettek a Vigíliában, hogy katolikus írás megjelenjen. Pl. Rónay György érdeme elévülhetelen. Igaz, nem lehetett mindenki Mindszenty. Így Drahos János sem.

DRAHOS JÁNOS MÁSODIK KORMÁNYZÁSI IDEJE

Amikor minden veszni látszott és örvendeztek a kereszténység ellenségei, mint a Gondviselés küldötte személyiség jött apostoli kormányzónak Drahos János.

Szolgálati idejére, az okos mértékletesség jellemző. A templomokat, melyeket a Prímás a plébános elvitele miatt bezáratott, ő kinyittatta. Miért büntetné azokat, akik ártatlanok, miért segítse az istentelenek célját? Azokat a papokat, akiket a Prímás talán hirtelen haragjában felfüggesztett és nyugdíjazott, feloldozta.

1949 elején püspökkari körlevél jelent meg. A nehéz időkben lelki erősségre, hitvalló keresztény hitre és igazi testvéri szeretetre buzdította a híveket. Szükség volt rá!

Mindenütt, még a villanyoszlopokon is nemzetiszínű keretben feltűntek a Prímás igazságos elitélését követelő plakátok, facsimilés aláírásokkal, papok aláírásával. Először hamisítványoknak gondolták, de sajnos, hitelesek voltak.

Néhány főegyházmegyés, még a Prímás által kinevezett esperes is volt közöttük.

A püspöki kar belső tárgyalásairól – bár mindig hangsúlyozták az egységet – Czapik Gyula érsek és Bánáss László püspökről később elterjedt, hogy Prímás-ellenesek voltak.

Czapik mentegetőzve, betegségét emlegette, mely nem bírná a börtönt. A másik, a Prímás intelligenciáját magasan felülmúló vélt tudására gondolhatott. Hitték, hogy a kommunistákkal ki lehet jönni, mindkét felet kielégítő megoldást lehet találni. Ez a felfogás azután még többször felmerült. Pontosan az, hogy ésszel „át lehet őket rázni". A Prímás tapasztalatból tudta, hogy ez lehetetlen. – Egyébként ez a kor, „a megverem a pásztort" kora volt. Ennek értelmében került börtönbe Berán érsek, Wiszinsky lengyel prímás, Stepinac zágrábi érsek, Márton Áron erdélyi, Ordas Lajos evangélikus püspök és két protestáns lelkész Bulgáriában.

Római okmány érkezett Esztergom és Győr egyházmegyék közötti határkiigazításáról. Győrhöz került pl. a városhoz tartozó szigetközi rész. Magyar Komárom viszont, melyet előbb a túlsó-feli igazi Komáromhoz terveztek csatolni, Győrnél maradt.

A Mindszenty-per előkészítéséhez erősen folyt az aulai-házkutatás okmányok ügyében. Mátray Gyula lett volna a jegyzőkönyvvezető. De ő: „nem tartok zsákot a tolvajnak" megjegyzéssel ezt elutasította. Később ezért jól megbosszulták.

„Rómára tartozik" mentegetődzéssel sikerült egyelőre elutasítani az államnak a püspökökkel kötendő konkordátumot. A papi illetményeket húsz évre tervezték folyosítani. Később úgysem lesz ilyesmire szükség – gondolták.

Drahos János kormányzási idejére esik a Főegyházmegye felvidéki részeinek tényleges elszakadása. Rendelt ugyan helynököket, diszpozíciókat is küldött de eredménytelenül. A csehszlovák politikai hatalom magával hozta Esztergom jogainak halálát a Felvidéken.

ELSŐ MEGÁLLAPODÁS – 1950 NYÁR

Középiskolai hittan gyakorlatban nem lévén, a hittanárok közül sokaknak megengedték a pasztorációt. Ostyasütő nővérek hiányában létrehozták az Egyházmegyei ostyaellátót (1000 darab kisostya 15 forint). A miseborszállítást az ÁEH engedélyezte.

A püspökök kényszerűségből helyeslik a békepap-mozgalmat, annak áldásos munkáját. Dicsérettel szólnak azokról a papokról, akik fizikai munkát is vállalnak a tsz-ben. Óhajtják, hogy a papok ügyeikben keressék fel a tanácsokat, működjenek együtt velük.

Az egyházmegyei központokba kerülő bajszos püspök nevét publikálták, közölték munkakörét és hatalmát. A pecsét náluk volt. Ők bontották a leveleket is. Bevezetik a Megyei Állami Egyházügyi Hivatalokat (ÁEH).

Egyre gyakoribbak a „trágyázó körlevelek"-nek titulált püspöki iratok. A beszolgáltatásban elmaradt községeket (pl. Endrefalva és Érsekvadkert) figyelmeztetően megintik. Budapesten az ÁEH vezető hivatala a Városházán van, a Helynökség ellenőre pedig a durván kegyetlen főbékepap, Babocsa Endre.

Grősz József kalocsai érsek „megegyező" aláírásán még nem száradt meg a pecsét, máris vádat emelnek ellene. Valutaügyek, külföldre szöktetés, fegyveres összeesküvés miatt. Pere a pálosok pere is. („Sziklatemplom-fegyverraktár.") Az ítélet igen kemény.

Az ÁEH utasítja a papokat, hogy a Grősz-csoport tagjaitól határolják el magukat.

Serédi prímás még azt írta, hogy az Eucharisztikus Világkongresszus hitvalló megünneplésének jutalmául kaptuk vissza a Felvidék egy részét. Most úgy kell fogalmaznunk, hogy a hat-hét évig tartó magyar világ, a papság esztergomi neveltetése, elég volt ahhoz, hogy az itt tanuló felvidéki magyar papság erősítőinjekciót kapjon. magyarság majd az Egyesült Európában megkapja jogait és ha van ereje addig, próbáljon élni.

Drahos János rövidesen megbetegedett és a Széher úti kórházba került. Ekkor kapta meg a lila pileolus használatának jogát, sőt a püspöki kinevezést is. Ő erről már az égben szerzett tudomást. Az ÁVO körülvette a kórházat, de letartóztatására halála miatt nem került sor.

Meghalt 1950 májusában. Mindenesetre a Bazilikában lévő képére felfestették a lilát.

MESZLÉNYI ZOLTÁN PÜSPÖK KORMÁNYZÁSA

Drahos János halála után, mivel tilos volt a Prímás által megszabott utódlási sorrendet (Gigler Károly, Mátray Gyula) követni, a Káptalan Meszlényi Zoltánt választotta káptalani helynöknek. Ő pedig latin nyelvű körlevelében idézte a kánonokat a jog szerinti provízióról.

Vele kapcsolatban emlékezetes, amint a Szemináriummal vitázott az almaügyről. Emlegették, mikor a Balassa-szobor mellett, nyuszijának füvet tépő gyerekkel kiszóratta szerzeményét, mivel az nem az övé. – Ennyire „lelkiismeretes" jogász volt.

Egy hónapi kormányzás után, a párt egyházpolitikája mást akart. Vád, per és bírói ítélet nélkül Tökölre internálták. Itt először kiblis volt. Egészen az ételosztási tisztségig vitte. 1952-ben halt meg. Nagy Imre miniszterelnöksége idején a rabsírokat exhumálták. Esztergomi segítséget kértek a püspök agnoszkálásához. Titokban szállították haza, és ugyancsak nagy titokban éjjel temették el a kriptában. Nagy baja lett annak, aki beszélt, nyilatkozott. Az Egyházmegyének Meszlényi püspök is vértanúja. Sajnos, semmiféle megemlékezés nincs róla!

Mátray Gyula kormányzása következett volna. Ő, mivel palotai gondnok is volt, - egy zsák kukorica egyik faluból a másikba szállítása miatt – rendőrkézbe és börtönbe került. Az állam gyorsan megválasztatta Beresztóczy (Baumann) Miklóst káptalani helynöknek. Róma viszont állandó főpásztort akart, és Hamvas Endre csanádi püspököt tette meg apostoli kormányzónak.

HAMVAS ENDRE CSANÁDI PÜSPÖK KORMÁNYZÁSA

Egy hónappal Beresztóczy megválasztása után érkezett meg Róma irata. Bőven idézi ez is a Codex kánonjait, az eo ipso kiközösítésről, melyek azokat sújtják, akik az egyházi kormányzó hatalmat római hivatalos kinevezés nélkül szerzik meg, bitorolják. Mintegy jegyzékben sorolja azokat a törvényeket, rendeleteket, melyeket a főpásztor neve alatt az istentelenek hoznak, ő pedig majd aláírja azokat. (Az 1919. évi Codex magyarra fordítója Beresztóczy. Ez lett az AEH „kézikönyve").

Kormányzása kezdetén rendezik meg az első országos papi békegyűlést, 1950. augusztus elsején. Igen impozánsnak tervezték: minden papot és férfi szerzetest meghívtak. Itt még nem szerepelt Beresztóczy; a pesti helynökségen tartózkodott. Sokan idézték szavait: „figyelem, kit kell felfüggeszteni". A gyűlést az egyetemi templom oldalához épült, egyetem aulájában tartották. Ez meg is telt. Az országúti ferencesek kispapjai és a novíciusok korpusban jöttek a még üzemelő Kossuth hídon át. Azt hitték, hogy a Rendet így mentik meg a feloszlatástól. Jöttek sokan érdeklődésből: pesti káplánok és EMSZO-s papok is.

Szécsi Antal Béke téri plébános volt az elnök. Előadta a békepapi hivatás nélkülözhetetlenséget, komolyan megfenyegette a „papság körében megbúvó reakciót". Még keményebben beszélt, mint az állami előadó.

A hozzászólók közül Győrszegi László káplán Noé példáját idézte. Neki ugyanis nem valami mozgalomba való belépést parancsolt Isten, hanem a megtérés hirdetését. Ez lett volna feltétele az emberiség megmaradásának. Beresztóczy ugyancsak beleizzadt, amíg a Keresztben megpróbált válaszolni. Ha a békemozgalom ezt hirdeti, ő is belép. Freesz atya és társai az EMSZO-sok, a mozgalom szétszórását vetették az államhatalom szemére.

A kiszolgálás és a remek szendvicsek akkoriban minden képzeletet felülmúltak. A papok nagy része neki is látott a bőséges „potyának". A szomszédból szóló déli harangszóra csak igen kevesen reagáltak.

Az előadások szövegét és a jelenlevők névsorát füzet formájában is kinyomtatták.

BERESZTÓCZY-MISZTÉRIUM

Egykor Serédi hercegprímás aulistája, majd a Kultuszminisztérium I. ügyosztályának (katolikus ügyek) főnöke, a Mindszenty-per sokadik számú vádlottja és elég rövid időre elítéltje. Börtöni kínzásának részleteit a férfiúi szemérem ilyen könyvbe nem engedi leírni. Ez a Beresztóczy Miklós lett tehát Esztergomban vikárius.

Két ember lakott benne: a nagyon intelligens, jó humorú, kedélyes jóbarát, Muki (bácsi), de ugyanakkor a kínzások után, a tőlük való félelem miatt a rendszer első számú exponense, éles nyelvű szónoka és újságírója, aki kegyetlenül támadta még a püspököket is. Például: a győri Püspökvár tornyán megjelent a Bécs felé néző tv-antenna. A Kereszt c. újságban, (amelyet ő szerkesztett) pedig a cikk a sztriptízt néző püspökről.

A fiatal papság ellenvetéseit a rendszer és módszer ellen azzal seperte félre, hogy a bizonyos tojáshéjjal vannak még problémáik. A papi koronáknak ő lett az első számú előadója, és minden állampárti kívánság kierőszakolója, a büntető diszpozíciók elrendelője, a körlevelek megszerkesztője. Ha valaki, például barátja, számon kérte tetteit, azt felelte, hogy „éretted tettem". Ő volt a „kulákság" akkori véresszájú ellensége. Sok nyugati útja során sem mert disszidálni.

KÖRLEVELEK

A Körlevelekben és a koronákon ugyanaz volt téma:

Az ún. ***trágyázó körlevelek*** a szántásról, vetésről, aratásról, azok idejéről szóltak, illetőleg a termények beszolgáltatását szorgalmazták. „Kétszer ad, aki későn ad" (ti. a büntetést is) volt egyik szlogenje Beresztóczynak. A mezőgazdasági munkák idejét legjobban a földművesek tudták helyi viszonyaiknak megfelelően.

A körleveleket nem mezőgazdasági vidéken (pl. a fővárosban) is fel kellett olvasni. A párt valahogy így gondolta: „ha elvégzik a munkákat, nekem jó, ha meggyűlölik egyházukat, az is nekem jó".

A gazdálkodó papoktól elvárták, hogy ők legyenek az elsők a beszolgáltatásban. Akik közülük felültek a beszolgáltató kocsira, azok nevét „dicsőségtáblára" írták stb.

Másik fajtája a körleveleknek, az ún. ***béke-körlevelek***. Szemenszedett hazugságok. A szovjetek és csatlósaik voltak a békeszeretők népe. A Nyugat, a NATO, az agresszorok, a béke, az emberiség ellenségei. Ide sorolták a jugoszláv Titót is.

Míg a szovjet blokknak nem volt atomfegyvere, a népet a nyugati atommal rémisztgettek. A Rosenberg házaspártól megszerzett atomról hallgattak. Amikor nyugatnak hidrogénbombája lett, ezzel ijesztgettek. A Szentírás békéről szóló ígéreteit magukra értették, a háborúskodókat sújtó ítéletet a Nyugat érdemelte.

Harmadik és évenként összesen 6 évig visszatérő körlevéltéma a ***békekölcsön- jegyeztetés*** (az első 1950-ben). Ezek visszafizetése 20 év múlva kezdődött. Évenként bizonyos mennyiséget nyereménnyel sorsoltak ki. Amikor '56 őszén a lakosság hozzájuthatott káderlapjaihoz, némelyiken ez is állott: „A békekölcsön-húzáson nyerhet".

A kötvények jegyzése idején, a párt fullajtárjai szorongatták a plébániákat. Egyhavi fizetést kellett jegyezni és a jegyzést a Főhatóságnak telefonon jelenteni. A Főhatóság is biztatta a papságot.

A jegyzés kijátszásos módjára rövidesen sokan rájöttek a papok közül is.

A papok a körlevelek felolvasásának módszereit is kitalálták:

a) Csak a megszólítást: K.H.! és a befejezést: Kelt B.-en, meg az aláírást: M.K.P.K. olvasták. Egészen más tárgyról, maguk írták a körlevelet.

b) Annyira hadarva olvasták, hogy senki sem értette.

c) Az olvasás közben teljesen máshová tették az írásjeleket, mint az eredeti körlevél szövege. A pont, a vessző, a kérdőjel, a kettőspont áthelyezésével teljes értelmetlenség jött ki.

Ha számon kérték a felolvasást, a papok nyugodtan mondhatták: felolvastam!

A Farkasréti temető főútja mentén van Beresztóczy sírja. Szép feszület. Elsősorban egy fohászra ad alkalmat!

HAMVAS-MISZTÉRIUM

Hamvas Endre valamikor morálist tanított.

Nagy a különbség a moralista és a jogász között. Ez utóbbi a törvényt nézi, mely megmondja mi szabad és mi nem. Ehhez tartja magát. A moralista latolgat: mi súlyos és mi bocsánatos bűn in concreto (a valóságban). Meddig lehet elmenni a duplex effectus (amikor a rossz tettnek valami jó következménye is van) elveit követve.

Igaz, azt is mondták Hamvasról, hogy az ÁVO előkészítette. Pizsamában, feltartott kézzel kellett fal felé fordulva állnia.

Kormányzásával kezdődött el Egyházunk teljes beépítése a kommunista rendszerbe. Annak lett hűséges, lényegében azonban jelentéktelen része. Hamvas volt az engedelmes szolga.

NÉHÁNY FONTOSABB RENDELKEZÉS A HAMVAS–BERESZTÓCZY REZSIM KEZDŐ IDEJÉBŐL

A plébánián és a szemináriumban alvó vendégek rendőrségi bejelentése.

A második békekölcsön-jegyzés (az elsőnek gyenge volt az eredménye). A kísérő rendelkezések vallásos szósszal leöntve.

Mihalovics Zsigmond és Lepold Antal disszidált kanonokok letevése.

Újabb békepapinvázió a jövedelmező plébániákra. Házi utasítás: a hivatalos helyre (tanácshoz, ÁEH-ba) menők teljes díszben menjenek. A villamoson is lilagombos reverendában.

Elsőáldozási oktatás bejelentendő. Iskolán kívüli két hónapig, a bérmálási egy hónapig tarthat.

Templomban, karingben is tartandó katekézis. Visszakérdezés, leckefeladás, névsorkészítés, propagálás tilos!

Az állami ünnepek időpontjaihoz az egybeeső egyházi ünnep esetén a legszigorúbban kell alkalmazkodni. Búzaszentelőt, a keresztjáró napok körmenetét reggel 8-ra befejezni!

A teljesen térdre kényszerített egyház ellen az első lépés a szerzetesrendek feloszlatása. A rendszer régi célja lett így állami törvény. A szerzetesek úgysem taníthatnak, házaikra pedig szükség van, tehát kárpótlás nélkül államosítják azokat.

Az ÁVO-sok éjszakánként megjelennek a zárdák előtt, és leponyvázott teherautóikra kis kézicsomaggal feltuszkolják a nővéreket. Úticél egy előre kijelölt zárda valahol. (A férfiszerzetes-házakat legnagyobbrészt üresen találják. Lakóik éjszakára a házon kívül elbújnak.)

A nővéreket a lakosság együttérzéssel, élelemmel, civil ruhával stb. segíti.

Az aula részletesen ismeri az internálási tervet. Az utolsó pillanatban értesíti a soronlevő zárda illetékes plébániáját. Nagy dilemma: segítsék az embertelen akciót? Kooperáljanak? Sok plébános székeket küld, hogy a káplán úr felsegíthesse a nővéreket a kocsikra.

Mi mehetett végre a nővérek lelkében?! Mit gondoltak Egyházukról, melynek ők hűséget fogadtak? Ez a sötétség órája! Sokan talán örülnek, hogy többhetes izgalmuknak vége van, amikor felöltözve, alvás nélkül teltek az éjszakák.

Elhurcolás után 1-2 hónappal civilben szélnek eresztették őket. Szánalmas látvány volt egy-egy ilyen átöltözött nővér. Hajuk már kinövőben. Divatosabb ruhát nemigen mertek még viselni, patent harisnyát hordtak. Hová menjenek, mit kezdjenek?

Több férfi szerzetesrend már előző évben tudta sorsát. A fiatalkorú testvéreket idejében Nyugatra küldte. Amíg lehetett útlevéllel. Majd szökve. Az akkor még működő dunai gőzösöknek és gőzmozdonyoknak szénrakásába elbújva. A vasfüggöny melletti falvak plébániáinak összeköttetései révén a zöldhatáron. A határállomáson kifelé induló mozdony gőztömeget fújt ki. Ezt, illetőleg a pillanatnyi láthatatlanságot felhasználva ugrottak fel a mozdonyra. De még több módja is volt a szökésnek.

A zárda nélkül maradt szerzetesek sorsa.

A nővérek szüleikhez, vagy ismerőseikhez mentek. Plébániákon kántorságot stb. vállaltak. Később Ecclesia néven szabó, szövő-varró szövetkezet alakult számukra. Az Ecclesia elnökei (Dér, Miháczi, Rozsály) révén erős békeszerv lett. Sőt püspököket is csináló intézmény.

Kevés szerzetespap számára engedte meg az állam az egyházmegyei keretbe való belépést. A legtöbben ahogy tudtak, úgy helyezkedtek el. Tilos volt a nyilvános, hívek közösségében történő misézés. De a rendes plébánosok ezt az előírást nem vették figyelembe.

Viszont kaptak a szerzetesek békemozgalomba csalogató ígéretet: idővel felveszi őket az egyházmegye.

Hamvas kormányzásának kezdeti idejére esik még az Esztergomi Szt. István királyról nevezett

Ősrégi Szeminárium épületének átadása.

A működő szemináriumok között egyetlen sem volt, melyet ősi épületéből kiköltöztettek volna, csak az esztergomi. Kispapjait a cserébe adott, jóval kisebb épületbe küldték, ahol kezdetben még emeletes ágyakat is üzembe kellett állítani.

A régi szeminárium sorsa pedig a tisztiiskolások, illetve utódaik, az oroszok alatt tragikus pusztulás lett. Értéke nemcsak rendkívül erőssége és nagysága volt. Pincéje már 1848-ban készen. Szentgyörgymező népe akkor is, 1944-ben is ide menekült. Nagy értéke még a fekvése. Egyik oldalával a Várhegynek támaszkodik. Óriási kertjének útjaival, virágágyaival, rózsaluga-

saival, filagóriáival, kugli-, korcsolya- és teniszpályáival örök emlékezetében él minden lakójának. Otthont adott egy könyvtárnak, melynek első kincsei ősnyomtatványok az ősi jezsuita könyvtárból. Emeleti kápolnájában Prohászka tanította elmélkedni a kispapokat, elsőként Magyarországon. Spirituális szobájában írta igen sok művét. Emléke mint genius loci ott van a falak között. Beszélt arról a korról, mikor a kispapoknak még pipadohány-adag járt. Álmodott a cellásításról, meg a melegvizű strandról, mely a kvadrumban lett volna. Mondják, hogy csak le kell szúrni a sétabotot és előtör a melegvíz. Istenem, hol van ettől a mai!

Ezt az örökséget adta a kommunistáknak Hamvas püspök néhány napi kérés után. Bár hangoztatta: „nem adom, nem adom", de az utolsó megbeszélés után ment a telefon Pestre, a pártközpontba: „nem is gondoltuk, hogy ilyen könnyen fog menni!".

Az épület néhány év múlva orosz kézre került. Helyőrséget, szülészetet és kultúrcsoportot telepítették ide. Gyakorlatilag Ázsiát. Az eltűnt rézkilincseket koffer- fogantyúval pótolták. Az egész padlás WC lett. Egy gőzös kazánja a mosodát szolgálta, egyben a dunai oldalfalat feketítette. Ugyanilyen Ázsia volt a szomszédos Drahos-házban is. Egykori szalonja volt a tiszti konyha. 4 sarkában 4 sparherd 4 tiszti feleséggel. Kisgyereket pelenkázva, a szalon közepén levő szénrakásból tüzelve főztek. Azok a tiszti feleségek! Egész város nevetett rajtuk.

A cserébe kapott Szatmári Nővérek zárdájának egy része, kispapokkal egy kaput használó civilek lakóhelye is. Akik itt voltak szemináriumban, sohase felejtik el ezt Hamvas püspöknek.

Nemcsak a szeminárium került az istentelenek kezére. Igen szeretett és tisztelt elöljáróit és tanárait is eltávolította a püspök. Elsősorban Brückner József rektort és Erdős Mátyás spirituálist. Felváltotta őket az ÁEH-nak megfelelő emberekkel. Csak Bartl Lenci bácsi élte át humorával és hajlékony természetével a sok rektort és elöljárót.

Hamvas úrnak, az aláírónak a felelőssége, hogy a békepapság krémje Pestre, sőt a két Szemináriumba is bekerült. Néhány hírhedtebb diszpozíciója sok kétes értékű szerzetest is a felszínre dobott. Néhány, akikről sokat beszéltek az ország békepapságának színe javából. A főnök: Beresztóczy Miklós. Horváth Richárd ciszterci, Vértes Andor lazarista, Láng Alán premontrei. Az első kettőt később, 1956-ban Róma függesztette fel. A felfüggesztő okmányokat a papok – nehogy az ÁVO kezére jussanak – idehaza rejtették el. Wechsler-Vitányi Györgyöt, mint magyar származású szerzetest a németek

dobták ki Hollandiából. Előbb a Ciszterci plébániát kapja, irodaigazgató is lesz, a szemináriumban is tanít. Jellemzőjük, hogy véresszájúak. Így Halász György is, aki Józsefvárosban harangoztatott és a szószéken sírt Sztálin halálakor, a Központi, pesti Szemináriumban is rektor volt. A Szeminárium megszűntekor 1959-ben már Potyondy Imre a minősíthetetlen főszereplő.

Rimóci Özséb a városmajorban karingben, állami előírás szerint tanítja a hittant és nem kérdez vissza. Láng Alán több plébánián az engedetlen káplánok „fejmosója". Mag Béla csanádi egyházmegyéből, különböző beosztásban, végül mindhalálig Terézvárosban. Miháczi József Vácról, Polonkai György ugyancsak külföldről. Dér Gyula Szegedről a Szt. Margit-plébániára jutott és az Ecclesiába. Ez az intézmény igen befolyásos pártintézmény is volt. Hajós József, aki szemináriumi rektor lett Fehérvárról. Tartás nélküli egyéniség.

Polonkai Györgyöt nyugatról idedobva vette át Hamvas püspök és ugyancsak a szemináriumba tette Esztergomba. Sok fiatal pap, aki kacérkodott a békével, szerencsére sorban majd' mind meghalt.

Természetesen minden egyházmegyének megvoltak a maga keresztjei a papok között.

LITURGIKUS ÉLET AZ EGYHÁZMEGYÉBEN

A Hamvas-korszakban terjed el az esti misézés és áldozás. (A háború éveiben a bombázások miatt már ismert volt). Az esti miséket eleinte kérvényezni kellett. Baj volt a szentségi böjttel, mert az még éjféltől volt parancsban.

A kezdetek kezdetén a Manréza még meghirdeti a lelkigyakorlatokat egészen a rend megszüntetéséig.

A kórházkápolnák, pl. a Szt. János kórházé és a katonakórházé, működtek.

Az 1950 óta kísérletképpen engedélyezett Triduum Sacrum (Nagyböjti szent három nap) esti ünneplése 1956 húsvétjától lesz kötelező.

Ünnepeinket látványosan és bántóan alárendelték az állami ünnepeknek. Semmiképpen nem lehettek egy időben, hogy ne akadályozzák a rendszer ünnepeit. Így az április 4. és május 1. fontosabb volt, mint a vasárnap, a szentmise ideje ne legyen akadálya a felvonulásnak.

Nagyon lerövidített helyen tarthatták a körmeneteket (pl. az úrnapit). Írásban kellett ezeket előre jelenteni.

Néha rendeztek „ellenkörmenetet" az elvtársak is. Helyenként motorbiciklik dobogón való berregtetésével zavarták a vallásos körmenetet (pl. Budapest - Vár).

A KATOLIKUS ISKOLÁK HELYZETE

1989-ig nagyjából egyforma volt.

1948-ban államosítottak minden iskolát. 48–49-ben tehát nem volt egyházi iskola. 1949-ben az első megegyezéssel engedélyeztek összesen 8 gimnáziumot. A bencéseknek Pannonhalmán és Győrött. A piaristáknál igen kemény renden belüli harc volt a „vállalnak iskolát vagy nem vállalnak" kérdésében. Végül is Sík Sándornak sikerült keresztülvinnie az igent. Pesten a Sacré Coeur helyén és Kecskeméten működtek. A Kapisztrán-ferencesek nem voltak tanítórend, mégis kaptak 2 intézetet: Esztergomban és Szentendrén. A Szegény Iskolanővérek Hamvas pártfogásával megkapták a Szvetics-intézetet Debrecenben és a Knézich-intézetet Pesten.

Ezeken a helyeken, mint civilek, más rendek tagjai is taníthattak. Az állam előszeretettel nevezte őket „volt szerzeteseknek". Ezzel mindig tagadni igyekeztek szerzetesi fogadalmuk érvényét.

A sok vita és nehézségek ellenére az egyházi iskolák igen sok keresztény pozitívumot jelentettek a kommunista időben. Pl. mint a kispapjelöltek gimnáziumai, keresztény értelmiség nevelésének lehetőségei, otthonai voltak.

HITTANTANÍTÁS 1956-IG

A hittantanítás 1948-ig kötelező volt minden iskolában. Az államosítás egyik célja nyilvánvalóan a keresztény nevelés megszüntetése. Az 1949–50. tanévben azon szülők, akik iskolában kívántak hitoktatást gyermekeiknek, kötelező volt szigorú rendeletek szerint beíratni őket. Nagy nehézségekkel járt ez a beíratás.

Egyházmegyei körlevél bejelentette, a rádió is közölte idejét és feltételeit. Mégpedig:

1. a szülő, vagy gyám személyesen, vagy
2. a másik szülő által is aláírt nyilatkozatban,
3. a megnevezett nap délutánján 2–4, másnapján 10–12 óráig,
4. az iskola igazgatója vagy helyettese előtt.

Sok pedagógus hivatását megcsúfolva nehezítette a beírást. Jó pontnak számított számára, ha le tudta beszélni a szülőt. A pedagógusok már a beíróhelyre való belépés előtt elkezdték a „munkát". Sokan még a tanulmányi eredmény romlását is kilátásba helyezték a hittantanulás miatt. Értesítették az apa munkahelyét, esetleg a pártot, mely visszavonatta a beírást.

Elgondolkodtató:

– Felnőtt egy nemzedék hittan nélkül.
– A felelős nevelők sokan még ma is tanítanak.
– A szabálytalanságokról értesíteni lehetett a felsőbb szerveket. De ezek a beiratkozás időpontjában nem voltak hivatalukban.

Nálunk Schwarz kormányzó úr ment a panasz után tüstént reklamálni az iskolába. Rendszerint sikerrel. Gyakran megkülönböztették, sokszor meg is alázták a hittanosokat és a templomba járókat. Például az osztályfőnöki órán.

A hittant az igazgatók ellenőrizték. Ez jó volt! A gyerekeknek lehetett mondani, hogy az igazgató bácsi is mennyire szereti a hittant! Bár nem kell neki, mégis itt van. A hittan nem lehetett az órarendben, csak legfeljebb az utolsó órán. Általában hittanórára csak visszajövés árán kerülhetett sor, esetleg a napközi idején, ha engedték. Vallásos vidékeken a tanítás kissé könnyebben ment.

PROPAGANDAPLÉBÁNIÁK HAMVAS ENDRE KORÁBÓL

Két budai plébánia, a Villányi úti Szt. Imre, és az Újlaki kivételes helyek voltak. Vezetőik: Vitányi György, Horváth Richárd, Bády Ferenc, Szabó Géza főbékepapok. Káplánjaikat még a szemináriumban – mind igen tehetségeset – kiválogatták. Ezeknek azután szabad volt, amit másoknál büntettek, az ifjúsági pasztoráció. Beleértve a gyűléseket, kirándulásokat, táborozást. Mézesmadzagnak tartotta őket az pártállam: „Lépj be közénk, és te is teheted ezeket". Ha mindenki belépett volna, egy még elitebb kis csoport lett volna a reklám. (Mint a Felvidéken a „Pacem in terris" mozgalommal tették a cseh és szlovák uralmon levők). Az említett kivételezett káplánok: Bíró Imre, Kovács Pipás Pista, Gyimóthy Károly stb. stb. Ők azután gyorsan emelkedtek megkezdett útjukon.

A HAMVAS-KORSZAK VÉGE – CZAPIK GYULA ÉRSEK, PÜSPÖKKARI ELNÖK HALÁLA

Grősz József kalocsai érsek fogsága miatt Czapik Gyula egri érsek lett a püspökkari elnök. Mint ilyent a pártállam eléggé szerepelteti békeügyekben is. Emlékezetes Helsinkiben mondott beszédének kijelentése: „Nálunk, Magyarországon törvénybe iktatott vallásszabadság van". 1956 nyarán került a Széher úti kórházba.

Az állam együttérző küldöttsége belép a szobájába. „Le vagytok..." köszönéssel fogadja őket. Ezzel befordul a falhoz és meghal.

Az állam felszólítja a püspököket, hogy kérvényezzenek Grősz érseknek amnesztiát. Így ismét ő lesz az elnök.

A forradalom kitörése előtti igen mozgalmas időben, amikor tüntetés tüntetést ért, Hamvas püspök hazament Szegedre. Az utolsó körlevelet Witz Béla helynök írta alá. Beresztóczy ugyanis Csehszlovákiába szökött.

Már a forradalom idején érkezett Róma diszpozíciója, hogy Hamvas joghatósága definitive cessit, azaz végérvényesen megszűnt. A forradalom leverése után írt még egy Kádár-ízű körlevelet. Grősz József halála után kalocsai érsek és püspökkari elnök lett. Mint ilyen halt meg.

Senki sem emlegeti, legalábbis érdemei miatt nem.

MINDSZENTY HERCEGPRÍMÁS KISZABADULÁSA ÉS BESZÉDE

A szabadságot Pálinkás György őrnagy és katonái hozták meg számára. Pálinkás a rétsági páncélos laktanya parancsnoka volt. Eredeti neve őrgróf Pallavicini, később azután kivégezték.

Nem tudni, hogy a Prímás tudott-e kiszabadítója személyének titkáról?

Pálinkás egyik elődje, a Prímás egyik elődjének, Fráter György bíborosnak alvinci meggyilkolásában szerepel.

A történelem így tett eleget.

Az emlékezetes november 3-i beszéd. Rá, mint a Bíboros népellenes megnyilvánulására, mindig hivatkozott a kommunista rendszer, szövegét azonban sohasem idézték. Noha november 4-én lehetett látni újságot, mely lehozta.

Miért mondta el, amikor már mindenki tudta, hogy november 3-án az oroszok körülvették Pestet és beásták magukat? A Pest felé közeledő orosz katonavonatokról is tudtak.

Talán hogy az egész világ előtt bizonyságot tegyen a magyar nép jó szándékáról és békevágyáról? Talán mert próféta volt, és többszörösen is úgy aposztrofálta a kommunista uralmat, mint bukott rendszert?

Ezt nem tudták Kádárék elviselni.

ESZTERGOMI AULISTÁK A FORRADALOM ALATTI IDŐKBEN

Ketten közülük igen gyorsan kiszabadultak a Mindszenty-perrel kapcsolatos rövidke büntetésükből. Sok pap gondolta, hogy e mögött pártállami szándék van.

Mindenesetre jelentkeztek a kiszabadult Prímásnál. Ő séta közben kérdezte az egyiket: „Hogy voltatok az elmúlt években?!" „Igen nehezen, Eminenciás uram", felelte. Erre a Prímás: „Ti is?" – mondta jellegzetes hangsúlyozásával.

Tudvalévő, hogy kevéssel a forradalom előtt Esztergom számára a budapesti helynökségről dr. Szabó Imrét, Eger számára dr. Endrey Mihályt, és Fehérvár számára Kisberk Imrét szentelték püspökké.

Mindháromnak köze lesz Esztergomhoz.

Szabó Imre igen megbecsült és szeretett papja volt az Egyházmegyének. Főképp a front alatti krisztinai plébánosként való bátor, tevékenységét becsülték. Most az öt nap alatt és után Ő kézbesíti ki a Prímás felfüggesztő iratát a főbékepapoknak. Személyesen mindegyiknek. Ez a Kádár-rezsim alatt igen nagy bátorságot igényelt és kockázatot jelentett számára. Élete sajnos tragédiába süllyedt.

Dr. Endrey Mihály rövidesen, Kisberk Imre pedig később kap esztergomi diszpozíciót.

A FORRADALOM UTOLSÓ NAPJAI

Akinek volt motorkerékpárja, benzine és némi bátorsága, nekilátott körülnézni Pesten. Miután meggyőződött, hogy hozzátartozói közül kik élnek, hogy vannak stb., tovább figyelt.

Oroszok a laktanyákban. Sok egységük a magyarok oldalán harcolt. A főutak és kereszteződések tele kilőtt tankokkal. Halottak még mindig akadnak, várva a temetőbe szállítást.

Kamaszkorú fiúk szorgalmaskodnak a tankok műszereinek kiszerelésével. Házi gyártmányú eszközeikkel a tankok jó részét is ők semmisítették meg. Sajnos, sok film, fénykép készült róluk. Néhány héten belül börtönbe jutnak, és ha 18 évesek lesznek, a halál vár rájuk...

Elterjedt a híre, hogy a Prímás lejön a várból a Szemináriumba, találkozni akar a papokkal.

Az Eötvös Loránd utcában, mint Pesten még sok helyen, lőttek. Ezért a papok a Szerb utcából a jogi kar kerítésén át jutottak be az ebédlőbe. Békepap egy sem volt köztük.

A Prímás ugyancsak a párthelységek körüli lövöldözések miatt nem tudott lejönni.

A találkozó mégis elkezdődött.

A vidékiek elmondták, tájukon hogy teltek az elmúlt napok. Azután a panaszok következtek. A karmeliták pl., hogy mennyit szenvedtek. (Pedig Beresztóczy gyakori vendég volt náluk). Kárpáti Pali azzal kezdte, hogy „döglött oroszlánba nem illik belerúgni". Tudniillik, a békepapokba. Igen sokba került neki ez a megállapítás, mert a békepapok egyáltalán nem voltak „döglöttek".

A ferencieknél lehetett látni, hogyan penitenciáznak olvasóval kezükben a büntetésüket kezdő békepapok.

Vajon Vitányi, Horváth Richárd, vagy Beresztóczy mire gondolhattak? Mindenesetre igen korán újrakezdték.

A Rákóczi útra fordulva, a Köztársaság téren, a pártházzal szemben a fán lóg egy akasztott ember. A körülállók mondják azért, mert becsapta a forradalmárokat. Állította, hogy a pártház üres, megszállható. Sok felfegyverzett kommunista bújt el benne.

Egy jókora kanyarral a Felvonulási téren ott a Sztálin-szobor talapzata, rajta fél pár bronzcsizmával. Népünk bölcs tanítóját tegnap húzták le és vontatták el traktorral. A szobor talpazatán a felírás: Csizma tér 1. A Kossuth L. u. és Rákóczi út sarkán ég a Szovjet Kultúra háza.

Rokonok keresgélése közben Budára, Moszkva térre jut az ember. A nagy harcok színterére. A Pasaréti úton az ÁEH épületénél rengeteg hivatalos iratot fúj a szél. Az intézményt pesti kispapok is végigkutatták. Ők is megkapták érte a napibérüket.

A napból még telik egy kis vidéki szemlére is, az egyik faluba. A házaknál kivágott karvastagságú fák. Kisebbfajta erdőcske lehetett. Megszűnt a tsz. Most viheti mindenki, amit tud. Kár volt a szinte suháng-vastagságú fákért.

Mostani tudása mellett mérleget készít az ember a forradalomról:

Megdőlt a hit, hogy a kommunizmus legyőzhetetlen. A hit megvalósult.

A november 4-i beavatkozásra több országban megszűnt a párt, de sokakban nosztalgia lett belőle.

Sokan megváltoztak, otthagyták a pártot. Sokan még vadabbak lettek. Manapság ők az új rendszer vezetői.

Megesett, hogy pufajkás lett a miniszterelnökünk.

Alig igaz, hogy tanulnak az emberek.

A hazájukat elhagyó emigránsok miatt nagyot csökkent népünk létszáma.

Híresek lettünk a világban.Ismét egy nem sikerült forradalom.

De igazi nemzeti emléknapot kapott népünk.

Valami jó volt a forradalomban: egy időre szabad lett a hittantanítás a középiskolákban is. Volt, ahol összesen csak egy órát sikerült tartani. Sok helyen volt még keresztény szellemű karácsony, a kis Jézus emlegetésével. Pesten a kijárási tilalom miatt szörnyű volt a karácsony. A forradalom eredménye még a beszolgáltatás és a jegyrendszer megszűnése.

A FORRADALOM UTÁN

1956. november 4-én hajnalban a rádióból hallották az emberek a magyar miniszterelnök jajkiáltását, segélykérő szavát. Végigrettegték Budapest szörnyű ostromát. Vártuk: jön-e valaki segíteni rajtunk.

Nem jött senki. Még az oroszok is Szuezt hittek a Duna partján. Az emberek várták: Van-e valaki, akiben bízhat a nép? Istenben biztosan, keresztény hitében is, saját lelki erejében. Érdemes volt ennyi áldozat? Nyugatért, az egész világért? Szokás szerint soha nem hálálták meg! Amerika becsapott.

A kereszten, a kísértés pillanatában, könnyein keresztül Jézus gondolkodhatott így. Talán így is lehet magyarnak lenni! Közel 1000 éves keresztény története során megszokhattuk. Remélni lehetett, ezután már világosabban lát a nép. 1956. november 4. egy korszak vége. Ezután már nem lehet bűn nélkül kommunistának lenni. Nem szabad hazudni, kétszínűsködni!

Tényleg sokan örökre eltávolodtak a párttól. Például az olasz és francia kommunisták.

Akik mégis maradtak: Kádárék. (A Mindszenty-per idején Kádár volt a belügyminiszter.) Ezentúl még nagyobb a bűnük és felelősségük is. Örökre lejáratták magukat.

Vallási szempontból viszont jó, hogy megindult a hitoktatás még a középiskolákban is. Később majd kipusztítják.

Igen nagy kár a töménytelen halott. A 200 000 külföldre menekülő, leginkább fiatal. Így Pestről Jurkovics Tamás káplán és társai, ők páncélkocsival harcoltak. Ispánki Béla egykori aulista. Kinyílt előtte a nosztrai börtön és elindult Esztergomba, azon nyomban vette az irányt: Nyugatra! Emlékezetesek az esztergomi emigráló kispapok. A Ház mind a hat kerékpárját kölcsönvették az útra (azóta már visszatérítették az árát). Sok más pap is útnak indult, egyik hívta a másikat.

Mikor vonatuk a határ közelébe ért, fütyült, megállt. A menekülők eleinte határőrizet nélkül jutottak át. Ausztria pedig nagyvonalú volt a fogadásban. A Máltaiak látták el a menekülőket és intézték ügyeiket. Iskolák várták a fiatalságot.

Nagy részük, sajnos, elveszett a magyarság számára.

NYUGATI SEGÉLYEK AZ EGYHÁZMEGYE SZÁMÁRA

A forradalom után még egy évig érkeztek. A nép ugyan azt várta, hogy a Nyugat beavatkozik szabadságunk érdekében, az ENSZ azonban megelégedett a tiltakozásokkal. A kivizsgálókat, akik megállapították volna a szégyenletes és népnek fájdalmas terrort, a kormány nem engedte be. Így a komoly segítség reménye szertefoszlott.

Az abban az időben bekövetkezett szuezi válság sokkal jobban érdekelte a világot, mint a mi ügyünk. A hazánkba irányított szovjet katonák azt hitték, hogy Szuezhez viszik őket, amikor a csatorna partján egy hegyet, a Gellért-hegyet találták, csak néztek.

A magyar ügyből diplomáciai ügy lett. Erre számított Kádár János is, amikor november 4-én kormányt alapított.

A Nyugat pedig azt adta, amije volt, a széthúzást. Ahol rend és béke volt a plébániákon, oda nyugtalanságot hoztak, háborút, gyűlölködést szültek a küldemények, a csomagok.

Mindenkinek ugyanis nem jutott ajándék bunda, sem olyan színű nyakkendő, amilyet kívánt.

„Én kilépek az Egyházból!"

„A pap kivételezik jó ismerőseivel!"

„Nem fizetek többé egyházi adót!"

Ezeket hallva egy-két pap úgy gondolta, hogy fel kellene menni a toronyba, és onnét kéne leszórni a ruhát: Aki kapja, marja!

A katolikus intézményeknek azonban évekig segített a sajtküldemény és a sovány tejből készült tejpor.

A Prímás pedig az amerikai követségen imádkozgatott, néha misézett. A menedékjog teljes inaktivitást írt elő számára. Édesanyja karkosarával néha ott is meglátogathatta.

Az ÁVO pedig fényképezte a Követség kapuját. A fénykép néha bizonyíték volt a belépő személy ellen...

DR. ENDREY MIHÁLY KORMÁNYZÁSA

A forradalom szelére Beresztóczy Miklós Csehszlovákiába menekül. Hamvas Endre Witz Béla kanonokot nevezi ki vikáriusnak és Szegedre megy. Witz Atya nyugalmat szerető ember lévén, Rómához fordul az esztergomi szék betöltéséért és lemond. Róma a kalocsai érseket, Grősz Józsefet bízza meg speciális delegátus megnevezésére. Ő ki is nevezi Endrey Mihály egri segédpüspök, A.C. elnököt február 9-én, az egykori váci teológiai tanár és aulista személyében. Igen kedvelt, a kispapokkal focizni járó főpap örömmel jön Esztergomba, megtartván A.C. főtitkári hivatalát. Hetenként részt vesz a káptalan zsolozsmáján. Új aulát és szemináriumi elöljáróságot nevez ki.

Schwarz-Eggenhofer Artúr pesti szemináriumi vicerektor lesz a vikáriusa. Csepregi Ignác előbbi irodaigazgatótól írást kér a palotából elvitt gyűrűkről. A még a ferencieknél vezeklő békefejedelmeket az állam kívánságára, Horváth Richárdot, Vitányit, Beresztóczyt és társait egymás után oldja fel, és nevezi ki régi címükhöz hasonló címekre. Az állam kívánságára mindent megtesz, még a szemináriumi helyiségekből is enged át. Ő szervezi az Opus Pacist, a Püspöki Kar békeszervét.

„Most felfelé megy a kocsi, de mi lesz ha lefelé rohan?" - kérdezték tőle. „Majd leugrok" - felelte.

Nem sikerült. 1958-ban követelték, hogy a Művelődési Minisztériumtól kérje az Elnöki Tanács hozzájárulását, hogy lemondhasson. Lakhelye ezentúl Vámosmikola, itt volt köteles tartózkodni. – Később a Bakáts téri plébánia vendége volt. – Járogatott templomok, feszületek megáldására. Még Sík Sándor temetését sem végezhette. Az a „jövő emberének", Várkonyi Imrének volt fenntartva. Endrey, a halála előtt másfél évvel, nagy állami megaláztatások után, váci püspök lett.

DR. SCHWARZ-EGGENHOFER ARTÚR

Mihály püspök internálása után, mint apostoli kormányzó kapja meg kinevezését. Az elmúlt fél évszázad talán legemberibb főpásztora. Pedig igen nehéz időkben szolgált. A korszak a MUK-nak, (Márciusban Újra Kezdjük) a politikai pereknek és a Regnum- pereknek az ideje. A regenerálódni törekvő kommunizmus „munkás-paraszt" kormányzása Kádár János pufajkásaival, bíróságával, börtöneivel, internálótáboraival, végül pedig látszólagos enyhülése jellemzik a kort.

Ennek szolgálatára szánta a politika az Egyházat és papjait is.

Artúr bácsi volt megszokott neve. Mondták Schwarz bácsinak, kormányos úrnak, ahogy jött.

Beszél és lehet vele beszélni. Betegágyán is. Kikéri papok véleményét személyekkel és ügyekkel kapcsolatban: „Te, mit szólsz hozzá?" „Te, mit tennél?"

Az ÁEH rövidesen kezdi nem szeretni. Nem is tárgyalnak vele. Csepregi, az új irodaigazgató, és Kovács Tibor jár helyette az ÁEH-ba.

A békepapok mind visszakerülnek az egyházmegyébe, a régebbihez hasonló címmel és beosztással. Irodaigazgatónak kapja Vitányi Györgyöt és titkárnak Kovács Tibort. Pesti vikáriusa a jóságos Peisz Lajos lesz.

A kormányzó úr szereti papjait és kispapjait. Szimultánt játszik a kispapokkal sakkban. Ha a pesti szemináriumból jön a hír, hogy a kispapok éheznek, megpakolja Pobedáját kolbásszal, tojással stb.

Sajnos más hírek is jönnek. Potyondi pesti rektor állami nyomásra békegyűlésre, illetve a rendszer iránti engedelmességre szeretné kényszeríteni a kispapokat. Eredmény: százból csak tizenkilencen írják alá a békegyűlésen való részvételt. Esztergomi is van köztük: Khirer Vilmos.[12]Sokan visszatérnek a vidéki szemináriumokba. Soknak onnét is mennie kell. Privát teológiatanulás, még a börtönökben is. Megkezdődik a „zugszentelések" időszaka. Ha az ordinarius megadja az engedélyt. Szabó Imre Pesten, Zadravecz István nyugalmazott tábori püspök Pilisszentlászlón szenteli fel őket.

Az esztergomi kispapoknak könnyebb dolguk volt. Rektoruk elérte, hogy a „békegyűlések" a házon belül legyenek. A távolmaradásból nem csináltak ügyet.

12 Az ügy dokumentuma: Az Opus Pacis és a központi szeminárium kispapjai

Az előadónak érkező Beresztóczyt igencsak barátian fogadták. Kínálások, koccintgatások, Lenci bácsi viccei elhúzták az időt. A gyűlésre tíz perc jutott. Ez elől is sokan bújtak el, mosdókba, kamrákba stb. Beresztóczy büntetése egy cikk volt a Keresztben a tréfacsináló Lenciről. Ezzel elintéződött az ügy. Így ment a „béke" éveken át Esztergomban. Szerencsésebben, mint Pesten.

Térjünk vissza Artúr bácsihoz! Hírvivő által üzenetet vált Rómával. A hírvivőt Kovács Tibor beárulja. A békepapok egyre fontosabb pozíciókba jutnak.

Elkezdődnek az igen sajnálatos és tragikus Regnum-perek. Az első háború utáni Regnum Marianum papi, ifjúsági és felnőtt tagjainak beidézése a Gyorskocsi utcába; mozgalmi életük miatti perbe fogása. A regnumista kispapokat mindkét szemináriumból elküldetik – némi reményével a visszavételnek. Ez meg is történt.

Még tragikusabb tucatnyi regnumi atya áthelyezése, papi tevékenységének felfüggesztése, néhánynak a letartóztatása és elítélése.

Ha lehetett, mindezeket csökkentette a Kormányzó szeretetteljes modora, ha kellett részvéte.

Látogatta a beteg papokat és a halottakat eltemette. Az ő idejében vezették be a kétnyelvű rituálét, és azt, hogy misén kívül is szabad volt áldozni.

Emlékezetes egy baltikumi püspök esztergomi látogatása. Nem beszélhettek németül, pedig mindkettő tudott. A tolmács pedig csak gyengén tudott németül. Artúr bácsi segítette ki a gyengén beszélő tolmácsot.

A MUK. vagyis „Márciusban Újból Kezdjük", a nem disszidált fiatalok jelszava volt. Az újból szervezett ÁVO-val, a pufajkásokkal végzett országos „begyűjtés" előzte meg. Dugig megtelt minden börtön, cellánként 5-6 személlyel és a termek rengeteg emberrel. Inkább azokat szedték össze, akiktől mint potenciális irányítóktól féltek.

A politikai tisztek vallattak és jegyzeteltek. Kb. 3 hét volt a vizsgálati idő, de sokan évikig tartó internálást kaptak tárgyalás és ítélet nélkül.

Volt halálos ítélet is. Jóval több, mint Haynau korában. Háromszorosa.

A papok a börtönben is miséztek. A csomagban kapott mazsolaszemeket vízben felduzzasztották és kipréselték. Ez volt a bor. A kenyérszerzés könnyebben ment.

A Káptalanban is baj volt a békével. Engedetlenség. Meszlényi Antalt Gyermelyre dobják. A plébániaszobában – mely lakóhelye lenne – poros az

ablakpárkány. Reklamálására a házvezetőnő kezébe nyomja a porrongyot. Utána „kellő helyen" bánatot tart és másnap visszakerül Esztergomba.

Nem ígért változást, úgy halt meg dunaszentpáli száműzetésében az igen tiszteletreméltó kanonok, dr. Gigler Károly 1965-ben.

A hittantanítás a forradalom után még szépen megy. Nem kell beiratkozni, mindenki jöhet. Ez rövidesen megszűnik. Az állam beleszól. A hitoktatók személyét ő hagyja jóvá. A be nem írt gyerekeket a hitoktató köteles kiküldeni. De a pap nem tudhatja a beírtak nevét, nem küld ki senkit. Ebből újabb bonyodalmak származnak.

A tsz-ek szervezése, illetve felélesztése most már kegyetlenül megy. Gyakoriak a verések falun. A körlevelek elvárják a paptól a nagyon odaadó propagandát. Ennek hiánya is igen sokszor börtönhöz vezet. Azok is idejuthatnak, akik '56-ban élelmiszert vittek Budapestre, azok is, akik kommunistákat mentettek.

Rómából üzenet érkezik. Értékelik Artúr bácsi tevékenységét. Kérik, ne nevezzen ki csak egyházilag „büntetlen előéletű" papokat. Közben a régi vonal politikájának vége. Már készül Casarolinak, a szabadkőműves bíborosnak műve, az új keleti politika.

Szemináriumból repülnek a regnumos kispapok és Artúr bácsi könnyek között siratja-búcsúztatja őket. Együttérez. Az eltávolítás miatt nem szidja senki. Anyagilag is segíti a rászorulókat. A kirúgottak magánvizsgáit elfogadja.

A hatvanas évek legelején, a vatikáni és magyar megállapodások előtt, amolyan diplomáciai tapogatódzás során, „úriemberek közötti megállapodás"-ként, valami készül. Magyar kommunista kívánságra leváltják a római magyar papokat, Mester Istvánt és társait. Csertő Sándor „becsehel". Az egyházmegyés regnumos atyák pedig a börtönben alálják magukat. Emődi László, László Gábor, Szép Zoltán stb. stb. Következik a felgombolyítás a világiaknál is. Kihallgatások a Gyorskocsi utcában, ahova, ha tanúként hívnak valakit, nem tudja, nem marad-e ott, mint vádlott. Félelmetes idők.

Szabó Imre püspök lesz a kormányzó, vikáriusnak kapja Vajay Istvánt. Szabó Imre is volt internálva, sok problémája ellenére vállalja a kormányzást. Schwarz bácsit pedig – az ÁEH-nak nem megfelelőt – nyugdíjba teszik. Rövidesen meg is hal. A szentgyörgymezei temetőbe, egykori paptestvérei közé kívánt temetkezni. Szabó Imrééket pedig – csak másfél évig tudják elviselni – Kisberk Imre váltja fel.

DR. LÉKAI LÁSZLÓ SZOLGÁLATA

Lékai László Kisberk Imre helyére, mint püspökadminisztrátor jött Veszprémből. Püspökségének nagy volt az ára. Róma felszenteltette és rövidesen nyugdíjazta elődjét, Klempa Sándort, a premontrei rendi apostoli adminisztrátort, akit sem erős béke-beállítottsága, sem régi emberi tartása nemigen tett méltóvá a püspökségre. Erről egykori tanítványai beszéltek. Lékai viszont mind tanári, mind – Veszprémből kidobva – lelkipásztori hivatásban kiváló volt. Püspöki működését sokan negatíve, sokan pozitíve értékelték.

Ki ez az ember?

Politikai példaképének a hintapolitika nagymesterét (és áldozatát), egyben elődjét, Fráter Györgyöt tartotta. Lékai tudta, meddig lehet elmenni, milyen vékony a borotva éle, miért mit lehet kérni és adni. Mennyit ér egy infula, mennyit egy emberi kapcsolat.

Soha nem fecsegett: „Csak neked mondom..."

Soha nem hagyta szidni a rendszert, inkább védte.

De a bizalmasainak a tagadás nemzetközi nagy jelét karmozdulattal jelezte. „Ezt a kommunistáknak!"

Esztergomi bemutatkozó körlevelében nagyra értékelte XII.Piusz pápát. Kétszer is mlítette. Nem tudta, hogy rendszer már a pápát is erősen szidja kommunistaellenessége miatt. Lékai erre visszakérette a plébániákról a körlevelet és másikat írt, Piusz nélkül. (Persze, senki sem küldte vissza az elsőt). Nyilvánosan dicsérte Bánáss Lászlónak, egykori püspökének a kormánnyal erősen konciliáns politikáját (szerencsére a püspök meghalt, mielőtt kibontakozott volna). Nyilvánosan soha nem szólt Mindszentyről, még az évfordulós miséit sem mondta el. (Serédi bíborosért misézett.)

A gondolkozó papok viszont tudhatták, hogy Mindszentyvel együtt kétszer volt önként a börtönben, és elég sokat kellett a békepapoktól elviselnie. Nyilván állami kívánságra vette fel a küzdelmet Bulányi páter, illetve a mozgalma, a Bokor ellen.

Bulányi páter először mint piarista hittanár működött Sátoraljaújhelyen. A rend szétszórásakor kikerült és az ifjúság körében kezdte el tevékenységét. A képzést görög nyelvtanítással indította. A szószedetbe írt szavaknak maga adta meg jelentését. A görög Biblia olvasásakor az az értelem jött ki, amit ő akart. Hittana protestáns ízű. Csak kettő a szentség. A papok küldetése, illetőleg hívása a hívektől van. A tanítást és a kultuszt először teljességben megtar-

totta (mint a reformációra tért barátok, akik kezdetben még gyóntattak is). A haladó kurzusokban egyre több dolgot hagyott el.

Az államnak hűséget esküdött püspökök tekintélyét tagadta. „Tanításának" legfőbb jellegzetessége az erőszakmentesség. Így a katonai szolgálat elvetése, megtagadása. Ezzel a seregnél okozott zavart. Bulányi egyébként egyáltalán nem erőszakoskodott.

Elméletileg a prédikációk voltak Lékai bíboros „háborús" felfogásának ellenfegyverei. A Villányi úton pl. így kezdte: „Szt. Imre igen nagy egyéniség volt. De még nagyobb nála Szt. István, aki Ajtony és Koppány ellen fegyverrel..." stb. (A Szentírás nem áll fegyver kérdésében az egyik oldalon sem). Problémát okozott a Bokor-tagoknál az eskü is, melyet az állam és a püspökök írtak elő a lelkipásztori szolgálat felvételekor. (Istenre esküdve ígérni hűségét az istenteleneknek!)

A létrehozott teológusbizottság elmarasztotta Bulányit. Sok levelezgetés után az ügy a Hittani kongregációhoz került, vége a páter a papi működés alóli felfüggesztése lett. A piaristák, hogy rendtaguk ne haljon meg ilyen helyzetben, elintézték Bulányi feloldozását. Ő pedig: „Na, ugye megmondtam, nekem volt igazam!". A sok levelezés, fellebbezés Bulányi fontosságát, hírét akarta szolgálni. Ahol a Bokor maradékai még ma is működnek, inkább a széthúzást szolgálják.

Sajnálatos, hogy a sajtó, még az Új Ember is, a bulányizmust igen sokszor mint egészséges, modern katolikus mozgalmat emlegeti. A meggondolandó viszont, hogy elsősorban a műszaki értelmiséget szólította meg.

A másik közösség, mely Lékai bíborosra, mint kivégzőre kiosztatott, a Regnum volt. Már szóltunk róluk Schwarz kormányzó úrral kapcsolatban is. A regnumisták szerint a Szeminárium a papképzés egyetlen helye. A „piszkos alagút", de azon át kell bújni, hogy valaki pap lehessen .

Az első nemzedék lassanként ide visszakerülve pappá lett és egyesületükhöz híven, a civil tagokkal együtt foglalkoztak az ifjúsággal a szektásság legkisebb jele nélkül.

A fő vád ellenük, hogy rendszerváltozás esetére az ország keresztény vezető rétegét igyekeztek kinevelni. A feljelenést ellenük a tanácsok vagy a helyi rendőrség szervei tették. Egyúttal diszpozíciót is kívántak. A Prímás ezt nem tartotta a világ legnagyobb tragédiájának. Talán arra is gondolt, hogy sok falu így jut jó káplánhoz – megtette az áthelyezést.

A Regnum tevékenységének fényes csúcsa a kismarosi, majd nagymarosi találkozók. Alkalmanként több ezer résztvevővel. Később már családostul jöttek. Zavaró momentum volt, mikor a bulányisták gyűjtőterületnek tartották a találkozót. A Prímás felügyelete, felvigyázása alá akarta venni Nagymarost – hogy így húzza ki a méregfogát. Esztergomba szerette volna átvinni. Ez nem sikerült. Ezek a találkozások a keresztény ifjúság megmaradása, megerősítése szempontjából meghatározók. Az is jelentős, hogy mintájára egyre több helyen szervezték a találkozásokat országszerte.

A békepapok nem voltak barátai. Mint akkoriban állami kívánság volt, minden egyházmegye aulájában ott ültek.

Lékai érsek mint vikáriust örökölte Vajay Istvánt. Közepesnél kisebb intelligenciájú, igen hiú békepapot. Aki éjjelente vonaglik a görcsöktől, ordítja a bánatot, nappal fogvicsorgatva sziszegi a bosszút: Égből kapott feladatnak tartja „az istálló" kitisztítását.

„Hogy vagy, Pista?" - kérdezték tőle. „Hogy legyen, aki le van....."

A másik béke-főszereplőnek nyíltan megmondta, hogy nem az ő (a prímás) embere.

Az egykori veszprémi békematadort kitiltotta az aulából.

Két embert, hogy ne kelljen látnia, a Hittudományi Akadémiára küldött tanárnak. A két békegondnokból is pesti plébánost kreált.

Valakire igen haragszanak Gyarmaton. Esztergomba hívja kanonoknak és itt teszi félre.

Nem sajnált valakit kiemelni, hogy eltüntesse. Az intelligens, jószívű, szerény békefőtitkárt, Bíró Imrét szerette.

„Ezentúl már te sem vagy fekete bárány" jelentette ki azoknak, akiket (három infula árán) kimentett a büntetődiszpozícióból, vagy a politika miatti elszigeteltségből.

„Féltettem". Így indokolta a lemondott bérmálást két év után. Megtudta, hogy a tsz. lovaiból és tagjaiból szervezett bandérium miatt a papot büntették volna meg (Vajayt küldte bérmálni).

„Jössz hozzám, Esztergomba!" Ezt Matyi bácsinak, az igen becsült és szeretett spirituálisnak mondta. Még Hamvas püspök írta alá több mint harminc éve a hivatásából való kirúgatást és büntető diszpozícióját.

Beteg papjait látogatta és a holtakat maga temette.

Volt humora. Aki azt tartotta, hogy a civil ruha az aposztázia kezdő jele, annak névnapjára nyakkendőt adott.

A VENDÉGLÁTÓ BÍBOROS

Személyünk jelentőségének egyik mutatója vendégeink száma és hivatala. Ugyanez áll még kulturáltságunkra is.

Lékai bíboros tudott reprezentálni. Szívesen mutatta be népünket, annak művészetét, kultúráját, hitét.

Bizonyára hívta barátait, ismerőseit, jövendő ismerőseit – és azok jöttek.

Elgondolkodtató lehetett részt venni egy misén „mikor két fehér bőrű mellett egy csokoládébarna bíboros misézett" a Felső-Krisztinában. – Az angolokkal közös napon dicsérjük Becket Szt. Tamás vértanút, aki hajdan Párizsban iskolatársa volt a magyar bíboros egyik elődjének. Szt. Tamás ünneplésére eljött Esztergomba az anglikán prímás a budapesti angol követséggel együtt.

A jezsuita rendfőnök P. Arupe is eljött. Még az állami vezetők is tudták, hogy készül valami, amit még „az Isten sem tud" (hogy mit akarnak a jezsuiták) most elárulták, hogy lelkigyakorlatos házra gondolnak jezsuita vezetéssel. –

Évenként több római tudós előadta, mivel lepi meg a magyar atyákat: kinti tudományos újdonságokkal.

Jöttek főpapok Amerikából, Rómából, Angliából, Nyugat-Németországból, Ausztriából, a szomszédból és lengyelektől.

Sok meghívott pap is jött, őket mint a Bazilika tiszteletbeli kanonokjait be is iktatatta a Prímás.

Jött Roger testvér a taizei közösségből, és Teréz anya Kalkuttából. - Csodás fogadtatásban részesültek.

Jöttek igen gazdag emberek is, akik kisbabájukat kívánták a bíborossal megkereszteltetni.

A sok jómódú vendég tudta, hogy nem dúsgazdag helyen, a kommunistáktól elnyomott országban jár. Nem üres zsebbel és szívvel jöttek. A bíboros tudta (el is mondotta) az úri vendéglátás módját: A toilette – szappan és papír, de még a barackpálinka se legyen megbontott.

„Ha szegényesen fogadunk, csak alamizsnát kapunk: ha nagyvonalúan, adományt."

Az adomány bizony kellett. Négy templom építése volt betervezve. A főváros csak telket ad, azt is szűken. Két idősek otthona, egy lelkigyakorlatos ház is tervben.

Legjelentősebb a római Szt. Péter altemplomában épült szép Magyar Kápolna, melynek költségeihez Esztergomból várták a legtöbbet a magyar egyházmegyék. Ez a kápolna Rómával való kapcsolatunk örök jele.

Az építő bíboros cím talán túlhízelgő, de azokhoz az időkhöz viszonyítva megközelíti a valóságot.

Utazott a bíboros is. Rómába és a szomszéd országokba a legtöbbet. Ott voltak ismerősei, barátai is.

A Lengyelországba hazautazó pápának szinte állandó kísérője volt. A lengyel barátságot és a pápa jóindulatát azért is kereste, mert Boldog Özséb szenttéavatását is szorgalmazta.

Legproblematikusabb útja az amerikai volt. Az állam is szeretett volna jó bizonyítványt kiállítani országunkról. Mindszenty bíboros azonban már learatott minden erkölcsi és anyagi babért. Az ottani magyar egyház az óhazai vértanú-egyházzal szeretett volna dicsekedni. A túlélés módját kereső egyház vezetője nem volt sikeres. Idehaza keserűen emlegette, hogy fogadásán „Én vagyok a falurossza egyedül" nótát húzták neki. Az ottani katolikus magyar papság is féltette a Szt. Koronát hazaengedni.

Püspöki címerének jelmondatát: „a megnyesett fa kizöldül" néha túl allegorikusan, néha világosabban, a magyar egyházra vonatkozóan magyarázta. Igaza volt ? Legalábbis úgy látszik, a rügyek éltek.

ESEMÉNYEK SODRÁBAN

A Magyarországot elhagyó, és rövidesen a római püspöki szinódus által ünnepelt Mindszenty bíboros találkozott Ijjas József püspökkari elnökkel. Nem nyújtott kezet, csak ezt mondta: „Szegény!"

Azonban gyorsan észrevette, hogy ez a Róma nem az ő hazája, és visszajött Bécsbe. Innét járta útjait haláláig. A pápa és Lékai közötti részvéttávirat-váltás a diplomácia remekműve.

Legjelentősebb esemény 1978-ban a Szent Korona hazahozása és fogadása. Amerikai forgatókönyv szerint nem a párt, nem is a parlament ünnepe volt. Népünké.

Sírt a bíboros, de még Kádár János is törölgette szemeit. Úgy látszik maradt benne cseppnyi emberi és magyar. Talán nem hiába járt a pápánál 1977-ben.

Szép ünneplés volt országosan Szt. Erzsébetet szoborral is megörökíteni Sárospatakon.

Ugyanígy a Mátraverebély-Szentkúti búcsúk papszentelésekkel.

Szent Margit ünneplése a Szigeten.

Esztergom török alól való felszabadításának 300. évfordulója. Szobieszky János király annak idején Te Deumot intonált a Bakócz kápolnában, így tette most Glemp bíboros, lengyel prímás. Sok más rendezése is Lékai prímás, határozottan pozitív képét mutatja.

Ellenfelei elég sokan voltak.

Többször sírva ment haza a püspökkari értekezletről. Elsősorban az ország déli részeinek püspökeivel nem értett egyet. Legfőképp Cserháti József pécsi püspökkel. Ő azt hitte, hogy a kommunistákat „okossággal" át lehet rázni. Igen sok tehetséges és korrekt papját dobta ki az ÁEH kívánsága szerint. A katolikus ünnepek (úrnap, áldozócsütörtök) áthelyezése „jó csere nélkül" történt, mint Cserháti püspök műve.

Híres tárgyaló emberük volt a délieknek, Várkonyi (Mutzinger) Imre Kalocsáról. Állami kívánságra kétszer volt káptalani helynök, püspök soha. Az állam futtatta, küldte reprezentálni. A prímásnak még az érseksége előtt volt riválisa az állam részéről. Temetése szolgáltatott némi elégtételt. A hivatalos állami búcsúztató tévedésből (?) élettársától is elbúcsúztatta.

A Prímás ellensége volt Nyíri Tamás is, akit Esztergomból Beresztóczy dobott ki, mert feljelentgetései, intrikái miatt összeférhetetlen volt. Egy kollegáját az idegbajba vitte. Újlakon vezekelt. Ez annyira sikerült, hogy akadémiai

tanár lett. Dogmatikája – bár Rahnert legelsőnek ő ismerte, liberális, agnosztikus volt. Az államtól engedélyezett akadémiai laikusképzést (levelező tagozat) a saját érdemének tekintette. A prímásnak szemtelenségével sok keserűséget okozott.

A Prímás ellensége volt majd' minden békepap. Gyakran vallotta egyik veszprémi elődje mondását: „Akinek hatalma van, annak nem kell haragudnia". Csepregi Ignácot, mint pesti helynökét, Bády Ferencet, mint vikáriust el tudta fogadni.

A hitoktatás ügyében több vitatható terve is volt: A tanácselnököket kívánta bevonni a létszám stb. ellenőrzésébe. Úgy gondolta, hogy ezzel az ÁEH-t kikapcsolja a hittan-kérdésekből. A papok tömeges tiltakozása azonnal meghiúsította a tervet.

Szolgálati idejének halottjai:

Igen elhagyottan, látogatás, együttérzés nélkül halt meg Krisztinában Szabó Imre püspök. Ugyanígy Vajay, a volt helynök. A prímás egyiküket sem szerette, bizonyos mértékben megvetette. Pálos Iván segédpüspök hűséges szolgája volt, kevés intelligenciával. Bagi Istvánnal sem igen értettek egyet, főleg a fiatalokkal történő bérmálás előtti találkozás kérdésében.

Meghalt VI. Pál pápa, az Ostpolitik, az enyhülés politikának egyik atyja. Külföldön csak Hamletnek nevezték. Találóan. Mindszentyt degradálta, Ijjas Józsefet élete végéig hivatalában hagyta.

Hamletségét bizonyítják a zug-püspökszentelések is.

Akkoriban az jutott az eszébe, hogy az Egyház nagy veszedelembe kerül, mert a kommunista államokban vértanúk lesznek a püspökök.

Gyorsan-titokban neveztek ki püspököket és felszentelték őket. Csehszlovákiában erdőkben is szenteltek. Nőpüspököket is. Papokat, akik azóta régen aposztatáltak. Az ilyen dolgokat a csehszlovák kommunisták azért engedték meg, hogy zűrzavart csináljanak a papok között.

A főegyházmegyénkben is kineveztek két rendes papot. Lengyelországban szentelték őket.

Amikor a kommunista rendszernek vége lett, normalizálni kellett volna státusukat. Mindkettő szentelését érvénytelennek nyilvánították valami címen. Meggondolandó, hogy ezek a papok életüket kockáztatták, utána pedig mondták nekik: hallgassanak.

Lékai Lászlót főpásztori szolgálatának értékelői legalább mint egy okos vidéki esperest dicsérték. Voltak, akik többre értékelték...

Amikor egyik elődjének, Vaszary Kolosnak hamvait Keszthelyről hazahozatta, a másikról, a mariazelliről (Mindszenty) már tárgyalt. Azért is helyeztette Csernoch síremlékét a kriptába, hogy a Szt. István kápolnában legyen a helye.

Hirtelen halálát követő temetését nem a politikusok szólamai, inkább a hatalmas tömeg részvétele tette ünneppé.

Halála országos veszteség. Ha megérte volna 1989-es politikai változást, talán tudta volna, mi a teendő.

RÉSZLEGES MEGÁLLAPODÁS: 1964. SZEPTEMBER 15.

„Úri emberek között szokásos" több alkalmi egyezkedés értelmében szenteltek néhány püspököt és kiengedtek a zsinatra is; végül is létrejött a megállapodás a Vatikán és a magyar kommunista vezetés között.

Igencsak eltérő az értékelése. Ahogy telik az idő, annál negatívabb a püspöki inevezések ügye és a megállapodás.

A) Ajánlhatott Róma száz személyt, a kormány nemet mondhatott mindre. A százegyedikre igent mondott. Ez esetben ki a „kinevező"? Mekkora a garancia, hogy emberi szempontból a konvenciós püspök megállja a helyét. Ez még a 2. évezred végén is kérdés velük kapcsolatban, ámbár itt nehéz teljes értékű ítéletet mondani.

Processus informativusnak hívják, a püspökjelöltről való alkalmasság tényének megszerzési folyamatát. Itt az információkat „eleve elkötelezett" személyektől szerzik. Pl. a rendfőnök véleménye nem érdekes. Mennyivel jobb volt, mikor először a papokat kérdezték meg.

A hal nem lehet első-, esetleg másodosztályú, mert az már büdös!

B) Lehet-e, szabad-e egyezkedni a kommunistákkal?

1. XI. Piusz antikommunista enciklikája, a Divini Redemptoris szerint ez a rendszer belső lényegében perverz, mellyel tilos bármiféle egyezkedés, kollaboráció.
2. XII. Piusz eltiltotta, kiközösítéssel sújtotta a pártba való belépést (Csehszlovákiában kihirdették).

3. A II. Vatikáni Zsinat szerint csak akkor szabad az egyezkedés, ha kommunisták tiszteletben tartják a közjót és az emberi jogokat. Erről itt alig lehetett szó.

4. A megegyezések mindegyike kötelezi a papokat mégpedig lelkiismeretben, bűn terhe alatt a püspöknek engedelmeskedni, amikor az pártérdekeket szolgáló törvényt hoz.

   Részletesen:

   a) trágyázási felhívás talán elfogadható, mert az úgyis földműves-kötelesség

   b) a padlás felsöprése semmiképpen nem; mert első az, aki a földdel dolgozik. Ugyanígy erkölcstelen a pénzügyi támogatást sürgető kölcsönjegyzés.

   c) a szavazást sürgető is aligha, mert az egy embertelen rendszer támogatása. Ha a szavazás titkos, és van lehetőség az ellenszavazásra, közömbös dolog az engedelmesség. (Egy atya a szavazáskor, bement a fülkébe, így szavazott törvényesen – nemmel. Szerinte az egész község érvénytelenül szavazott, őt kivéve.)

C) A Pápai Magyar Intézetbe jutás ügyében Cserháti püspök vizsgálta a jelentkezőket. Könnyen feltételezhető, hogy csak a kiugróan tehetséges jelöltek jutottak be, minden pártszempont nélkül. – Idehaza a rendőrség megkívánta, hogy a Rómában járó pap jelentkezzék a PMI-ben. Hazajövet számon kérték. Elképzelhető-e, hogy a párt ne vonja bele ezt is irányításába? Sokan mondták, hogy a PMI kémközpont.

D) A börtönök a megegyezés ellenére is zárva maradtak a regnumos és más elitélt papok, valamint világiak számára. Fintora az életnek, hogy Mons. Cheliék, mint a pápa küldeményét, csokoládét vihettek a bebörtönzötteknek. Sokan nem fogadták el. Visszaküldték a Szentatyának.

A megállapodás egyáltalán nem járult hozzá a kommunista rendszer bukásához. Megtartva, a rendszer még száz évig is élhetett volna az Egyház kárán. A bukást gazdasági csődje okozta. Fizetni nem tudott, kölcsönt már nem ka-

pott. Tudományosan pedig a történészek ásták alá elég sikeresen. Mi volt 1956?

Az esküről. Az alkotmányra tett eskü, vagy annak megtagadása sokaknál tényleg lelkiismereti kérdés volt. Ugyanígy a kihallgatások során a restrikció és a hazugság dolga is. Sokan csak üres formaságnak tartották, de megtették.

Az eskü komolyan vételére az egyik kanonok úr adott szép példát Tatabányán. Mikor eskütételre kihívták, az egész terem előtt szinte hangosan kiáltotta: „Salvo jure Dei et ecclesiae", vagyis: ezzel az esküvel semmiképp nem akarom sérteni Isten és az Egyház jogát.

A restrikcióra és a „hazugságra" még a hitleri idők német börtönei tanították a papságot.

– „Maga pap, nem hazudhat!" Így a pap bemártott néhány katolikus családot. Arra, hogy a vallatónak nincs joga az igazságot megtudni – nem gondoltak.

Az Andrássy út 60. foglyai is rövidesen rájöttek. Amennyire lehetett, összezavarták a kihallgatókat. Abból, hogy a vallatók tudták, milyen cigarettát szív az ember, nem kvetlenül következett, hogy mindent tudnak.

A börtönök világában igen mélyen van az emberség szintje. – A híres rabok, a Prímás, a Zirci apát, a nagy politikusok, meg a Havasy-könyv már publikáltak róla.

A közepesekről egy példa:

A rendőr, miután főnöke szeme láttára elintézte áldozatát, utána bemegy annak cellájába: „Ne tessék haragudni, a rendőrségnél rosszul áll a szénám, azért tettem. Ha volna odahaza egy Szent Antal imakönyve, kérnék, a feleségemnek kellene..."

Ilyen körülmények fennállása esetén Lékai László mégis vállalta a püspökséget. Miért? Saját képességeiben bízva, meg akart felelni a Szentatya bizalmának? Hiú ember volt? Ez is titok.

A PAPOK, A BÉKEPAPOK MEG AZ AUTÓ

Úgy volt, hogy az egyik katolikus intézménynek szüksége lett volna gépkocsira. Működött ugyan Mici, mint egyházi csacsi, meg egy értelmileg problematikus segítő, a Miska, meg egy gazdasági vezető. Hármasban sem bírták, mert a gazdaság hozott, sok volt a zöldség- és a gyümölcstermés, kevés az erő a beszállításhoz.

Miskát mellesleg Esztergom-szerte szerették. Ezt azzal is megmutatták, hogy sok újfajta egyenruhát kapott. Akkoriban a katonaság, a rendőrség, a finánckok, a tűzoltók gyakran változtatták uniformisukat. Az idejétmúltakból Miskának is bőven jutott és a városban tetszeleghetett bennük. A Vértanuk útja végén (ma Lőrinc utca), ahol a hídroncs a Dunában ázott, volt egyik kedves „munkahelye" Miskának. Jobbra vagy balra irányította a forgalmat, vagy onnét fogadta a teherautókat, mint „rendőr". Közben egy orosz katonaautót beirányított a hídroncsok közé. Ettől fogva még jobban szerették Miskát az esztergomiak.

A lényegre visszatérve akkoriban gépkocsit csak mint nyugati ajándékot lehetett kapni. A Pazmaneumban működő katolikus segélyszerv feladott címükre egy használt Opel Olimpiát. A kocsi meg is érkezett a Szabad-kikötőbe.

Ezzel kezdődött a kálvária járás. Az ÁEH. akkor a Szalay utcában működött. A Vámhivatal meg az Alkotmány utcában. Az első hivatal 18 látogatást követelt. (Akkoriban gyakran lehetett ott látni a jól megvárakoztatott, belépés előtt reszkető Ijjas érseket.) A másik hivatal 15 látogatást, Csepel pedig hármat, vagy négyet. Hónapok kellettek az engedély kiadásához.

Végül megjött az engedély. A címzett, vagyis az Intézet köteles volt az ajándék gépkocsit a pesti Szeminárium udvarára behozni. Indítókulcsát a portára leadni. Másnap az udvarról majd elviheti Mag Bélának Renault CV 4-es 1956 előtti kiskocsiját.

Mag Béla apát úr akkoriban ÁVO-s rendőrezredesi rangban volt. Szolgálati (államtól fizetett) gépkocsivezető járt neki, hozzá a szeminárium gépkocsija is. Ilyen forma arca is volt akkoriban az ÁVÓ-nak.

MÁLTAIAK: SZOLGÁLÓ SZERETET A FŐEGYHÁZMEGYÉBEN ÉS AZ ORSZÁGBAN

A 2. világháborút befejező békekötés szerint a németek csak minimális létszámú katonaságot tarthattak. Ez még az országukat érő katasztrófák: földrengés, árvizek, tűzvész, közlekedési szerencsétlenség stb. esetén való segítésre sem volt elég. Ezért, ha úgy adódott, a szervezett Máltai Lovagrend szolgálatát vették igénybe, sőt mint félkatonai szervezetet alkalmazták. Ez lényeges anyagi hasznot is biztosított számukra.

1956–57-ben, a magyar forradalom leverése miatt nyugatra menekülőket az osztrák határon a Máltaiak segítették. Elirányítás, iskolák, ideiglenes szállások, stb. Az idővel bővülő turizmus révén sok nyugati értelmiségi és magyar barátaik megismerték hazánk szociális helyzetét, hiányos egészségügyi ellátottságunkat.

1987-ben jött Magyarországra, a magyar származású és Máltai Lovagrend-tag Csilla Freifrau von Bősenlager. A püspök uraknál hiába kilincselt az egymilliárd Ft. értékű gyógyszer vámmentes behozatalának engedélyeztetése ügyében. A megindult hátizsákos turizmus Erdély felé további gyógyszereket igényelt.

Csilla végül is a zugligeti plébánián rátalált Kozma Imre atyára, és megalapították a Németországban már működő Máltai Szeretetszolgálatot.

A küldemények értéke évi 6-8 milliárd Ft. Kórházküldemények, gyógyszer-szállítmányok, pénzügyi támogatás stb. teszik ki ezt az összeget.

A Szolgálat 1989-ben Zugligetben a hazánkban nyaraló NDK-beli turisták együtt-tartásával és ellátásával is foglalkozott. Hatalmas tömegük elszántsága láttán megnyílt a magyar vasfüggöny Ausztria felé. Ez a rendszerváltás egyik közvetlen előidézője lett. Így kapták vissza a németek a Máltaiak révén, amit ugyanők 1956–57-ben tettek.

Bősenlager Csilla meghalt. Azóta a Lovagrend idehaza kb. 50 tagot szerzett, akik mint szerzetesrend munkával és imával támogatják a Szeretetszolgálatot.

Meghatározó karitatív szerepet töltöttek be a romániai forradalmat kísérő éhínség idején, a NATO Jugoszláviát sújtó, magyarokat is érintő bombázásai során és a hazai árvizek idején.

A családvédő kormányprogram megvalósításában tanácsadói szolgálatot látnak el.

A KATOLIKUS SAJTÓ

Az Új Ember szerkesztőségének falán bizonyára ott van Mintszenty biboros képe, amint Zakar András titkár kíséretében 1945. nyarán megáldja a szerkesztőséget és munkatársait.

A bíboros akkoriban napilapot kért, a szükséges papírmennyiség biztosításával, de a Szövetséges Ellenőrző Bizottság megtagadta. A Nemzeti Újság és Új Nemzedék már évek óta megszűntek. Tehát nem volt katolikus napilap.

Az Új Ember jó idejében elérte a 100 000 példányszámot. Biztos, hogy indulása idején Pénzes Balduin főszerkesztő korában, és sok jó nevű irodalmár közreműködésével kulcsszerepe volt a magyar életben. A Katolikus Szülők Szövetségének az Új Ember volt a szócsöve, de igénybe vették más keresztény egyházak is. Ez az újság közölte a prímás prédikációit és más megnyilatkozását is.

A kommunizmus idején Saád Béla és Magyar Feri bácsi éveiben elég sokszor volt problematikus a hangvétele. Ez utóbbi felvidéki magyar volt. Gyökértelen. Nem fékezte rokonsági és ismerősi kör, legemlékezetesebb cikke a Leobeni levél volt: demokrácia a mi hazánk. Emlékezetes, hogy a Bulányi-ügyben igen sokszor dicsőítette a pátert és tanait.

'89-ben Magyar Feri bácsi nem vette észre a fordulatot, nyugdíjazni kellett. Legújabban próbálják pozitíven emlegetni. Bár a régi rendszer bűnös szereplőinek és bűneinek kozmetikázása is hazugság.

A maga szerkesztette halotti jelentése elgondolkoztató és szép.

MŰKÖDNEK A SZEKTÁK, TERJED A HITKÖZÖMBÖSSÉG

Az első századvég Apostola és íróközössége igen féltették az Egyházat a tévtanításoktól: a gnoziztól, a dokétáktól, az apostoli hit meghamisításától. Jobban féltették, mint az üldöző római hatalomtól.

Az egyik manapság szentelt püspök számolgatta, hogy szolgálati ideje alatt, vagyis x évig bizonyára nem lesz akkora a paphiány, az aposztázia, az elközömbösödés, hogy kormányozhatatlanná válnék egyházmegyéje.

Az első kereszténynek a hamisság tanítói okozták a legnagyobb bajt, manapság a szekták teszik ezt a hitközömbösségre vezetett és hajló társadalomban.

Mit tehetünk? Az első lépésünk a minden úton-módon való evangelizáció lenne. Igazán nem is lehetne prédikáció, kiscsoportos program, hittanóra, ha nem missziós jellegű. Elég sok pápai buzdítás szól erről. A keresztény sajtónak is lenne efféle kötelezettsége.

Ha a Főpásztor egyházmegyéje plébániáit, templomait kétharmad részükben még kívülről sem látta, hogyan hírdeti az igét, hogyan számol majd be Istennek? Prohászka püspök tudta, hogy Fehérvárt kik a hitellenesek, szabadkőművesek. Látogatta őket.

Az Új Ember jelentős betűmennyiségét ma a püspökök emlegetése foglalja el. Igaz, kívánják! A Keresztény Élet talán nincs ilyen helyzetben? A szektákról, következményeikről, az öngyilkosságokról, a drogokról, a szüleiket megtagadó, elátkozó fiatalokról alig, vagy sehogy sem olvashat a ma hívő embere! Nem is szólva szinte az egész egyházművészetet, vagyis a hit egyik megnyilvánulását meghamisító és tönkretevő giccsről.

A Főváros veszélyeztetett iskoláinak környékéről, a Haller térről, mint szipós találkozóhelyről is lehetne szólni, a felnőttek figyelmét felhívni.

Néhány szó a századvég veszedelmes szektáiról. A szekták emlegetésekor a Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) elnevezésű, szabadkőműves, zsidó támogatású párt az első. Házi szektája a Hit Gyülekezete. Alapításakor Németh Sándor volt a vezetője és főideológusa. Tanaiban protestáns beállítottság látszik. (De nincs köze egyik protestáns egyházhoz sem) ezek ugyanis az első négy egyetemes zsinat hitén vannak. A nevezett Hit Gyülekezete látványos újból-kereszteléseik során mintha hipnózist is gyakorolnának. Az egyházi tizedet is emlegetik, de a magyarok nem lévén híres adakozók, a gyülekezet talán nem a jövő szektája. Egyébként már két részre szakadtak, bár parlamenti képviseletük is van.

Egyre gyakrabban tűnnek fel indiai ruhájukban cukorkát és könyveiket árusító Krisnások. Vallásuk a Védák szerinti hindu vallás, de nyugati elemeken is áll. Feltámadása után Jézus Indiába is eljutott, mint Krisna egyik megnyilvánulása. Szerfölött bonyolódik a tan, amikor Visnu Főisten tiszteletét is bevezetik, aki a legfőbb. A Bibliát, mint vallásos könyvet emlegetik. A legigazibb a Krisna életét tartalmazó könyv, a Baghavad Ghita. Morálisuk mint a szektáké, általában a lélekvándorlásra épül.

Igen terjed a Szcientológia (Az egyház nevét azért használják, mert pénzügyi szempontból az egyházaknak adott állami támogatásra is reflektálnak.) A szcientológiának a kereszténységhez semmi köze, legfeljebb, hogy legveszedelmesebb ellensége, de egyúttal az emberiségé is. Közösség, mely titok-

ban terjesztett tanaival megtagadtatja fiatal tagjaival szüleit, szétszakítja a családokat, agymosása, agykontrollja, önmegvalósítási törekvései által értelemvesztésbe viszi az embert. Ez igen sok esetben a droghoz vagy öngyilkossághoz vezet.

Ha mindent elolvasunk a csillagjóslástól az összes más valláspótlékig, és végletekig tág kínálatukból kiválasztjuk a legérdekesebbeket, akkor találjuk meg az újkor vallását, a New Age-t. Ha ehhez még a templomaink falára fejjel lefelé rajzolt sátános kereszteket, és a világvéget pontosan tudó adventista jövendöléseket is hozzávesszük, az új vallásban találjuk magunkat.

Szóval, teljes a receptúra az emberek megbolondítására, a család és a rendezett társadalom szétzúzására.

Hol van ez a kereszténységtől, amelyet mint Jézustól származó vallást kellene hirdetniök, akiknek hivatásuk!

Így állunk! Baj van!

DR. PASKAI LÁSZLÓ SZOLGÁLATA

Már Lékai bíboros temetésén sokan félve sejtették, sokan nyíltan is mondták, hogy az elhunyt utóda Paskai László lesz. Hozzátéve, hogy ez Miklós Imrének, az ÁEH elnökének utolsó bosszúja Egyházunkon.

Emlegették a szegedi szeminárium elöljárói közötti múltját is, mint szolgálta ki Várkonyi Imre rektort szemináriumi tisztogató munkájában.

„Esztergomban minden csapból Mindszenty folyik"– mondta bosszúsan ő maga egy utastársának a gépkocsiban. Gyűlölt és félt, amikor a halott bíboros emberi tartását és szenttéavatását emlegették előtte. Soha életében nem látta, nem is hallgatta. A kommunisták véleményét tartotta.

Ugyanígy nem bírja az ifjúságot, a fiatalokkal való találkozást, beszélgetéseket az iskolákban vagy összejöveteleken. Nem is megy ilyen helyre.

Munkatársakra elsősorban a beteg papok látogatása és a halottak temetése miattvolt szüksége. Ő maga egyetlen papját sem temette.

Mindszenty iránti ellenséges magatartása még érseki beiktatása előtt, egy osztrák lapnak adott interjújából lett köztudott (Wochenpresse 1987. márc. 11.). A lap közölte a cikket, sőt a magyar nyelvű szöveget is. Ez bejárta a világot. Elég nagy volt a botrány!

Történt valami magyarázkodás féle is egy bécsi lapszerkesztő felé. Eszerint az interjú régebbi, több helyen is megjelent, a rikító alcímek pedig a riportertől származnak. De arról, hogy a Mindszenty–Rákosi egyezkedés hiánya az oka minden rossznak, egy szó sincs a magyarázatban. Tehát Paskai szerint igaz, hogy Rákosi és Kádár rendszerének, minden hazugságáért, ítéleteiért, börtöneiért és kivégzéseiért, a szerzetesek szétszórásáért stb. Mindszenty prímás a felelős. Megakadályozta a hazai kommunisták és a Vatikán között a diplomáciai viszony megvalósulását. A bíboros ugyanis a rendszer rövidesen bekövetkező bukásában hitt. Ezért nem egyezkedett.

Nos, Paskai érsek úr a rendszer tényleges recsegése-ropogása közben sem tudta, vagy nem akarta tudni, hogy akkoriban, 1948-ban, az egész szovjet világra szóló parancsról volt szó: „az Egyházat meg kell semmisíteni, kezdve a vezetőin!"

Ezért került háziőrizetbe a lengyel Wiszinsky prímás, Berán prágai érsek a börtönbe (pedig megtartotta a Szt.Vitus-ban a Te Deumot Kliment Gottwald beiktatásán), a Duna deltájában internálásra Márton Áron erdélyi püspök, Zágrábban börtönbe Stepinac bíboros, két protestáns lelkész Bulgáriában, Ordas Lajos és Ravasz László protestáns püspökök idehaza. Akárhogy egyezkedett volna Mindszenty, börtön lett volna sorsa.

Ezt Paskai érsek nem tudta?

Közben beiktatták. Fogadott. Többen kérték, hogy módosítsa nyilatkozatát. Például így: „Mindszenty tudta, hogy Rákosi nem állja szavát, ezért nem tárgyalt vele".

Az új utód nem volt hajlandó teljesíteni a papok kérését.

Paskai László sem ünnepélyes beiktatásán, sem utána évekig nem viselt bíbort. Összes elődei évszázadokon át – ha nem is voltak bíborosok – hordták azt.

Az 1179. évben Wittelsbach Konrád salzburgi érseknek – a 700-as évek óta jelentős keleti missziós érsekség gazdájának és utódainak –, a pápa megadta az igen előkelő legatus natus (rangja címén pápai követ) címet és az ezzel járó bíbor viselésének jogát. Az engedélyező irat megemlíti, hogy a bíbor a mórok által használt szövéssel (moiret=habos) is készülhet.

Körülbelül kétszáz év múlva két esztergomi érsek, végül 1452-ben Miklós érsek és utódai is megkapták a legatus natus címet és a vele járó bíbor viselésének jogát. Emiatt törekedett Simor János prímás is – együtt a salzburgi érsekkel – noha akkor még a magyar főpap sem volt bíboros, az I. Vatikáni Zsinaton a bíborosok közé telepedni.

Minden esztergomi érsek tudta azt, hogy a bíbor nem személyüknek, hanem hivataluknak jár.

Eder salzburgi érsek, amikor mint Lékai bíboros vendége a Dunántúlon járt – mely elődeinek egykor missziós területe volt – ugyancsak bíborban jött.

Paskai érsek úr talán alázatosságból, talán tudatlanságból nem élt vele?

Egyébként más ilyen megkérdőjelezhető „alázatossága" is van. Például pappászentelésük után az új papoktól áldást kér és kezet csókol nekik. – Mennyivel szebb lenne, ha velük együtt menne le Elődje sírjához imádkozni!

VÉLEKEDÉSEK PASKAI LÁSZLÓRÓL

Vele kapcsolatban jóval több az elmarasztaló kritika, mint a megelégedett dicséret. Nem szeretik. Sőt...

A származása miatti ítélettel a keresztény ember csak önmagát ítéli el.

Tudása és életvitele átlagon felüli. De az ÁEH nem ilyesmit keresett benne.

Negatív tulajdonságai láttán később sokan kívánták, de nem sikerült a római Kúriába bekerülnie. Azt is mondták, hogy a Szentatya nem szereti a magyarokat. Úgy is magyarázták, hogy a bíboros nem beszél nyelveket, összeköttetései nincsenek, hogyan állná meg ott a helyét?!

Kalocsán a Püspöki Kar béketitkára volt. A rendszer végén a politikai tényt nem vette észre, annyira „békeszerető" volt. Pedig a változni nem tudó embert makacsnak tartják.

A közvélemény részéről főleg akkor hallatszottak kemény szavak, mikor az emberek az ÁVO-s Horn Gyulával való találkozásairól informálódtak. Ennek ellenére inkább SZDSZ-hez tartozónak vélték.

A gyakorlati lelkipásztorkodás hiányzik nála.

Sem káplán, sem plébános nem volt életében. Gyerekeket frontálisan tanító hitoktató volt egy keveset a Kórház utcában. Nem is szereti a fiatalságot.

Beteg papjait nem látogatta, az elhunytakat sem temette. Könyveket nem ír. A papoknak tart néhanapján előadást.

Amikor nehéz a személyének intézett kérdés, mesterien kerüli el a feleletet. Munkatársai általában szemében udvariasak. De elhangzott már „öreg hülye" ítélet is!

Egy igen tekintélyes pap szerint a püspöki karban mégis ő a leghívőbb tag. Ez igen nagy dolog, amikor megfogyatkozik a hit.

REHABILITÁLÁSOK

1989. a változás éve. Nem is tudjuk kellően értékelni! Nagyobb, mint a tatárjárás után IV. Béla második országalapítása, és nagyobb 1686-tól, a törökök kiűzésének évétől kezdődő élete országunknak. Ekkor az ellenség egy szálig kitakarodott. Most egy pofon nélkül megúszták, és itt maradtak. Hangjuk és hatalmuk van! A tőlük való megszabadulás kötelező feladatunk!

A politikai változással együtt járó rehabilitálási szándék, mely a bukott rendszer ártatlan áldozatainak igazságát, nagyságát, kereszténységét életükben is és halálukban nagyra értékeli – nálunk is hallatta hangját.

A rehabilitálás elsősorban Mindszenty Prímásra vonatkozott.

Érdekes fintora a történelemnek, hogy másodsorban Nagy Imrét emlegették, mint aki érdemes lenne a rehabilitációra. (Ő 1945-ben mint földművelésügyi miniszter az egyház birtokainak tragikus következményű elvételével jeleskedett.) Csupán néhány napra, és börtön éveire lett magyarrá. Elsősorban a köpenyeget forgató kommunistáknak „nagy embere".

1990. februárjában Esztergomban Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök által Mindszentyt tényleg rehabilitálták. Ugyanakkor hazahozatala és itthoni újból való eltemetése is elhatároztatott. Az Egyházhoz tartozó többi személy rehabilitációját is sűrűn emlegették, sajtóban és élőszóban egyaránt. A rehabilitációval kapcsolatban hangzottak el Paskai prímás elgondolkodtató megállapításai. „Semmi szükség rehabilitációra!" A katolikus ember hivatalból vértanú. Ülhet, szenvedhet, meghalhat, de sérthetetlen (ti. mindent el kell viselnie). Ezt a megállapítását azután többször variálta.

Mindszenty Bíboros hazahozásának útvonalát, az Ostpriesterhilfe vezetői és a nyugati magyar szervezetek Bécs – Szombathely – Veszprém – Esztergom városok érintésével gondolták. Mivel ezt – mondják – Paskai úr megakadályozta, nem is jött el a temetésre Speckpater sem, Merle Tamás sem.

A temetés pontos helyének megjelölésében is szerepe volt Paskai érsek úrnak.

A papok és a hívek nagy része az esztergomi Bazilika földszintjén a Szt.István-kápolnát gondolta méltó helynek. Amint Stepinac bíboros is a zágrábi székesegyház földszintjén van (s mennyi gyertya mellette!). Herceg Batthyány László a németújvári Nagytemplomban, jól megközelíthető helyen. Nem is szólva Apor Vilmosról, a győri székesegyház Hédervári kápolnájában.

A kérésekre Paskai úr szemforgató módon idézte a megboldogult végrendeletét, a „magyar prímások temetkezési helyét." Mindszenty nem is kívánhatott mást! A magyar papság és nép kívánt Urának és Atyjának megilletőbb helyet. Amikor a papok egy nyugati szervezet főpapjánál reklamálták, hogy „a kripta hideg is, unalmas is", „menjetek a gazdátokhoz" szavakkal intézte el ügyüket.

Ezután a csőd után jött a nyugatiak kívánsága: „építethessünk kriptába vivő lépcsőliftet". A pénz az aulába megérkezett, de mégsem lett a dologból semmi.

Maga a temetés tényleg országos ünnep volt. Akkora részvétellel, amekkora az egykori bíboros istentiszteleteit kísérte. Az emberi együttérzés mellé kegyelmet a Jóisten adott. Egy nemzet temette fiát, és az Atya végignézett fiain. **Végén mindenki örömére gyönyörűen, szívbemarkolón szavalta Sinkovits Imre a Szózatot.** Talán a legszebben életében!

A temetésen az egykori barát főpapokon kívül feltűntek Habsburg Ottó és családjának tagjai. Egyedül ők térdepeltek (a nők is) a Bazilika terének kövein és kavicsán a szentmise alatt.

A sírnál később az Esztergomba látogató Szentatya is tisztelgett. Ő mariazelli látogatása során is imádkozott Mindszenty sírjánál. Lásd: címkép!

A BÉKEPAPSÁG TEMETÉSE

Amikor már minden ízében recsegett és ropogott a népi demokrácia, legodaadóbb híve Paskai prímás úr megtett mindent, hogy rendszere halálát széppé, és evilági utolsó rúgásait is történelmi értékűvé tegye. A maguk módján az egykori kommunisták legnagyobb részben már elhatárolták magukat tőle.

Az Esztergomi körlevélben egy sor nincs róla.

Nem minden püspök tett így. Szendi József veszprémi püspök már 1989. májusában sszeállította hogy „mit kíván a magyar nép?". Az ÁEH-t, a békepapok és püspökök intézményét az Opus Pacist örökre megszüntetni; a kormánytól való függést megszakítani, sőt teljes rehabilitálást elsősorban Mindszenty bíborosét. – Szó volt a püspökkari elnökség elválasztásáról a prímási tisztségtől. Emlékezetes, hogyan olvasták, dugdosták, másolták és terjesztették ezt az iratot, még a Prímás jelenlétében rendezett gyűléseken is.

Egyedül Paskai nem kívánta a békepapokat megszüntetni, sem kérdőre vonni. Főleg nem elszámoltatni. Sőt, hogy saját egykori politikáját mentse, „köszönő" levelet küldött a két régi fővezéreknek Szabó Gézának és Bíró Imrének.

Mennyire más volt Márton Áron püspök eljárása. Ő még rendszer idején is, a Delta Kígyószigetéről hazaengedve 13 főesperesét felfüggesztette. A 14.-et azért nem, mert egykor tanára volt, és nem egyházmegyés.

Ezen és tehetetlenségén felháborodva a püspöki kar más elnököt választott Paskai helyett. Ezzel a prímások ősi szokásjogát elvesztette. Ő pedig hitte, hogy ha néhány magyar püspököt képtelen is összefogni, a rövidesen másfél millióra felduzzasztott főegyház-megyéjével tud boldogulni.

A békepapokra vonatkozó egyik mentsége talán az volt, hogy a Vatikáni Államtitkárság is elviselte tevékenységüket. Ott ültek a parlamentben és az Elnöki Tanácsban.

Így esett, hogy amikor a többi pappal való megbékélésre lettek felszólítva, és csak azt kellett volna mondaniuk: „Testvérek, engesztelődjünk ki szívből egymással!" ezt követi a békecsók - sem Bíró Imre, sem a pipás Kovács Pista, sem Tavas Gellért, nem voltak rá képesek. „Parancsra tettem!", mint Nürnbergben a náci vezérek – mentegetődztek.

Mielőtt pontot tennénk, befejezve a békepapság ügyét, egy két szó a kezdetekről is. Hogyan érlelődött meg a lelkekben az elhatározás: „Köztük a helyem".

Amikor 1949. augusztus 1-jén megszületett mozgalom, előfutárai már készen álltak. Azok pl., akikkel már Mindszenty prímásnak is gondja volt. Akiket fel kellett függesztenie különböző okok miatt.

Mindjárt a kezdetben álltak mellékük a németek által Belgiumból kidobott magyar llampolgárságú különféle rendekben élt szerzetesek. (A három marianistát, a Nagy testvéreket, és István atyát kivéve. Ők mindvégig igen buzgó papok maradtak, vezetve a Prímás által létesített szakmunkás-kollégiumot). A többiek mint talaj nélküliek sodródtak a békemozgalomba.

A békében találták magukat az ex offo lázadozók. Nevük, címük a jelenléti íven (1949. aug.1.). Hívták őket, legnagyobbrészt jöttek.

Azok is, akiket börtönnel ijesztettek és megijedtek: „Az Isten se húzza ki magát a börtön szalmájáról, ott fog megrohadni!"

Az például, aki csak belépése árán kapott építési engedélyt, vámköteles árut. Az IKKA árulistáján szereplő cikkek: gyarmatáruk, rádiók, motorbiciklik nyugaton valutával megfizetve, jöhettek.

Belépés oka lehetett valami vétség, pl. a KRESZ megszegése, melynek következményeitől a pap megijedt.

Meggondolandó volt, hogy a békében résztvevők milyen szépen pirosodnak, pedig a szemináriumban gyengébbek voltak társaiknál. „Idősödöm, a kommunizmusnak pedig semmi kedve kimúlni, tenni kéne valamit."

„Ideje lenne a Fővárosba költözni".

„Hagyjanak már békén vég nélküli szövegeikkel, írogatásaikkal. Elmegyek, semmit nem vállalok, előadásról szó se lehet, még hozzászólásról se. Végigülöm, slussz! Püspököm is így csinálja."

Lékai bíboros mellett, amikor fogadott, mindig volt egy valaki, aki a bíborossal való beszélgetés után a papnak, mint saját szerepét adta elő: „A békemozgalomban, ugye, részt veszel?" A felelet ez is lehetett: „...természetesen gondolkodom rajta".

FŐEGYHÁZMEGYEI ZSINAT

Legutoljára 1941-ben volt. Célja elsősorban, hogy az 1938-ban visszatért felvidéki részeknek világos, egységesen szabályozott vallási életet mutasson, illetőleg törvényeket adjon. Hatása érezhető volt kb. 40 éven át. A ZSH (Zsinati határozat) mindig azt jelentette, amire hivatkozni lehetett. A zsinat idején még a pesti kispapok is dudorászták: „Szép hely, jó hely Esztergom, ahol a zsinaton de csuda volt."

1991-ben Paskai bíboros egy esztergomi tavaszi rekollekción vetette fel a Zsinat gondolatát, azzal, hogy a nyáron a ferencieknél megtarthatják, és ősszel már viheti is a határozatokat Rómába.

Akkoriban a Szentatya igencsak zsinatpárti volt és zsinatolástól várta az Egyház megújhodását.

Nálunk a közbejött pápalátogatás miatt a kezdést el kellett halasztani. A következő évben pedig az új egyházmegyei határrendezés miatt tolódott el.

Végre miután kellően előkészítették, megkezdődött.

A témákról Csepregi helynök úr például az álmok fontosságát hirdette: ki, mit álmodott, mint propozitummal, álljon elő vele. A témakereső hitoktatónők a plébániai leánycsoportot faggatták: mi a véleményük az abortuszról. Komolyabb témák is akadtak, pl. a papok jövedelméről.

Mindenhez elég lett volna egy esperesi gyűlés vagy körlevél.

Zsinatolás közben fogadások, látogatások, evések, sajtónyilatkozatok. Az összes reprezentáció kiadása akkori 4 millió forint volt. Azt mondták, nem is sok.

A Határozatok kihirdetésekor probléma volt, hogy a nyomtatott szöveg eltért az eredeti határozattól. Talán úgy ért volna a zsinat valamit, ha a papság elhatározásának, jó szándékának láttán a Főpásztor is önként elhatároz, írásba ad valamit. Például, hogy ezután ő is jobban látja el szolgálatát. Látogat, előadásokat, lelkigyakorlatokat tart stb... Ilyesmi nem történt. (Igaz, a CIC-ben sincs szó róla).

Zsinat?

Ki beszél már róla? Hol van már a tavalyi hó?

ÖKUMENÉ

Pontosan nem tudjuk, hogy a Krisztus-hívők milyen egységéről van szó a Ján 17-ben. Miért imádkozik, vagy imádkoztat Jézus.

Valami mégis megkezdődött Krisztus művével, amikor a katolikusok és az evangélikusok közösen nyilatkoztak a megigazulás kérdésében 1999. őszén. A nyilatkozatból kicsengett, hogy ezen a nyomon haladva kell keresni és munkálni a további egységet elsősorban a liturgiában, a családokban, az életben stb.

Idehaza nem sokat írtak róla, nem is tettek semmi lényegeset. Az Új Ember az augsburgi Fuggerekről cikkezett. Ami a lényeg, az Hafenscher Károly tanár úr közléséből volt megtudható.

Arra a kérdésre, hogy ezen a napon az Úri utcából miért nem sétáltak át a Bécsi-kapu térre legalább egy feketére, csak néztek. Nem tudták az értelmét.

EGYHÁZMEGYÉNK ÉS A II. VATIKÁNI EGYETEMES ZSINAT

XXIII. János pápa 1958. októberi álma az ablakokról mintegy inspirációt jelentett számára. Ezért 1959. január 25-én bejelentette, és 1962. Októberében megnyitotta az egyetemes zsinatot.

A zsinati meghívók annak rendje és módja szerint megérkeztek hazánkba is. Schwarz kormányzó úr idejében a magyar részvétel elképzelhetetlen volt. A sajtó rokonszenvezett a zsinat gondolatával. Kedvelték a pápa személyét és ellenszenves volt XII. Piusz. Autokratának, kézből kormányzónak tüntették fel. Elsősorban az '56. októberi nyilatkozataiért haragudtak rá. Szokásos módszerüket alkalmazhatták. Elítélni az egyiket különlegesebb ok nélkül, barátkozni a másikkal ugyancsak különlegesebb ok nélkül.

Mindszenty Prímás az amerikai követségen. A fehérvári, a váci és a veszprémi püspök vörös posztó; a forradalom előtti három fiatal püspököt hol elismerték, hol nem. Egyébként legtöbbször kényszertartózkodási helyen voltak. A tábori püspök Svájcban.

1962. október 11-én a megnyitóra és 1. ülésszakra senki; a '963. szeptemberi második ülésszakra ugyancsak senki sem mehetett ki, a 3.-on jelentéktelen a hazai részvétel.

A „nagy" Casaroli-féle 1964. szept. 15-i megállapodás rövidesen püspökszentelést s jelentett: Brezanóczy Pál, Cserháti József, Ijjas József, Bánk József szentelését. Így a negyedik ülésszakra (1965. szept.) jelentős számban mehettek, még Szabó Imre is.

Mozgalmas idők!

A 4. időszakra esett a Bombayi Eucharisztikus Kongresszus. Erre a párt is elküldi embereit: Beresztóczyt, Várkonyit.

1965. februárjában megnyílik a Pápai Magyar Intézet (PMI). Első rektora Zemplén György. Ő rövidesen esztergomi s. püspök lesz. Követi Csepregi Ignác, aki egyéves munkabérén vett Mercedesével jön haza. Elhangzik Lenci bácsi mondása: „Accepit Mercedem suam".

Lassanként megindulnak a turista-utazások is nyugat felé. A legelső utazó pap Kormos Ottó. Finnországi útjáról könyvet is írt. Barátai féltették a békepapságtól. Egy elhibázott fogorvosi injekció megmentette ettől.

A csoportos utazások is elkezdődnek. Botrányos volt az IBUSZ által szervezett katolikus római út. Rengeteg potyautas, nem keresztény szellemű résztvevő. Erről Damaskus-udvari viselkedésük tanúskodott.

Egyházmegyénkben a zsinati szövegek elég gyorsan megjelentek. Megalakult a Liturgikus Bizottság is. A kelet-német Oratio fideliumokat fordították, újakat írtak. Előadások hangzottak el. Radó Póli bácsi, Pilinszky János, Mezei László tartották a tanfolyamokat.

Emlékezetes Poli bácsi magyarázata, hogy az „Et cum spiritu tuo" fordítása azért jó, mert a papi lélek Szentlelkes jellegéről van szó.

Mezei László az oratiók „kemény dió" jellegéről beszélt: nem szabad azokat „közérthető fordítással" ellaposítani. Szó esett Illyés Gyula Gloria-fordításának igazi magyar szépségéről, kár, hogy elment az illetékesek füle mellett.

Szóval éltünk Keleten is, ahogy lehetett.

VALLÁSKULTÚRA

Az „Ahogy lehet", az Opus Mystici Corporis, az OMC, és mellette a kismartoni Prugg Verlag voltak leginkább a népi demokrácia bukásáig működő nyugati magyar nyelvű vallásos könyvek kiadói.

Az első kiadókat Török Jenő piarista atya alapította és működtette. Áldott legyen emléke, még a váci rendi temetőbe hazahozott porai is.

Lényegében ezek a kiadók látták el magyar nyelvű könyveikkel – intenciók vállalása fejében – a magyar, erdélyi, éppúgy, mint a felvidéki papság és hívek igényeit – igényesen. Kiadványainak száma több százra megy. Hazai íróik álnéven adatták ki műveiket. A posta bűne, ha nem érkeztek meg rendszeresen.

Török Jenő – mikor már hazajöhetett – itthoni ügyeskedéseivel, tárgyalásaival lehetővé tette könyveinek egyre szélesedő megjelenését. Munkatársai között a jezsuitává lett egykori egyházmegyés, Kozma Gyurinak felejthetetlen a „halála után írt" búcsúlevele.

A hazai kiadók az alacsony példányszámban publikáló Szent István Társulat és az Ecclésia elsősorban Szentírással és hittankönyvekkel foglalkoztak. Igen jelentős a Délvidéki Agape kiadói tevékenysége. Képes Bibliájuk ma is közkézen forog. Magyar nyelvű hittankönyveik felvették a versenyt a hazaiakkal. Paskai érsek úr dicsekedett is, hogy becsempészésüket elnézte, nem jelentette. A Felvidéken, Szlovákiában elsőként jelentek meg a vasárnapi olvasmányok könyvei. A Szt. Adalbert Társulat szlovák könyvek mellett megengedte, hogy a magyar fordítást is megjelentessék, mivel a magyarországiak még nem voltak készen.

Egyházmegyénk területén működött az 1950. óta a Pázmány Péter Tudományegyetem megszűntével megmaradt Rk. Hittudományi Akadémia. Bánk József érsek és az állam konvenciós alkotása. Ez utóbbi az Intézet életébe is beleszólt. Ilyen volt pl. Zemplén György, Takács József, Waigand József stb. röpítése, növendékek eltávolítása, az 1949-es Opus Pacis ügy.

Az ÁEH és a papok kapcsolata attól függött, kiről volt szó. A főbékepapokkal, vikáriusokkal, irodaigazgatókkal tegeződtek, végtelenül kedvesek voltak. Mintha kicserélték volna saját magukat. Nem békepapokkal, az esetleg merev elutasítókkal, akikről tudták, hogy nem híveik, azokkal durván kiabáltak, fenyegetődztek. De jobban tudtak megbocsátani, mint maga az Egyház. Sok papnak, ha beidézték nehéz volt megőrizni önuralmát,

hogy nagyobb bajba ne kerüljön. A dispoziciók elsősorban az ő kezükben voltak, nem a püspökökében. Az építési engedélyek úgyszintén.

Nos, ezek az urak mind közöttünk élnek, a volt bírókkal, a smasszerekkel, igazgatókkal stb. együtt. A legnagyobb nyugdíjat kapják.

ÁTLESVE A DUNÁN

Antall József mondotta Erdélyről: „Csak akkor nem lesz határkérdés, ha nem lesznek határok." Ezt az Egyesült Európa teljes megvalósulására értette.

Ugyanígy igaz ez a Felvidékre is.

Csallóköz a legmagyarabb terület. A helységnevek mutatják, hogy melyik községet melyik törzs telepítette, mint a határ őrzőjét erre a gyepü-feladatú földre. Szt.István óta az esztergomi főegyházmegyéhez tartozott. A nép magyarsága, nyelve, intelligenciája, vallásossága messze megelőzi a Tiszántúlt. Sopron megye magyar vidékéhez hasonló.

Az első világháború után egyházilag mint Nagyszombati Apostoli Adminisztratúra szerveződött. A második után lett Nagyszombati Főegyházmegye. Hiába, a Szentatya is szláv, jobban szereti rokonait. Ezer éven keresztül a csehek nem voltak barátaik. Mikor aztán urak lettek, jaj lett a magyaroknak. Láttuk a kitelepítések idején. Igaz, Sztálin volt szerető édesapjuk.

Még a hazai magyar könyvkiadásba is beleszóltak. Pl. Babits Mihálynak Párkányt emlegető verseit is cenzúrázták. A magyar püspök kinevezése egyre késik. Magyar püspökségről csak álmodozni mernek. Megoldásnak talán legjobb lenne egy magyar püspök-vikárius, aki gondját viselné az ottani magyar hívőknek A magyarok közt is működő nagyszombati segédpüspök, Tóth Domonkos így nyilatkozik magáról: „Az vagyok, ami a nevem". A magyar papoknak fenntartásaik vannak vele kapcsolatban. A szlovák püspököket nehéz elviselni. Újabban is áll a követelmény, mint régen: ha a magyar faluban akár egy-két szlovák család van, máris kötelező lenne a szlovák mise.

A legégbekiáltóbb Tomko kuriális-bíboros esete, aki az eperjesi püspökszentelésen kiprédikálta a szlovák nép három tragédiáját: a tatárokat, törököket és magyarokat. Tomko is azok közé a nyugati papok közé tartozik, akik a Nyerges-környéki plébániákat kérték, hogy ott találkozhassanak szlovák rokonaikkal. Hazájukban ugyanis nem kaptak vízumot. Szeretettel fogadták őket Magyarországon.

Az egyik magyar püspök Nyitrára zarándokolt híveivel és a Prohászka-iskola diákjaival a Prohászka-emléktemplomhoz. Engedélyt kaptak az istentisztelet megtartásához, de egyik nyitrai püspök sem jelent meg.

Papképzés odaát. Csak ottani nyelven tanulhatnak teológiát. Ezért Magyarországon több mint 30 szlovákiai fiatal végzi a teológiát. Közülük azonban csak azok mehetnek vissza, akiket a püspök küldött át.

A primitíven gondolkodó embereknek szükséges az ellenségkép...

Ha majd az egységes Európában nem lesz határ, megindul az itteniek áramlása szüleik hazájába, Újvárra, Galántára, Gútára...

LELKISÉGI MOZGALMAK

Paskai László szolgálatának első éveiben támogatott egy Unio Clerihez hasonló papi mozgalmat, mely mintha az 1948-ban megszüntetett Papi Egység törekvésnek, lett volna a folytatása. Azt P. Hunya S.J. neve fémjelezte. Most Lukács László piarista tartotta előadásait. Ezek azonban érdeklődés hiányában megszűntek. A papok ugyanis egyféle békepapsági kezdeményezésnek tartották.

A háborút túlélő hitbuzgalmi és mozgalmi egyesületek (Szt. Olvasó Társulat, Jézus Szíve Társulat, Credo, - Kalot, Kalász stb.) formálisan csak a kommunista hatalom átvételéig működhettek, utána esetleg csak plébániai szinten.

A ma élő mozgalmak a rendszerváltozás előtt mintegy tíz évvel kezdtek szerveződni.

Az OMC beküldte Suenens bíboros Új Pünkösd? c. könyvét, mely megerősítette a katolikus karizmatikusok önszerveződését. Több alapvető tanításuk amerikai protestáns karizmatikus könyvekben található. Az I. Kor. 12.ben leírt jelenségekre: „Ha egykor, ma miért nem?" kérdéssel válaszolnak.

Amerikából jönnek a híres gyógyítók, prédikátorok. Találkozási programjukban ott a szentmise is. De ez igen gyakran elmarad.

A karizmatikusok rendszeres gyülekezési helyei a budapesti Kis Szt. Teréz, a Hermina-mezei templom, meg a Pesti Ferencesek. Ilyenkor tényleg fogni kell a mennyezetet, hogy a vidám és hangos istendicsérettől, prófétikus táncaiktól ne szálljon fel a tető.

A másik közösség, amelybe talán a Főpásztornak is be kellene lépnie, és minden papját erre késztetnie a Cursillók spanyol eredetű közössége. Egé-

szen új formáját mutatja a katolikus elkötelezettségnek: A hit ismeretét, elmélyítését és aktivizálását.

Nincsenek szorosabb összeköttetésben egyetlen szerzetesrenddel sem. Kezdő lépésük a háromnapos lelkigyakorlat, tanfolyam és önismereti tréning. Azután két-hetenként, havonként találkoznak a cursilisták. Egymást erősítik, hogy a többiek támogatásával élhessék az örök negyedik napot. A pap jobbkezei a pasztorációban, liturgiában stb.

A neokatekumenátusban a tagok kb. a rendes katekumenátus fokait járják. Vállalkoznak a teljesen elközömbösödött emberek reménybeli megtérítésére. Zsoltározásukat, liturgikus imáikat a térítés biztos eszközének tartják. (Az elmúlt években a Moszkva téri karácsony-esti próbálkozásukat sokáig emlegették).

A cserkészetnek messziről sincs se világ-, se országszerte akkora népszerűsége, mint 1948 tavaszáig volt. (Ekkor szüntették meg. A szovjetblokkban csak Lengyelországban maradhatott). Mégis a cserkészet talán az egyetlen mozgalom, melytől a bérmálkozás után is várhatjuk az ifjúság Egyház melletti megmaradását.

A Fokolare mozgalom a Szentírás szerinti testvéri szeretetnek közösséget teremtő erejére épül. Nemzetek és egyházak szerinti közösségeket alkot.

A MISSZIÓSORSZÁG KATEKUMENÁTUSA?

Az elmúlt 50 év Egyházat megdöbbentő híre volt, amikor 1948-ban Suhard bíboros, Párizs érseke az egész világ előtt kijelentette, hogy Franciaország missziósország lett. Távolból sem elég a külmissziók segítése. A bíboros Párizsban teljesen átszervezte a lelkipásztorkodást, megalapította a Mission de Paris-t és a Mission de la France-t. Azóta többször változtatták, főleg a munkáspapságot és intézményeit.

Mindszenty bíboros 1948-ban engedélyt adott, hogy csökkentett munkaidővel pap is lemehessen a bányába dolgozni.

Missziósország lettünk! Áll ez Budapestre és az egész Főegyházmegyére! Kateketizálni és keresztelni kellene.

A 2.Vatikáni Zsinat tanít a többfokozatú katekumenátusról. A Szentszék ezt követően 1972-ben adta ki Ordo Initiationis Cathecumenorum Adultorum (OICA) című rendelkezését. Fordításai Európa-szerte jelentek meg. Kevéssel a később kisegítő utasítások, majd az eredmények: a felnőttkeresztelések szá-

mának növekedéséről. Nagy nehézségek jelentkeztek az egykori NDK területén. Ahol az agymosások eredményeként a lakosság nagy része értetlenül fogadta a püspökök és papok katekumenátust hirdető és keresztelést ígérő buzgólkodását. Még ma is a kommunista felnőtté avatást (Jugendweihe) favorizálják a bérmálás helyett. Igen szép eredményről olvashatunk a francia és spanyol egyház életében.

Amikor ez az Ordo initiationis 1997-ben végre magyarul is megjelent, bevezetőjében azzal mentegetődzött a késésért, hogy a kommunista rendszer miatt nem volt kiadható. Ez persze nem így van, mert 1987 óta minden megjelenhet idehaza is. Szóval megjelent. Példányai és a mellékelt anyakönyvi nyomtatványok tömegestül ott porosodnak az Érsekségen, az Úri utcában.

Az Országos Liturgiai Bizottság lett volna egy egri hitoktatói lelkigyakorlat alkalmával a kiadványok bemutatója, de számukra a kiadványok elég ismeretlenek voltak. Szerencse, hogy mások már ismerték és tanították a katekumenátust. Így Kerényi Lajos atya és Tomka Feri atya. Az ügyben Kerényi atya került vitába a prímás úrral, mert az atya kereszteléskor bérmált is. A prímás pedig munkáját féltve – nyilván nem ismerve a rendelkezést – igencsak nehezményezte.

Ugyanakkor megjelent egy rövidebb ordo is. A szertartásokat is tartalmazta, meg az oktatást is. 14 főpásztornak küldték el. A 14-ből hárman megköszönték és méltatták. A negyedik kifogásolta hogy a kolofonon nem szerepel a neve. A többi hallgatott. A felnőtt-keresztelés nem is terjedt el, hiszen el sem kezdődött.

Természetes, hogy a plébánosok sem törődnek vele. A jelentkezőket 2-3 beszélgetés után megkeresztelik, talán tüstént ki is bérmálják az Egyházból.

Szóval missziósország sem vagyunk. Budapesten a kommunizmus éveiben és utána a kisgyermekek kb. felét nem keresztelik meg!

Ki, vagy kik a hibásak? Mennyiben?

MINDSZENTY HERCEGPRÍMÁS BOLDOGGÁ-AVATÁSÁNAK ÜGYE

Egészen más a bíborosért élni, mint a bíborosból élni...

Meggondolandó: a Bécsből való hazahozás nemigen változtatta meg az illetékesek viszonyát, lelki beállítottságát Mindszenty bíboros iránt.

Még a bíboros életében megalakult a Mindszenty-Alapítvány. Jelentős szerepet vállalt benne Ottó főherceg. A továbbiakban pedig a magyar-Habsburg: Mihály főherceg az illetékes. Az anyagi alapot a prímás könyvkiadásának haszna, valamint a neki adott más ajándékok teszik ki.

Az alapítvány megbízásából P. Szőke János S.D.B. volt a hazahozás és az újbóli temetés szervezője. Ugyanő lett a boldoggáavatás posztulátora is. A boldogjelölt életéről szóló tanúvallomásokat, mintegy harmincat P. Szőke gyűjtette, és a megboldogult irodalmi tevékenységével együtt ő fordíttatta olaszra. Az iratokat beadták az illetékes kongregációhoz. És várnak. Évenként P. Szőke egyszer-kétszer zártkörű közönségnek előadást tart az ügy állapotáról.

Az imák meghallgatásáról is kérnek jelentést. Főleg ha gyógyulási csodák követték az imákat. Ilyesmi azonban még nem történt.

Ugyancsak évenként, május első vasárnapja előtti szombaton a Városmajori templomtól szépszámú gyalogos zarándoklat vonul Máriaremetére. Emlékezve az óriás tömegű egykori zarándoklatra, melyet a Megboldogult vezetett gyalog. Ilyen alkalmakkor a Paskai prímás az „Emlékirataimból" olvas fel.

A többi az egyéni imákra van bízva. Minden hó 6-án az Isten Vándora, István atya tart szentmisét a kriptában imaközössége jelenlétében. Szorgalmasan emlegeti a csodát, hogy a Bíboros holtteste mindmáig épen megmaradt. Mások ezt a bebalzsamozás, illetőleg a mumifikálás eredményének tartják. A sír egyenkénti megtekintéséért, a kripta látogatásért fizetni kell!

Talán még annyi, hogy a Szenttéavatási Hivatal hazai palotájában kiadott füzetkében néha féloldalnyi olvasmány is található a Bíborosról. Slussz!

A boldoggáavatási ügynek egészen másként kellene működnie!

Isten szolgájának az egész főegyházmegye területén nincs kültéri szobra, templomi is ritka. Ez a mai utód miatt érthető is. A legkisebb igyekezet is megszerezte volna a költségeket. A közeledő jubileumi évre több maradandó megemlékezés készül! Mindszenty is szereplője az első évezrednek!

Beszédeinek három kötete jelent meg. Városokban, búcsúshelyeken elmondott prédikációit örökítik meg időrendben. Ezeket a beszédeket kellett volna, az aktuális helyekre (vagyis ahol évfordulója van ottani szolgálatának) elküldeni. Könyörgéssel és oratio fideliummal bővíteni. Megemlékezések és imák bizonyára történtek volna...

Semmi ilyesféle nem volt.

Annak idején megjelent Kaszap István lapja. Ha a katolikus lapok mellékletként egy féllapnyi „Mindszenty-gondolatok"-kal előálltak volna...

Közismert P. Pio boldoggá avatásának újságja. Ha a Mindszenty-ügyben idehaza követésre talált volna...

Ha a jelenlegi bíboros úr ez ügyben serényebb lenne...

Ha az alapítvány kamata a magyar katolikus iskolaügyet segítené...

Ha élne ügye...

Ha a pápa úr eltekintene a látványos csodától. A horvát Stepinac holttestéből évek múlva kimutatták a mérgezés jelét. Ez elég volt a vértanúsághoz?...

Mindszenty lelke életében és halálában működik. Amíg élt, köztudottan hősies fokon gyakorolta a szeretetet. Ez nem lenne elég? Biztos „csoda" a fizikai gyógyulás?

Szentatyát a magyar dolgokban eléggé félreinformálják.

A szenttéavatás ügye tehát áll.

A hazai Mintszenty-életrajzok nem említik a biborosnak Márton Áronnal történő találkozását. Ez a Frankfurt melletti Köningsteinben történt, a Kirche in Not illetőleg Ostpriesterhilfe központjában.

Az intézményt Werrenfried Van Straten közismert nevén Speckpater hozta létre a háború után. A premontrei atya onnét kapta fura nevét, hogy a nélkülöző holland családoknak malacosztó akciót szervezett. A „jó disznóölés" hatását egy évig érzi a család.

A páter intézménye európai nagyságúvá nőtte ki magát. A magyar egyházat is évek óta többmiliós nagyságrendben segítette. Az erdélyit is.

A páter szervezésében történt a két főpap találkozója. A Bíboros igen nagy adományhoz jutott, amelyből jelentős összeget ajándékozott „Áron testvérének". Ő pedig szemrebbenés és megilletődés nélkül tette zsebre. A bíboros tréfás reflexiója pedig ez volt: „még csak meg sem hatódott".

MINDSZENTY BÍBOROS KITÜNTETÉSE, ÉS AKI ÁTVETTE

Mindszenty prímás a halála után huszonöt évvel (1999) megkapta A MAGYAR ÖRÖKSÉG DÍJÁT, melyet az Államfő felügyelete alatt álló társadalmi kuratórium ítélt neki. Fél évszázada hozott halálos, illetve holtigtartó börtönítélete emlékére járó tiszteletet és megbecsülést. Azonban a kitüntetés átadása, jobban mondva átvétele, egy kicsit szokatlan módon történt. A kitüntetést ugyanis a Bíboros második utóda, Paskai László bíboros vette át.

A helyzet fintora, ugyancsak furcsa. Kitűntetést kézbe venni, mosolyogva megköszönni, kezet rázni, Paskai bíboros számára egyáltalán nem volt kitüntetésben való részesedés, hanem büntetés. Átvenni annak a kitüntetését, akinek még halálában is ellensége...

Olyanforma eset, amilyent a Szentírás Eszter könyve is említ.

A perzsa király főminisztere szívből gyűlölte az egyistenhívő népet. Mindent megtett, hogy kiirtsák. Ezért még kitüntetést is várt a királytól. A király szíve azonban igaz volt és messziről sem kívánta a nép vesztét. Miniszterének feltette a kérdést: „Hogyan tüntessem ki az arra méltó emberemet?" A miniszter – gondolván, hogy róla van szó, – nem fukarkodott a kitüntetés módjáról: „A király ültesse saját paripájára, kapjon díszöltözetet, és egy királyi hírnök hirdesse: így tiszteli meg a király hűséges emberét". A kitüntetés módja meg is valósult. De nem a népüldöző miniszter részesült benne, hanem az istenhívő nép vezetője. A kihirdető tisztét pedig a miniszter töltötte be. Életének pedig akasztófa lett a vége.

A kitüntetett Mindszenty dicsőségét Paskai bíboros kényszerült hirdetni: a megbecsülés jelét elődje részére átvette.

Milyen érzése lehetett Paskainak az átvétel percében? Talán kínos? Talán megszólalt benne a lelkiismeret? Esetleg dialektikusan alkalmazkodott a körülményekhez: „Ez van!" És mosolygott?

Amikor az állam kívánságára átvette prímási tisztét - nem is gondolta, hogy más új szelek fújnak. Oktalan módon úgy nyilatkozott nagy elődjéről, mintha ő lenne a hibás a Rákosi-korszak egyházellenes rémségeiért. Rákosit Paskai ártatlannak tartja. Az elvett jogokért harcoló Mindszentyt pedig hibásnak. Paskai bíborosnak kötelessége lett volna régen bocsánatot kérni és lemondani. Nem tette!

Mit tanul tőle a fiatal papság és az ország?

Élettörténete röviden: Nem mond igazat és fél. Fél és nem mond igazat. Szegény!

Paskai Őeminenciája pedig bevonul még szürkébb szürkeségébe.

Külföldi főpapok, világi előkelőségek nemigen zavarják. Országos nemvallásos eseményeken mint az egyik koccintó személynek feltűnik néha alakja a televízióban. Még a Korona Bizottságba sem vették be. Nemigen prédikál, nem tanít, nem imádkozik együtt az országgal. A Mátyás-templomba sem jár le gyóntatgatni. Nem is ír. Beszédtémái nem érintik a magyar valóságot: a tragédiát, hogy pusztulunk. Okairól a házasságpótló polgári együttélésről, az élvezeti cikkek, a gazdagság hajhászásról, az anyagiasságról, a szörnyű giccs-tengerről stb. Emlékezetes, hogy a leggyengébb prímásnak tartott elődjét, Vaszaryt, mikor a Felsőház (Nemzeti Múzeum) üléséről a polgárjogi törvényről való felszólalása után kijött, zsidó és szabadelvű suhancok megdobálták.

Régi elődjeinek címei között ott volt a kamerariusi méltóság. Ellenőrizte a királyt, hogy pénzveréskor ne hígítsa a körmöci arany értékét, ezzel az ország-javát.

Hogyan értéktelenedik el a magyar a globalizációval, azzal, hogy belép a fogyasztói társadalomba, azzal, hogy közömbös hite iránt.

A Prímásnak egészen más értékeket szorgalmazni lenne a dolga.

LITURGIKA ÉS LITURGIA FÉL ÉVSZÁZADA

Célunk röviden bemutatni az elmúlt fél évszázad liturgikáját, egyben azt, miként lett ez Főegyházmegyénkben liturgiává, azaz ünnepélyes istentiszteletté.

Korszakunk kezdetén még csak Dr. Szunyogh Xavér bencés atya Római misekönyve jelenik meg bilingvis kiadásban, magyarországi propriummal. Bizonyos fokú vallásos intelligenciának számított ilyen könyvvel részt venni a liturgiában.

Könyvének német mintája a Maria Laach-i bencések Missaléja és az osztrák ágostonos klosterneuburgi Pius Parsch műve volt.

P. Szunyogh munkájáért a kiadója, a Szt. István Társulat egy Fiat Topolino (500 ccm) árát fizette.

Egy-egy vasárnap magyar misekönyvét Klinda Teofil ranolderi hittanár adta ki példányonként 2 filléres áron. A templomok bejáratánál árulták.

A liturgia nyelve természetesen latin volt.

Még ferencesek adtak ki a harmadik-rendiek használatára magyar nyelvű szertartáskönyvet.

Az Esztergomi Főegyházmegye 1945 nyarán jelenteti meg Praeoratorát (Litániás könyvét) és a szertartások könyvét. Ez utóbbi Béres István tanár úr nagyon hasznos műve volt.

Az egyetemen és a főiskolákon Dr. Mihályfi Ákos cisztercita Szertartástanát tanították.

Ha a lelkipásztorokban volt liturgikus tudás és érzék, megszerettethették híveikkel a szertartásokat.

A liturgia nyelvére (a latinra) pedig ez volt a magyarázat: A kocsi (a nyelv), ha nem is tudja mekkora értéket visz, akkor is kincs!

Mindszenty József püspökké szentelése idején a szertartáskönyv a Pontificale Romanum, a misekönyve a Missale Romanum, zsolozsmáskönyve a Breviarium Romanum. Első kiadójuk V. Pius pápa. A Rituálé pedig a hazánkban eléggé elterjedt Rituale Strigoniense, Pázmány Péter régi magyar szokásokat is megőrző háromnyelvű (magyar, német, szlovák) könyve volt.

Mindszenty még hallotta a Pontificaléből a szentelő érsekének figyelmeztetését: Az igazat ne mondja hazugnak, a hazugságot igaznak, a világosat sötétnek, a sötétet világosnak, stb" Megfogadta!

1963. december 4-én jelent meg a Zsinat első okmánya, a Liturgikus konstitució, mely elég lassan és óvatosan terjed. A következő évben az okmány ott van a kispapok kezében is. Elsősorban a Szunyogh Xavér nehéz szövegét szeretnék egyházi és közhasználatra alkalmasabbá tenni.

A papság két részre oszlott a liturgia szempontjából. A haladók így aposztrofálták a maradiakat: „Az első tíz évben ne csináljunk semmit, utána lassan folytassuk, amit idáig tettünk!"

Az új liturgikus tér, a szembeoltár kezdetben ritka látvány volt. A konzervatívak így tasítják el: „Amíg én itt plébános vagyok, ilyesmi nem létesül!" A gúnyolódó hívek kifogása: „Mit néz bennünket?! Mint egy eladó a pultnál!". Erre rövidesen rácáfolt az élet! Előfordult, hogy aki a szembeoltár ellen nyilatkozott, később újságba tétette, hogy nála is van újfajta oltár.

'64-ben az áldoztatás szövege lett magyar: KRISZTUS TESTE. AMEN. („A mi Urunk, Jézus Krisztus teste őrizze meg lelkedet az örök életre. Amen." helyett).

Ez évben komolyabb magyarítás csak a magyarul olvasott Lecke és Evangélium.(A késedelem miatt ennek szövege hamarabb jelent meg Szlovákiában magyarul, mint nálunk.)

A régen oly kegyetlen pontossággal kezdődő szentségi böjt, „mikor az óra éjfélkor az elsőt üti", megszűnt. Az is megtörte a böjtöt, aki „kívülről vérző ajkát megízlelte", de ha a foga vérzett, akkor nem. A böjt három, majd egy órányira rövidült.

Ha már a böjtnél tartunk, érdemes elgondolkodni azon, hogy akik 1942-ben elmúltak 21 évesek, a nagyböjtben napi egyszeri jóllakással, – tízórai és uzsonna nélkül – kevesebb reggelivel és vacsorával, bizony eléggé éheztek. Nagyon szükséges esetekben a prímás enyhítette ezt a szigort. A háború alatt aztán mindenki azt és annyit ehetett, amennyire módja volt. 1965-től már csak évi négy alkalommal volt szigorú böjt 65 éves korig.

A XIII. Leó pápától származó, a csendes mise utáni ima, a lépcsőima, az utolsó evangélium, a mise közbeni liturgikus csókok elmaradnak.

Mondhatni örömmel fogadta a papság és hívek is az együttmisézés újbóli bevezetését.

Már nem bűn a halotthamvasztás, engedélyezett az urnatemetés is.

1966-tól magyarul énekelhetjük a Miatyánkot. Az embolizmus együttimádkozása nálunk még nem kísért: ez külföldön gyakori.

Alig, vagy alig se tudjuk a Sz.V.U. megfelelő énekeit kellő helyeken a liturgikus szövegek helyébe illeszteni. Igaz, nem is nagyon akarják.

Sajnálatosan elterjedt azonban a gitáros rockzene a szentmiséken. Sok esetben az egész miseidőt elfoglalja. Kevés szövegét és a dallamát kivéve a szentliturgia kártevői a gitárosok. Abból, hogy sokaknak tetszik, nem következik, hogy jó is. Emlékezetes az éveken át tartó Rajeczky–Sillye vita a liturgikus és rockzenéről.

A Zsinat sem, és azóta senki sem tudta megoldani sok misében az olvasmányok és a kollekták egységét.

A búcsúk útvesztőin 1968-ban az új búcsú-hittan szeretne a végleges rendre eljuttatni.

A böjti fegyelem véglegesnek tűnik: szigorú böjt csak hamvazószerda és nagypéntek.

1956-tól örülhetünk magyar nyelvű Triduum Sacrumnak – a nagycsütörtök, nagypéntek, nagyszombat magyar nyelvű ünneplésének. Állandó a törekvés, hogy este ünnepelhessünk. Nehezen megy ez a törekvés: már a mozgássérültek jelenlétének nehézségét is felhozták ellene. A feltámadási körmenet idejével kapcsolatban is állandó a vita: szertartások előtt tömeggel, vagy pedig éjjel tömegek nélkül. Esetleg vasárnap tartsuk?

A bilingvis oltári misekönyv után a 2. új teljesen magyar nyelvű is napvilágot látott. A legutolsó Kada Lajos érsek úr átdolgozásában.

1970. óta szombat este is eleget lehet tenni a mise résztvétel parancsának. Ezzel sajnos kaput nyitottak a vasárnapi munkának. Igen nehéz ünnepelni szentmise nélkül.

A következő években terjed a misén kívüli áldozás. Naponként többszöri áldozás is szabad. A szélsőségek mintha napjainkban megszűnnének.

1974-ben adták ki a gyermekkeresztelés új rendjét (ez a Kisberk-féle kísérletet váltotta fel).

Az OICA-nak majdnem csődjéről már szólottunk.

1976. óta az új gyónási (kiengesztelődési) szertartás adná a lehetőséget, hogy a gyónás tényleg a kiengesztelődést szolgálja, bibliaolvasással egybekötve.

1986. óta engedélyezett a kézbe áldoztatás. Sajnos, alig magyarázzák a papok két mód lényeges „tanítását". Városszerte derűt keltett, amikor az engedélyezés napját megelőző szombat esti misén az egyik templomban a kezüket Krisztus testéért nyújtó áldozóknak az milyen jobb ügyhöz méltó buzgalommal intettek fejükkel nemet a papok.

A HITOKTATÁS

Templomi megtartása jóval népesebb mint iskolában. Pedig az iskolának is bizonyítani kellene, hogy ott is van evangelizáció. A létszám a szabadság korszakától lényegesen nem változott. Azelőtt is cca. 11.000 volt a Fővárosban. A kultuszminisztérium most dolgozik a hittannak órarendbe történő beillesztése ügyében. Nehézséget okoznak a hitetlen szülők és a baloldali pártok. Miattuk még a laikus morál bevetésétől is félnek.

A századvég hitoktatására egyébként a visszaesés jellemző. Amíg az oktatás fizetés nélküli, majdnem titkos, legfeljebb csak eltűrt volt. Amikor egy–egy ifjúsági lelkigyakorlat után a rendezők a letartóztatástól félhettek, nagyobb volt a lelkesedés mind az ifjúság, mind a hitoktatók részéről.

A hittanversenyek lázba hozhatták a fiatalságot. Beszédtéma volt a hittan.

Manapság inkább a monstre rendezvények, a hazai és külföldi találkozók megtartása, a jó jellemző. – Új hittankönyvek, segédkönyvek, vázlatok, alig vagy aligse iratnak: „Én nem bántalak tégedet, de te se bánts engemet" szellemében gyenge a hittankönyv irodalom. Gyengébb a hitoktató testület, a régiek pedig kivénültek.

A papi hivatások száma, a szomszéd államokból érkezők kispapokkal együtt is stagnál. A hivatásokért való imádkozás mellett még mást is okvetlenül kellene tenni. Pl. az Ordináriusoknak sokkal sokkal személyesebben kellene tevékenykedniük.

IDŐRENDI TÁBLÁZAT

1892.03.29.	Mindszenty József születése
1896	Honfoglalás millenniuma
1915.06.12.	Mindszenty József pappá szentelése Szombathelyen
1920.06.04.	Trianoni békediktátum
1938.05.	Budapesti Eucharisztikus világkongresszus
1944.03.19.	Német megszállás
1944.03.25.	Mindszenty püspökszentelése, Esztergom
1944.12.24.	Soproni internálás
1944.12.24.	Esztergom – első orosz – elfoglalása
1945.02.05.	A budai Vár elfoglalása
1945.03.25	Esztergom orosz elfoglalása
1945.03.29.	Serédi bíboros halála
1945.04.01.	Apor Vilmos püspök halála
1945.04.01.	Drahos János első helynöksége
1945 tavasz	Angelo Rotta nuncius kiutasítása
1945.08.	A Szent Jobb hazahozása Salzburgból
1945.10.09.	Mindszenty prímás beiktatása
1945 nyár	Kassai nyilatkozat
1945 ősz	Első országgyűlési választás
1945 ősz	A prímás segélykérő levele az éhező Budapestért
1946 tavasz	A svábok és a felvidéki magyarok kiűzésének kitelepítésének kezdete
1946.02. 01.	A Köztársaság kikiáltása
1947.08.15.	A Mária év kezdete
1948.03. 15.	Kommunista fordulat, egyesületek feloszlatása
1950 ősz	A Kereszt újság megindul, első megállapodás
1951.05.19.	Az AEH az aulákban is, bajszos püspökök
1951 tavasz	Az AEH engedélyezi a misebor szállítását
1951.06.12.	Grősz érsek pere és elítélése, Czapik érsek a püspökkari elnök
1951.08.01.	A megállapodás egyéves évfordulója teljes kiszolgáltatottság
1951.09.	Az esztergomi Szeminárium elvész
1951–52	Papi kórház lett a Széher úti Mihalovics Zs. és Lepold A. disszidálás miatt degradálva
1951 ősz	II. Békekölcsön
1953.03.03.	Új hitoktatási rendszer.

	A szeminárium tanárai kidobva
	Békekölcsönök minden következő évben
	Szt. István-ünnep = alkotmány ünnep
	Körlevél a tsz támogatására, vasgyűjtés stb.
1953.06.04.	Rákosi megy, Nagy Imre jön, kis enyhülés
	Sztálin halála
	Választási körlevél – Választások: 99,7% a Hazafias Népfrontra
1954	Meszlényi Z. püspök holttestét a rabtemetőből nagy titokban hozzák Esztergomba
1955	Tornyos G. plébános és kántora Kemencéről beszolgáltatás elmaradása miatt börtönbe kerül.
1955	Helsinki találkozó
1956.04.25	Czapik érsek halála
1956.05.12.	Ismét Grősz érsek a püspökkari elnök
1956.08. 31.	Az esztergomi Bazilika 100 éves
	A „Kereszt" újság megszűnik
1956.10.23.	Tüntetések, gyűlések, harc. Győz a forradalom
1956.10.31.	Mindszenty szabad. Tárgyalások. Hamvas E. joga definitive megszűnik
1956.11. 03.	Mindszenty rádiós beszéde
	A békepapok felfüggesztése
1956.11.04.	A forradalom leverése, amerikai menedékjog
1957.01.	Witz Béla vik. gen. lemond.
	A békefejedelmek vezekelnek
1957	Grősz J. kinevezi Endrey Mihályt ordináriusnak, vikáriusa Schwarz E. Artúr
1957	Új aula, új szeminárium
1957	A békepapok vezekelnek
	Feloldozásuk, új címeik
1957	A „főkegyúri jog" az Elnöki Tanácsnál, „előzetes hozzájárulás"
1958. ősz	Endrey M. Vámosmikolán, Szabó Imre Hugyagon
1958	Schwarz bácsi Ap. kormányzó
1958	Opus Pacis (Hazafias Népfront), a püspökök békeszerve
1958.10.09.	† XII. Pius
1958.10.20.	XXIII. János pápa. II. Vatikáni zsinat bejelentése
1960	Kovács Tibor megjön Veszprémből
1961	Regnum-perek, a püspökök elhatárolják magukat a Regnumtól. Ítéletek

1962	A Zsinat megnyitása
1963.06.30.	VI. Pál pápa megválasztása
1965	A Zsinat befejezése
1968.01.31.	Schwarzot lemondatják. Szabó I.–Vajay I. jönnek
	Zemplén György és Vajda József segédpüspökök
1971.09.28.	Kisberk Imre p. leváltja Szabó Imrét
1972. 05.	Római zarándoklat
1972	Templomi gyűjtés Vietnamnak
1974.02.08.	Mindszentyt VI. Pál leteszi a prímásságról
1974.02.02.	Lékai László ap. kormányzó Esztergomban
1975	Pálos István s. püspök
1976.02.10	Lékai érsek lesz
1976.05.06.	Mindszenty meghal Bécsben
1976	Szabad gyülekezés joga, Helsinki
1976	Paskai püspök lesz Veszprémben
1977.05.06.	Kádár János a pápánál
1978.01.	A Szent Korona itthon
1978.08.	† VI. Pál
1978.08.26.	I. János Pál
1978.10.16.	II. János Pál
1980–86	A pápa sorozatos írásai a hazai hitoktatás ügyében
1981	Lékai küzdelmei a Bokorral, Kovács László
	felfüggesztése
1981.01.	Szt. Margit-ünnep a Szigeten
1982.12.	Újszerű sematizmus
1982	Csertő Sándor halála
1982	Tömeges megválás a papi szolgálattól
	Intézmények, Lékai L. korából
	Lelkigyak. ház Leányfalun, öregek otthona
	Biblia kiadó, civil hitoktatók képzése
	Szt. Gellért-év., Szt. Erzsébet-év. Szeretetotthonok
	Mozgássérült fiatalok ügye
1984	Katolikus almanach, Új női rend, Lelkipásztori
	kisegítők
1985	Új Codex IC.
1986	† Bagi István p.
1986.06. 30.	† Lékai László
1986. 10.	Püspökkari körlevél a fegyveres szolgálatról
	Dr. Fábián János kora, a B. Özséb plébánia felépül
1987.03.06.	Paskai László érseksége

TARTALOM

KEZDETEK 3
IRNI KELL! 3
A HÁRMAS PÜSPÖKSZENTELÉS 5
KÖZBEN... 7
HÁROM PÜSPÖK TILTAKOZIK 7
ESZTERGOM OROSZ KÉZEN 9
SERÉDI JUSZTINIÁN HERCEGPRÍMÁS HALÁLA 10
KISPAPOK SZOVJET FOGSÁGBAN 11
ALMA, MEG A KÖVETKEZMÉNYE 13
A MÁSODIK TEMETÉS 14
HÁBORÚSDI ÉS A HÁBORÚ VÉGE 14
DR. DRAHOS JÁNOS KÁPTALÁNI HELYNÖK ELSŐ SZOLGÁLATI IDEJE 15
ÜNNEPÉLYES BEIKTATÁS 17
AZ ELSŐ ÉVEK 18
A LELKIPÁSZTOR 19
ÚJÉVI BESZÉD – MEGINDULNAK A TÁMADÁSOK 20
A HERCEGPRÍMÁS ÖRÖME 22
VIHAR ELŐTT ÉS A VIHARBAN 23
DRAHOS JÁNOS MÁSODIK KORMÁNYZÁSI IDEJE 27
ELSŐ MEGÁLLAPODÁS – 1950 NYÁR 28
MESZLÉNYI ZOLTÁN PÜSPÖK KORMÁNYZÁSA 29
HAMVAS ENDRE CSANÁDI PÜSPÖK KORMÁNYZÁSA 30
BERESZTÓCZY-MISZTÉRIUM 31
KÖRLEVELEK 31
HAMVAS-MISZTÉRIUM 33
NÉHÁNY FONTOSABB RENDELKEZÉS A HAMVAS–BERESZTÓCZY REZSIM KEZDŐ IDEJÉBŐL 34
LITURGIKUS ÉLET AZ EGYHÁZMEGYÉBEN 38
A KATOLIKUS ISKOLÁK HELYZETE 38
HITTANTANÍTÁS 1956-IG 39
PROPAGANDAPLÉBÁNIÁK HAMVAS ENDRE KORÁBÓL 40
A HAMVAS-KORSZAK VÉGE – CZAPIK GYULA ÉRSEK, PÜSPÖKKARI ELNÖK HALÁLA 40
MINDSZENTY HERCEGPRÍMÁS KISZABADULÁSA ÉS BESZÉDE 41
ESZTERGOMI AULISTÁK A FORRADALOM ALATTI IDŐKBEN 41

A FORRADALOM UTOLSÓ NAPJAI 43
A FORRADALOM UTÁN 45
NYUGATI SEGÉLYEK AZ EGYHÁZMEGYE SZÁMÁRA 46
DR. ENDREY MIHÁLY KORMÁNYZÁSA 47
DR. SCHWARZ-EGGENHOFER ARTÚR 48
DR. LÉKAI LÁSZLÓ SZOLGÁLATA 51
A VENDÉGLÁTÓ BÍBOROS 54
ESEMÉNYEK SODRÁBAN 56
RÉSZLEGES MEGÁLLAPODÁS: 1964. SZEPTEMBER 15. 58
A PAPOK, A BÉKEPAPOK MEG AZ AUTÓ 61
MÁLTAIAK: SZOLGÁLÓ SZERETET A FŐEGYHÁZMEGYÉBEN ÉS AZ ORSZÁGBAN 62
A KATOLIKUS SAJTÓ 63
MŰKÖDNEK A SZEKTÁK, TERJED A HITKÖZÖMBÖSSÉG 63
DR. PSKAI LÁSZLÓ SZOLGÁLATA 65
VÉLEKEDÉSEK PASKAI LÁSZLÓRÓL 68
REHABILITÁLÁSOK 69
A BÉKEPAPSÁG TEMETÉSE 71
FŐEGYHÁZMEGYEI ZSINAT 73
ÖKUMENÉ 74
EGYHÁZMEGYÉNK ÉS A II. VATIKÁNI EGYETEMES ZSINAT 74
VALLÁSKULTÚRA 76
ÁTLESVE A DUNÁN 77
LELKISÉGI MOZGALMAK 78
A MISSZIÓSORSZÁG KATEKUMENÁTUSA? 79
MINDSZENTY HERCEGPRÍMÁS BOLDOGGÁ-AVATÁSÁNAK ÜGYE 81
MINDSZENTY BÍBOROS KITÜNTETÉSE, ÉS AKI ÁTVETTE 83
LITURGIKA ÉS LITURGIA FÉL ÉVSZÁZADA 84
A HITOKTATÁS 87
IDŐRENDI TÁBLÁZAT 89

ISBN 963 00 9513 0

CERBERUS KFT
1066 Budapest, Lovag u. 14.
Felelős vezető: Schmidt Gábor